

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Preventivní program na vybrané základní škole, jeho analýza a možnosti konkrétního využití

Preventive program at selected primary school, analysis and specific utilization

Bc. Iveta Tomečková

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Richterová

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a střední školy - pedagogika

2022

Odevzdáním této diplomové práce na téma Preventivní program na vybrané základní škole, jeho analýza a možnosti konkrétního využití potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 14. 4. 2022

Poděkování:

Touto cestou bych ráda poděkovala především vedoucí této diplomové práce Mgr. Magdaleně Richterové za čas, který mi při svých konzultacích věnovala a také za odbornou podporu a podnětné připomínky, díky kterým tato práce mohla vzniknout. Dále bych zde ráda poděkovala metodičkám primární prevence vybrané ZŠ, které mi ochotně poskytly veškeré potřebné informace a po celou dobu vzniku práce mi byly k dispozici. V neposlední řadě patří velké díky také mému partnerovi Davidovi Pejškovi, který mi byl při psaní této práce oporou.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá preventivním programem na vybrané základní škole. Teoretickou část tvoří popis tvorby školního preventivního programu a pojmy týkajícími se prevence na školách v kontextu legislativního rámce, do kterého primární prevence ve školských zařízeních spadá. Důraz je kladen především na definici pojmu rizikové chování a jeho vymezení v kontextu školské primární prevence, jejíž horizontální i vertikální úroveň řízení je v této práci také konkrétně popsána.

Praktická část práce je zaměřena na samotnou analýzu preventivního programu vybrané školy. Zvláštní pozornost je věnována jeho historickému vývoji, procesu tvorby a příčinám změn, ke kterým v tvorbě PPŠ v průběhu posledních 5 let došlo.

Součástí analýzy vybraného PPŠ je i analýza programů specifické primární prevence Nekuřátka a Digitální well-being, které byly realizovány ve školním roce 2020/2021 a 2021/2022 ve 4. a 5. ročnících vybrané ZŠ.

Cílem obou analýz je naznačit možnosti, které konkrétní PPŠ vybrané základní školy poskytuje a zjistit, jak je přijímán jeho uživateli.

Shrnutí výsledků těchto analýz je předmětem poslední kapitoly této práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

minimální preventivní program, preventivní program školy, primární prevence, rizikové chování, specifická prevence, základní škola

ABSTRACT

This diploma thesis deals with a preventive program at a selected primary school. The theoretical part consists of a description of the creation of a school prevention program and concepts related to prevention in schools in the context of the legislative framework to which primary prevention in school facilities falls. Emphasis is placed primarily on the definition of the concept of risky behavior and its definition in the context of school primary prevention, whose horizontal and vertical level of management is also specifically described in this work.

The practical part is focused on the analysis of the selected preventive program of a particular school. Special attention is paid to its historical development, the process of creation and the causes of changes that have taken place in the creation of PPŠ during the last 5 years.

Part of the analysis of the selected PPŠ is also the analysis of specific primary prevention programs Nekuřátka and Digital well-being, which were implemented in the school year 2020/2021 and 2021/2022 in the 4th and 5th classes of the selected elementary school.

The aim of both analyzes is to indicate the possibilities that a specific PPŠ of a selected primary school provides and to find out how it is accepted by its users.

A summary of the results of these analyzes is the subject of the last chapter of this work.

KEYWORDS

minimal preventive program, school prevention program, primary prevention, risky behaviour, specific prevention, primary school

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	10
1.1. VYMEZENÍ TERMINOLOGIE	11
1.2. VYBRANÉ FORMY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	14
1.2.1. DEFINICE ZÁVISLOSTI.....	17
1.2.2. TABAKISMUS	19
1.2.3. NETOLISMUS – ZÁVISLOST NA INTERNETU.....	21
2. ŠKOLSKÁ PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	25
2.1. STRATEGIE A NAŘÍZENÍ VLÁDY	25
2.1.1. NÁRODNÍ STRATEGIE PRIMÁRNÍ PREVENCE	26
2.1.2. VYBRANÉ ZÁKONY VZTAHUJÍCÍ SE K PREVENCI	28
2.2. SYSTÉM PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	31
2.2.1. HORIZONTÁLNÍ ÚROVEŇ KOORDINACE V RÁMCI ČR.....	31
2.2.1.1. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY .	31
2.2.1.2. MINISTERSTVA A MEZIRESORTNÍ ORGÁNY	34
2.2.2. VERTIKÁLNÍ ÚROVEŇ KOORDINACE V RÁMCI ČR	35
2.2.2.1. KRAJSKÝ ŠKOLSKÝ KOORDINÁTOR PREVENCE	35
2.2.2.2. METODIK PREVENCE V PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ PORADNĚ	36
2.2.2.3. ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE	36
2.2.2.4. ŘEDITEL ŠKOLY A ŠKOLSKÉHO ZAŘÍZENÍ.....	37
2.2.2.5. TŘÍDNÍ UČITEL	37
2.3. PREVENTIVNÍ PROGRAM ŠKOLY A JEHO TVORBA.....	38
2.3.1. ŠKOLNÍ DOKUMENTY K PREVENCI	39
2.3.2. TVORBA PREVENTIVNÍHO PROGRAMU ŠKOLY	42
3. METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA	46
3.1. HLEDÁNÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	46
3.2. ZÁKLADNÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	47
3.3. CÍL PRÁCE	48
3.4. ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	48
3.5. VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	51
4. ANALÝZA PPŠ ŠKOLY.....	53
4.1. CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ ŠKOLY	53

4.2.	TVORBA PREVENTIVNÍHO PROGRAMU ŠKOLY.....	55
4.2.1.	ZDROJE PRO TVORBU PPŠ	56
4.2.2.	DOKUMENTACE	56
4.2.3.	STRUKTURA PPŠ	57
4.2.4.	CÍLE A SKLADBA AKTIVIT PPŠ.....	62
4.2.5.	EVALUACE PPŠ	66
4.2.6.	ZMĚNY V PPŠ ŠKOLY V ČASE.....	68
4.3.	ANALÝZA VYBRANÝCH PROGRAMŮ SPECIFICKÉ PREVENCE	72
4.3.1.	NEKUŘÁTKA	72
4.3.1.1	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ	75
4.3.1.2	SHRnutí A ANALÝZA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	86
4.3.2.	DIGITÁLNÍ WELLBEING A NETOLISMUS	88
4.3.2.1	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ	91
4.3.2.2	SHRnutí A ANALÝZA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	101
5.	DISKUSE.....	103
5.1.	NÁVRH DOPORUČENÍ	106
	ZÁVĚR.....	109
	SEZNAM ZKRATEK	111
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	112
	SEZNAM PŘÍLOH	121

ÚVOD

Prevence rizikového chování se v posledních několika letech stala velmi důležitou součástí života dětí a dospívajících. Důvodů je vícero, jedním z nich je určitě i rychle pádící doba, ve které je čím dál složitější se orientovat, zvláště pak pro mladistvé.

Na současnou školu jsou v tomto směru kladeny velké nároky. Kromě vzdělávací funkce má být částečně odpovědná i za funkci výchovnou. Někteří žáci pocházejí z rodin s nízkým ekonomickým nebo sociálním postavením a setkávají se s různými situacemi a obtížemi, které mohou mít za důsledek rozvoj některé z forem rizikového chování.

Zároveň dochází k velkému nárustu používání digitální technologií nezletilými uživateli, kteří se v online prostředí setkávají se spoustou jevů, které mohou potenciálně ohrožovat jejich zdravý vývoj. Současně s tím patříme mezi státy, kde bylo vzdělávání kvůli pandemii covid zasaženo nejvíce, žáci byli téměř rok na distanční výuce a jednou z nejvytíženějších osob v rámci pedagogického sboru se v důsledku toho postupně stává školní psycholog, výchovný poradce, metodik prevence a speciální pedagog.

Distanční vzdělávání velmi prohloubilo rozdíly mezi žáky a poukázalo na to, z jak rozdílných zázemí mohou spolužáci v rámci jedné třídy pocházet.

Dobře nastavený systém primární prevence na škole se v této situaci jeví jako jeden z klíčových úkolů pro současné školy a k tomu je třeba mít i dobře zpracovaný preventivní program. Ten musí mít správně nastavené krátkodobé i dlouhodobé cíle a systém evaluace.

Tato diplomová práce se zaměřuje na analýzu preventivního programu vybrané ZŠ, na které sama vyučuji. Na počátku stála pouze myšlenka proniknout trochu více do oblasti práce metodika prevence a seznámit se s jeho povinnosti a úkoly. Postupně se téma rozšířilo na tvorbu preventivního programu školy jako takového a otevřelo mi zcela nové dveře v oblasti vzdělávání.

Cílem předkládané práce je zjistit, jak je dokument Školní preventivní program sestavován, kdo se na jeho přípravě podílí, jak se v posledních 5 letech měnit a proč a jaké poskytuje svým uživatelům možnosti. Aby byla práce komplexní, je v ní využita kombinace obsahové analýzy, rozhovorů a dotazníkového šetření zaměřeného na

programy specifické prevence. Vycházela jsem jak z odborných publikací, tak z informací z praxe od metodiků prevence a ty jsem porovnávala s doporučeními MŠMT a Národní strategií primární prevence rizikového chování.

Ráda bych touto prací přispěla ke zlepšení systému primární prevence jak na vybrané základní škole, tak na dalších školách, které do procesu zefektivnění primární prevence třeba teprve vstupují a nemusí si být jisti, kde přesně začít.

TEORETICKÁ ČÁST

1. PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Prevenci v oblasti rizikového chování (dříve „sociálně patologických jevů“) můžeme chápat jako soubor intervencí, jejichž cílem je zamezit či snížit výskyt rizikového chování. Termín prevence se vztahuje k různým odvětvím – objevuje se ve zdravotnictví, výchově a vzdělávání, či právu. Každá z daných oblastí prevenci specifikuje podle svých potřeb a tato práce vychází z pojetí prevence zaměřené na rizikové chování v rámci škol a školských zařízení.

Podstatou školské primární prevence je předcházení a minimalizování jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Jedná se zejména o předcházení a minimalizaci různých souvisejících poruch a onemocnění, poškození, úrazů atd. a dále pak samotných projevů rozmanitých typů rizikového chování, které ohrožuje společnost a jedince v ní. (Miovský a kol., 2012, s. 144) Dle Národního pedagogického institutu je primární prevence v širším slova smyslu myšlena jako výchova ke zdravému životnímu stylu a k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti.¹

Prevenci rizikového chování členíme na 3 typy – prevenci primární, sekundární a terciální. Hlavním cílem primární prevence je ochrana jednotlivce a společnosti prostřednictvím formování správných postojů a potřebných znalostí a kompetencí, prostřednictvím kterých bude schopen rizikové chování rozpoznat a zároveň na něj dokáže adekvátně reagovat a nenechá se jím ohrozit. Jak uvádí Tomáš Čech ve Výkladovém slovníku základních pojmů školské prevence *klíčovou roli v primární prevenci sehrávají základní edukační činitelé, především rodina a škola*. (Miovský a kol., 2012, s. 145) To je jeden z hlavních důvodů, proč se prevence rizikového chování ve školství stala jedním z nejvíce probíraných témat. Děti jsou v současné době více než dříve vystavovány situacím, které mohou vážně ohrozit jejich zdravý fyzický i psychický vývoj a snažit se podpořit jejich schopnost adekvátně na tyto situace reagovat, je jedním z hlavních cílů současné školy. Východiska, obsahy a cíle školské primární prevence jsou

---

¹ O primární prevenci rizikového chování, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání) [online]. Copyright © [cit. 15.07.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani>

zaneseny v preventivním programu každé školy, jehož vznik upravuje nařízení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.²

Další dva typy prevence – sekundární a terciální se zaměřují na konkrétní chování a osoby, které jsou rizikovým chováním ohroženy. U prevence sekundární se jedná například o předcházení vzniku a rozvoji závislosti u osob, které návykové látky již užívají nebo nějakým způsobem rizikově jednají a prevencí terciální se myslí předcházení vážnému nebo trvalému zdravotnímu nebo sociálnímu poškození v souvislosti s užíváním návykových látek nebo jiným rizikovým chováním. Všechny typy prevence budou podrobněji vysvětleny v části zabývající se vymezením terminologie.

1.1. VYMEZENÍ TERMINOLOGIE

Rizikové chování – Dle Miovského (2012, str. 23) rozumíme pod pojmem rizikové chování takové chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost. Podle Širůčkové zahrnuje rizikové chování takové formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince anebo ohrožují jeho sociální okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané. Mezi formy rizikového chování se řadí rizikové zdravotní návyky, rizikové sexuální chování, agresivní chování, delikventní chování, rizikové chování ke společenským institucím, hráčství a rizikové sportovní aktivity. (Miovský a kol., 2012, str. 127)

Rizikové chování je tedy vždy více či méně spojeno s negativními důsledky. Dle Jessora (1991) ohrožuje rizikové chování plnění běžných vývojových úkolů stejně jako plnění očekávání sociálních rolí a získávání základních dovedností. Dále autor uvádí, že zasahuje i oblast dosahování smyslu pro adekvátnost a kompetentnost pro správnou přípravu na přechod do další fáze životní dráhy mladé dospělosti.³

Specifická prevence – Součást primární prevence. Aktivity a programy zaměřené na definovanou cílovou skupinu a na některou z forem rizikového chování. Zaměřuje se na předcházení vzniku konkrétního rizika, např. drogové závislosti, šikany, rasismu atp.

---

² 197/2016 Sb. Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních

³ JESSOR, R. Risk behaviour in adolescence: a psychosocial framework for understanding and action. Journal Of Adolescent Health, 12., s. 599

Měla by mít charakter komplexního, holistického přístupu k rizikovému chování. (Miovský a kol., 2012, str. 146)

Dle Metodického doporučení MŠMT (dostupné z webu MŠMT/Prevence) se specifická primární prevence zaměřuje na:

- a) **Všeobecnou prevenci**, která je zaměřena na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika.
- b) **Selektivní prevenci**, která je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšený výskyt rizikového chování.
- c) **Indikovanou prevenci**, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky.

Nespecifická prevence – Součást primární prevence. Aktivita, které nemají přímou souvislost s rizikovým chováním, ale pomáhají snižovat riziko vzniku a vývoje rizikového chování prostřednictvím lepšího využívání volného času (např. zájmové, volnočasové a sportovní aktivity). Jedná se o soubor environmentálních preventivních opatření kombinovaných s pravidly bezpečnosti a přístupy podporujícími zdraví (včetně využití konceptů jako je zdravotní gramotnost). (Miovský a kol., 2012, s. 176)

Všeobecná primární prevence - je zaměřena na běžnou populaci dětí a mládeže bez rozdělování na méně či více rizikové skupiny. Zohledňuje se pouze věkové složení, případně specifika daná např. sociálními nebo jinými faktory. Patří sem programy pro větší počet osob (třída či menší sociální skupina). „Cílem je např. zamezit nebo oddálit užívání návykových látek, či zamezení nebo oddálení výskytu dalších forem rizikového chování. Jedná se o tematické programy se zpracovanou metodikou (např. preventivní program Unplugged - Černý, 2010).“⁴

Selektivní primární prevence – zaměřuje se na skupiny osob, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny rizikové faktory pro vznik a vývoj různých forem rizikového chování, jsou tedy více ohrožené (např. zvýšeně vystavené působení rizikových faktorů) než jiné skupiny populace. Rizikové skupiny lze identifikovat na základě biologických, psychologických, sociálních nebo environmentálních rizikových faktorů souvisejících s rizikovým chováním, a dále podle věku, pohlaví, rodinné historie, místa bydliště nebo

---

⁴ Národní strategie primární prevence rizikového chování 2019 - 2027

úrovně sociálního znevýhodnění (Gallà et al., 2005). Není posuzována aktuální situace jednotlivce, hodnotí se pouze na základě jejich příslušnosti k popisované skupině a na základě této příslušnosti je navržen selektivní program. „Patří sem i různé intenzivní nespécifické sociálně-psychologické skupinové programy posilující sociální dovednosti, komunikaci, vztahy atd.“⁵

Indikovaná primární prevence - se zaměřuje na jedince či skupiny, které jsou vystaveny působení výrazně rizikových faktorů, případně u kterých se již vyskytly projevy rizikového chování. Snahou je podchytit problém co nejdříve, správně posoudit a vyhodnotit potřebnost specifických intervencí a neprodleně tyto intervence zahájit. Podstatou indikované prevence je, že jedinec byl do vybrané skupiny indikován –vybrán dle posouzení své individuální situace (diagnostikou, screeningem, dotazníky apod.). Cílem indikované prevence není jen např. oddálení zkušenosti s rizikovým chováním, ale také snížení frekvence a objemu jeho výskytu a zmírnění sociální a zdravotních následků s jeho výskytem spojených. Tato úroveň prevence již vyžaduje např. speciálně-pedagogické, psychologické, adiktologické nebo jiné podobné vzdělání. Pro práci preventisty je nárokován magisterský stupeň VŠ studia, speciální trénink a dvouletá praxe pro samostatnou práci (Černý, 2010 in Miovský et al. 2010). Na této úrovni lze s klientem preventivně pracovat individuálně i skupinově.

Školní metodik prevence – zaměstnanec školy podílející se na přípravě, realizaci, koordinaci, dokumentaci a evaluaci Preventivního programu školy dle přílohy č. 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Mezi jeho činnosti dále patří poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních a úzká spolupráce s výchovným poradcem či školním psychologem v rámci školního poradenského pracoviště (Zapletalová, 2010 in Miovský a kol., 2010, s. 82 -84)

Školní poradenské pracoviště – pracoviště školy poskytující poradenské služby zajišťované výchovným poradcem, školním metodikem prevence a v rozšířeném modelu i školním psychologem či školním speciálním pedagogem a jeho konzultačním týmem složeným z vybraných pracovníků školy (Zapletalová, 2010 in Miovský et al, 2010 s. 78 – 79)

---

⁵ Národní strategie primární prevence rizikového chování 2019 - 2027

Politika primární prevence rizikového chování – komplexní soubor všech koordinačních, legislativních, regulačních a finančních opatření, jejichž účelem je zabezpečit funkční systém primární prevence rizikového chování, snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže a minimalizovat jeho vznik.

Preventivní program školy – do roku 2016 označován jako Minimální preventivní program⁶, jedná se o základní dokument definující uskutečňování školské prevence rizikového chování. Je zaměřený „na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností.“ Podléhá kontrole České školní inspekce a je 1x za rok vyhodnocován, na jeho tvorbě a realizaci se podílejí všichni pracovníci školy (Skácelová, 2010 in Miovský et al, 2010, s. 102-103) . Je to dlouhodobý preventivní program s jasně definovanými dlouhodobými i krátkodobými cíli, který je součástí školního vzdělávacího programu a vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu. Program musí důsledně respektovat rozdíly ve školním prostředí, oddalovat, bránit výskytu nebo snižovat výskyt rizikového chování a zvyšovat schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí. (Mioviský a kol., 2010, s. 101) Dále by měl podporovat zdravý životní styl a být zdrojem podnětů pro zpracování a realizaci prevence rizikového chování ve škole.

Národní strategie prevence rizikového chování – základní legislativní dokument v oblasti primární prevence rizikového chování ve školách a školských zařízeních, na její přípravě se podílí řada odborníků z oblasti primární prevence rizikového chování, zástupci státní správy a samosprávy, zástupci škol a školských zařízení, nestátních neziskových organizací a je to dokument, který je v souladu s dalšími koncepčními dokumenty, jakými jsou Strategie vzdělávací politiky ČR, Akční plán inkluzivního vzdělávání, Strategie prevence kriminality, Národní strategie protidrogové politiky, Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice a Strategie zdraví 2020.⁷

1.2. VYBRANÉ FORMY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Jak již bylo uvedeno výše, rizikovým chováním se zabývají různé vědní obory, což znamená, že primární prevence rizikového chování vyžaduje mezioborový přístup i

---

⁶ Často se objevuje termín Minimální preventivní program nebo Školní preventivní program. Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027 uvádí jako jeden ze strategických cílů potřebu ustálení terminologie, pojem však samostatně nedefinuje.

⁷ Národní strategie primární prevence rizikového chování 2019 – 2027, str. 4

pokud na ni nahlížíme pouze z perspektivy pedagogiky. Světová zdravotnická organizace stanovila děti a mládež jako samostatnou rizikovou skupinu s vlastním preventivním programem. Dle Miovského (Miovský, 2010, Primární prevence rizikového chování ve školství, s. 23 – 25) můžeme rizikové chování z hlediska školního prostředí rozřadit do následujících sedmi typů:

- a) Záškoláctví
- b) Šikana a extrémní projevy agrese
- c) Extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě
- d) Rasismus a xenofobie
- e) Negativní působení sekt
- f) Sexuální rizikové chování

Závislostní chování

V širším pojetí pak k těmto sedmi oblastem zařazujeme následující dva okruhy, které se z hlediska výskytu v populaci začínají také stávat velkými ohnisky pro preventivní práci, ale které nelze jednoznačně zahrnout do konceptu rizikového chování. (Miovský, 2010, Primární prevence rizikového chování ve školství, s. 24)

- g) okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte
- h) spektrum poruch příjmu potravy

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve svých strategických dokumentech zaměřuje pozornost na předcházení rizik v následujících oblastech, se kterými se mladiství a jejich vychovatelé setkávají nejčastěji. Níže uvedená tabulka je součástí Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027 a jsou v ní vypsány základní formy rizikového chování, které byly vydány MŠMT v Metodickém doporučení k prevenci rizikového chování v roce 2010.⁸

---

⁸ Strategie a koncepce MŠMT, MŠMT ČR. *MŠMT ČR*. [online]. Copyright 2013 [cit. 30.1.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>

Tabulka č. 1 – Základní formy rizikového chování

1	Agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, domácí násilí, krizové situace spojené s násilím, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, krádeže, loupeže, vydírání, vyhrožování
2	Záškoláctví
3	Závislostní chování, užívání různých typů návykových látek, netolismus, gambling
4	Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů
5	Spektrum poruch příjmu potravy
6	Negativní působení sekt
7	Sexuální rizikové chování

Zdroj: MŠMT, 2010, online

Od roku 2010 bylo vydáno 22 tematických příloh rozšiřujících metodickou pomoc školám a školským zařízením o další projevy rizikového chování. Jsou jimi Syndrom CAN, krádeže, krizové situace spojené s násilím, sebepoškozování, nová náboženská hnutí, příslušnost k subkulturám, domácí násilí, hazardní hry, dodržování pravidel prevence vzniku problémových situací týkajících se žáků s PAS⁹ ve školách a školských zařízeních. (Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže 2019 – 2027, s. 6)

Průcha, Walterová a Mareš uvádí tři základní kategorie rizikového chování:

Nejčastější typy rizikového chování jsou: (PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník, 2013, s. 201)

Zneužívání návykových látek (nikotin, alkohol, drogy)

Negativní chování v oblasti reprodukční (předčasný sex a s ním spojené střídání partnerů, riziko pohlavních nemocí a předčasného otěhotnění)

Negativní psychosociální chování (poruchy chování, agresivita až kriminalita, úrazy, deprese až sebevražedné jednání, poruchy školního prospívání, nedokončení školní docházky, následná nezaměstnanost)

Jak již bylo uvedeno výše, pojem rizikové chování se váže na komplexní kategorii chování, která je předmětem celá řady sociálních a medicínských odvětví vědy. Někteří

⁹ Žáci s PAS = žáci s poruchou autistického spektra

autoři rozšiřují výše uvedené oblasti rizikového chování o další jevy, mezi které patří například rizikové řízení motorových vozidel a nebo rizikový vztah ke školským institucím a motivace k vlastnímu vzdělávání.

V různých státech jsou formy rizikového chování definovány jinak, na základě čehož bychom mohli říci, že pojetí rizikového chování je závislé i na kulturních, historických a lokálních komunitách, které určují, co je normální a problematické. V zahraničním pojetí se můžeme setkat s definicí rizikového chování jako s problematickým, znepokojujícím nebo jako nežádoucím „vzhledem k normám konvenční společnosti, jejím institucím a autoritám. Toto chování je společenskými institucemi regulováno.“ (Širůčková in Miovský et al., 2010, str. 30)

Pro potřeby této práce uvedeme konkrétně pouze dva z projevů rizikového chování, na které se bude dále zaměřovat výzkumná část této práce. Jedná se o ty, které ve školské primární prevenci patří dlouhodobě mezi nejčastější nebo narůstající fenomény, se kterými se dostávají do kontaktu žáci již na 1. stupni základní školy a často je na ně přednostně zaměřena i školská primární prevence. Jde o užívání tabáku a závislost na počítači, internetu, hraní her – tento soubor aktivit v online prostředí se souhrnně nazývá cizím názvem netolismus.

1.2.1. DEFINICE ZÁVISLOSTI

Závislost má mnoho podob a tváří a může v podstatě vzniknout na čemkoliv, každý z nás je individuální a má odlišnou míru schopnosti odolávat různým druhům pokušení. Některé závislosti však můžeme definovat jako onemocnění a jiné spadají spíše do kategorie závislostního chování, ale nejsou onemocněními v lékařském slova smyslu. Podle Mezinárodní klasifikace nemocí je „syndrom závislosti skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil víc. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol nebo tabák. Návrat k užívání látky po období abstinence často vede

k rychlejšímu znovuobjevení rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost nevyskytuje.“¹⁰

Dle Nešpora (2007, s. 14-15) by se definitivní diagnóza závislosti měla stanovit pouze v případě, že během jednoho roku došlo ke třem nebo více z následujících jevů

- silná touha nebo pocit puzení užívat látku
- potíže v sebeovládání při užívání látky, a to pokud jde o začátek a ukončení nebo množství látky
- tělesný odvykací stav, kdy je látka užívána s úmyslem zmenšit příznaky vyvolané předchozím užíváním této látky
- průkaz tolerance k účinku látky jako vyžadování vyšších dávek látky pro dosažení účinku, který byl původně vyvolán nižšími dávkami
- postupné zanedbávání jiných potěšení a zájmů ve prospěch užívané psychoaktivní látky a zvýšené množství času k získání nebo užívání látky a ke zotavení se z jejího účinku
- pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků

Další definicí, kterou lze pro vymezení závislosti použít, je definice DSM-IV (Diagnostického a statistického manuálu duševních chorob). Tato klasifikace se taktéž vztahuje k časovému horizontu jednoho roku a sleduje uvedené příznaky, které se v tomto období objevily. Nešpor (2007, s. 26) je ve své publikaci označil takto:

- růst tolerance, tedy zvyšování dávek pro dosažení stejného účinku nebo pokles účinku při stejném dávkování
- odvykací příznaky po vysazení látky
- přijímání látky ve větším množství nebo delší dobu než měl člověk v úmyslu
- dlouhodobá snaha nebo jeden či více pokusů omezit a ovládat přijímání látky
- trávení velkého množství času užíváním a obstaráváním látky nebo zotavováním se z jejich účinků
- zanechání nebo omezení sociálních, pracovních a rekreačních aktivit v důsledku užívání látky

---

¹⁰ Prohlížeč | MKN-10 klasifikace. Prohlížeč | MKN-10 klasifikace [online]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F17.2>

- pokračující užívání látky navzdory dlouhodobým nebo opakujícím se sociálním, psychologickým nebo tělesným problémům, o nichž člověk ví a které jsou působeny nebo zhoršovány užíváním látky

Obě výše uvedené klasifikace závislosti se opírají o užívání látky a zaměřují se především na fyziologické projevy. Závislost na sociálních sítích, hracích automatech, práci nebo blízké osobě není z výše uvedené definice závislostí v pravém slova smyslu. Toto návykové chování má však se závislostí mnoho společných rysů a velmi zásadně může ovlivnit chování dospělých i mladistvých a proto je jedním z témat této práce i program primární prevence zaměřený na prevenci rizikového chování v oblasti hraní počítačových her a pohybu na internetu, ačkoliv v tomto případě nebudeme hovořit o látkové závislosti z pohledu klasifikace Mezinárodní zdravotnické organizace, ale spíše o tzv. „online závislosti“, která bude předmětem této práce v kapitole věnující se digitálnímu well-beingu.

1.2.2. TABAKISMUS

Tabák patří mezi nejrozšířenější rekreačně užívané drogy mezi mladistvými. Návykovou látkou obsaženou v tabáku je pouze nikotin, ale hlavní negativní dopad na lidský organismus mají další látky přítomné v tabákovém kouři a to jsou dehet, oxid uhelnatý, formaldehyd, arsenid a kyanid. Kouření je aktivní inhalování tabákového kouře prostřednictvím doutníků, dýmek či cigaret. Tabák, především kouřený tabák, má vysoký potenciál závislosti a je příčinou mnoha úmrtí na srdeční choroby a rakovinu plic. Zvyšuje riziko dýchacích obtíží, žaludečních vředů, má negativní vliv na vývoj plodu a kvalitu spermatu.

Závislost na tabáku je definovaná v Mezinárodní klasifikaci nemocí Světové zdravotnické organizace jako nemoc a má své číslo diagnózy. Jedná se o číslo F17.2 – „Poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním tabáku“ a dle této klasifikace spadá mezi duševní poruchy a poruchy chování způsobené užíváním psychoaktivních látek, u kterých se rozlišují různé stavy, z nichž přichází v úvahu zejména škodlivé použití, syndrom závislosti a odvykací stav.¹¹

---

¹¹ Prohlížeč. MKN-10 klasifikace. Prohlížeč/ MKN-10 klasifikace [online]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F17.2>

Hrubá (2002) uvádí, že nejkritičtějším obdobím pro vznik a vývoj kuřáckých návyků je věk mezi desátým a patnáctým rokem. Většina pubescentních kuřáků se dle jejího výzkumu cítí závislá na nikotinu už během prvního roku kouření. „Na začátku bývá psychosociální motivace, později je důvodem k zapálení cigarety pozitivní účinek nikotinu a postupně se vyvíjí závislost, která se klasicky projevuje růstem tolerancí a abstinenčními příznaky při vysazení. Behaviorální projevy závislosti jsou spojeny s rituálem kouření, které umožňuje zvládat nudu, upoutat pozornost, zastříit nerozhodnost nebo emoce.“ (Hrubá, D., in Kotulán a kol., 2000)

Kuřácké návyky se dále vyvíjí v nikotinovou závislost, která ovlivňuje člověka po fyzické i psychické stránce. U mladistvých má vznik závislosti oproti dospělým navíc určitá specifika. Jedná se především o rychlejší vznik závislosti spojený se zaostáváním v psychosociálním vývoji a možné vyšší riziko těžších otrav způsobených užíváním a také vyšší riziko nebezpečného jednání pod vlivem návykové látky. (Nešpor, 2007)

Další pohled na závislost nám nabízí Nešpor ve své publikaci *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy* (Nešpor, 2018), který chápe závislost jako skupinu fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více.

Alespoň jednu zkušenost s cigaretou v průběhu života u nás má téměř 70% 16letých (ESPAD, 2016) a výskyt pravidelného kouření narůstá s věkem. Dle výzkumu vykouří alespoň 1 cigaretu týdně 2% 11letých, 5% 13letých a 16% 15letých a mezi 16letými je přibližně 16% denních kuřáků (ESPAD, 2016). Užívání elektronických cigaret v kategorii 13 – 15 let potvrzuje 11% žáků (Sovinová, Kostecká, 2017). Tyto hodnoty patří mezi nejvyšší v rámci zemí EU.

V současnosti se objevuje stále více forem užívání tabáku, rozlišujeme tabák, který hoří a bezdýmový tabák. Užívání bezdýmového tabáku se provádí buďto vdechtem do nosních dutin nebo aplikací do úst. Tento způsob se v poslední době stává velice rozšířeným právě mezi mládeží. Tabákem, který se kouří máme na mysli cigaretu, elektronickou cigaretu, dýmku nebo doutník.

Mezi hlavní legislativní opatření patří Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže a tzv. protikuřácký zákon č. 65/2017 Sb. (zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek), který definuje, co je tabákový výrobek,

kuřácká pomůcka a elektronická cigareta a zakazuje mj. prodej tabákových výrobků osobám mladším 18 let.

Z hlediska prevence patří užívání tabákových výrobků do kategorie prevence v adiktologii. Specifická primární prevence ve školství v této oblasti je vždy úzce zaměřena na cílovou skupinu, oblast užívání a rizika s ním spojená. Cíl, obsah a způsob provádění má mít jasnou vazbu na problematiku užívání návykových látek, v oblasti prevence užívání tabákových výrobků jsou často používány především „návčkové programy, jejichž součástí je návčik aktivního posilování odmítavého postoje k nabídnuté návykové látce.“ (Miovský a kol., 2010, s. 116). Jedním z takových návčkových programů jsou Nekuřátka, které na školách realizuje například organizace Jules a Jim z.s. Cílem je právě návčik dovednosti odolávat tlaku, který učí studenty asertivnímu chování. Takové chování mohou uplatnit při nátlaku na jejich osobu ze strany vrstevníků, sourozenců, médií nebo reklamy. Programy zaměřené na návčik sociálních dovedností jsou dlouhodobě řazeny mezi nejefektivnější.

V České republice připravuje vzdělávací programy zaměřené na prevenci užívání tabákových výrobků Česká koalice proti tabáku. Výše zmíněný program Nekuřátka je určený dětem do 12 let a poskytuje základní informace o kouření, na něj následně v pozdějších ročnících navazuje program „Típní to!“ který dále posiluje odmítavý postoj k cigaretám. Programu se bude dále podrobněji věnovat samostatná kapitola této práce.

1.2.3. NETOLISMUS – ZÁVISLOST NA INTERNETU

Netolismus řadíme mezi behaviorální závislosti, jedná se o závislost na tzn. virtuálních drogách, mezi které patří počítačové hry, sociální sítě, internetové služby a virální videa. V současnosti se o zařazení netolismu mezi závislosti diskutuje, jelikož stále není přesně stanovená klasifikace, někteří autoři tento pojem obcházejí pomocí užívání dalších termínů jako jsou problematické užívání internetu (problematic internet use), kompulzivní užívání internetu (compulsive internet use), nadměrné užívání internetu (excessive internet use) a nebo závislost na internetu (internet addiction). Všeobecně můžeme říci, že tzv. nadměrné užívání internetu je takové, které způsobuje jedinci fyzické, psychické i sociální problémy – dle Blinka (Ševčíková et al., 2014) se nejedná pouze o kvantitu, tedy čas strávený u počítače, ale rovněž a především o kvalitu užívání, která nemusí být nutně patologická. Oproti tomu závislost na internetu neboli netolismus

je takové používání, které splňuje kritéria patologie a které je již mimo vůli jedince tuto patologií ovládat.

Podle Světové zdravotnické organizace je netolismus „neschopnost jedince mít kontrolu nad svým užíváním internetu, jako kompulzivní nadužívání internetu a podrážděné nebo náladové chování v důsledku nemožnosti jeho užívání.“¹² Mezi hlavní znaky online závislosti patří například silná touha zapnout počítač bez jasného cíle, zkontrolovat SMS, zkontrolovat statuty na sociální síti, neschopnost vymezit si začátek a konec aktivit na internetu, postupné zanedbávání dalších aktivit atd.¹³

Griffits definuje 6 základních komponent závislosti¹⁴

- 1) Význačnost – určitá aktivita se stane nejdůležitější v životě člověka a začíná ovládat jeho myšlení, cítění a chování
- 2) Změny nálady – změny nálady v důsledku zapojení se do určité aktivity, které mohou být vnímány jako vyrovnávací strategie za účelem uklidnění se
- 3) Tolerance – proces, při kterém je nutno stále více aktivity k dosažení předchozí míry uspokojení. V praxi tedy například roste délka času tráveného online
- 4) Odvykací symptomy – ukončení či omezení aktivity se projevuje abstinenčními symptomy
- 5) Relaps – tendence opakovat dřívější vzorce závislostního chování
- 6) Konflikt – závislost vyvolává problémy – narušuje např. vztahy v zaměstnání, ovlivňuje prospěch, dochází ke ztrátě kontroly, výčtkám apod.

Jak již bylo uvedeno výše, netolismus neboli závislost na internetu není uvedena v oficiálním diagnostickém manuálu Světové zdravotnické organizace a není v současné době řazena mezi oficiální psychické poruchy. Pro potřeby diagnostiky se používá diagnóza F 63.8 ze zdravotnického manuálu MKN-10, která specifikuje „jiné impulzivní a návykové poruchy“. Dá se však předpokládat, že postupně dojde k úpravě klasifikace. V roce 2018 zařadila Světová zdravotnická organizace závislost na digitálních hrách či videohrách do mezinárodní klasifikace nemocí jako zvláštní položku, což naznačuje

---

¹² Netolismus – vše o závislostech. Netolismus – vše o online závislostech [online]. Dostupné z: <https://www.netolismus.cz/>

¹³ Netolismus – vše o závislostech. Netolismus – vše o online závislostech [online]. Dostupné z: <https://www.netolismus.cz/>

¹⁴ Netolismus – vše o závislostech. Netolismus – vše o online závislostech [online]. Dostupné z: <https://www.netolismus.cz/>

směr, kterým se mezinárodní třídění ohledně definování online závislostí může v příštích letech ubírat.

Nehledě na zdravotnickou klasifikaci je prevence v oblasti užívání internetu, hraní online her a netolismu velkým tématem současné školy. Ve školních vzdělávacích programech se objevuje jako specifická i nespecifická prevence rizikového chování především v rámci mediální výchovy nebo výchovy v rodině a dalších průřezových tématech. V posledních letech se toto téma objevuje na základních školách stále častěji. Česká společnost prošla za poslední dekádu velice dramatickou změnou, která se propisuje do každodenního života. Studenti komunikují mnohem více prostřednictvím internetu a sociálních sítí, situace ohledně pandemie covid velice rychle zvýšila dětskou počítačovou gramotnost, současná společnost je mnohdy označována termínem „informační společnost“. Co dříve dokázali na počítači a internetu vyhledat žáci 2. stupně dnes bez problémů dokáží žáci 3. třídy a ve spoustě případů jistě i mladší. Technologie zasahují do života rodin a jednotlivců a stávají se čím dál více intuitivnějšími, čímž přitahují mnohem mladší uživatele a umožňují jim se v jejich ovládnutí jednoduše orientovat. Generace současných dětí tedy prakticky vyrůstá s mobilním telefonem v ruce, dá se předpokládat nárůst závislosti na hrách, komunikátorech a sociálních sítích, na což by měla rychle reagovat i školská primární prevence, která by měla zároveň pracovat s předpokladem, že děti a mladiství ohroženi rizikovým chováním v běžném světě budou stejným způsobem ohroženi i ve světě informačních technologií.

Ševčíková v monografii Děti a dospívající online klasifikuje 4 typy rizik, se kterými se mohou uživatelé internetu setkat ve třech odlišných kontextech (jako příjemce, jako účastník a jako „pachatel“)

- riziko komerčního rázu
- riziko agresivního rázu
- riziko sexuálního rázu
- riziko hodnotového rázu

Tabulka č. 2 – Klasifikace online rizik pro dětské uživatele internetu (Livingstone, Haddon, 2009)

Typ rizika	Obsah: dítě jako příjemce	Kontakt: dítě jako účastník	Počínání: dítě jako „pachatel“
Komerce	reklama, spam, nabádání k poskytování peněžní podpory	získávání a uchovávání osobních údajů	gambling, nelegální stahování, hackování
Násilí	násilí nenávistný či děsivý obsah	oběť kyberšikany, online obtěžování či pronásledování	pachatel kyberšikany, online obtěžování či pronásledování
Sexualita	pornografie a jiný sexuálně zraňující obsah	setkávání se s neznámými lidmi z internetu, sexuální zneužívání	vytváření a nahrávání pornografických materiálů
Hodnoty	rasistické a jiné zkreslené, zavádějící informace či rady	sebepoškozování, přesvědčování a manipulace ze strany druhých	poskytování (zavádějících) rad, manipulace s druhými

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že účastník může být vystaven nežádoucím obsahům, setkává se s online riziky v rámci interakce a komunikace, ale zároveň se samostatně může podílet na vytváření nežádoucích jevů. (Ševčíková, s. 10). To, jak dítě používá internet a jak často se setkává s negativními jevy je určováno jeho psychosociálními charakteristikami. „Blízké okolí (např. rodiče, škola a vrstevníci) dále usměrňují u dítěte přístup k internetu, čas strávený online a aktivity, do kterých se na internetu zapojuje. I chování blízkého okolí podléhá další sféře vlivů, konkrétně je podmíněno vzdělávacím systémem, právním rámcem, dostupnou technologickou infrastrukturou, socioekonomickým uspořádáním společnosti či kulturními hodnotami, jež se liší napříč různými zeměmi.“ (Ševčíková, 2014).

2. ŠKOLSKÁ PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Problematika primární prevence do roku 1989 spadala pod Ministerstvo zdravotnictví, konkrétně pod Ústav zdravotní výchovy, oblast ochrany zdraví a prevence, který zaměřoval činnost především na užívání tabákových a alkoholových výrobků. Jak uvádí Miovský (2012, s.14), školská prevence té doby vycházela z jediného vládního dokumentu, který přinášel spíše teoretický rámec, jak v oblasti prevence pracovat a měl velice moralizující charakter.

Systematické aktivity v oblasti preventivních programů se u nás realizují od 90. let, kdy dle Miovského (2012) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy nastartovalo proces profesionalizace přístupů k primární prevenci a začala se postupně formulovat představa o tom, jakým způsobem prevenci provádět a jaký by zhruba měla mít obsah, strukturu a formu. Velmi důležitým krokem směrem k profesionalizaci programů v oblasti primární prevence v roce 2005 bylo vytvoření standardů specifikující základní požadavky kvality programů zaměřených na užívání návykových látek a následné schválení Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování v roce 2013.

Celkově je pro primární prevenci rizikového chování specifické její propojení oborů. Pohybuje se na poli psychologie, zdravotnictví, práva, pedagogiky, sociologie a zároveň propojuje jednotlivé sektory ministerstev zodpovědné za rozpracovávání preventivních strategií (ministerstvo školství, zdravotnictví, dopravy, vnitra, sociálních věcí). Školská primární prevence rizikového chování se tedy vzájemně prolíná se zdravotnickou prevencí, protidrogovou prevencí, prevencí kriminality nebo např. prevencí v dopravě.

2.1. STRATEGIE A NAŘÍZENÍ VLÁDY

Základní legislativa v oblasti prevence rizikového chování byla od roku 2000 velice často měněna. Postupně vznikaly metodické pokyny se závazným charakterem a upravovaly různé oblasti rizikového chování. Oblast prevence ukotvil v roce 2004 nový školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání., vyhláška č. 72/2005 Sb. následně definovala, že základní školy mají povinnost realizovat programy prevence rizikového chování.¹⁵

---

¹⁵ Srov. MŠMT. Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018, s. 14.

Jak již bylo zmíněno výše, v roce 2005 došlo k vytvoření standardů specifikujících základní požadavky kvality programů zaměřených na prevenci užívání návykových látek a v roce 2013 schválilo MŠMT Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování¹⁶

Tento oddíl se bude věnovat především současně platným zákonům, vyhláškám a strategiím, které upravují a koordinují řízení prevence rizikového chování na centrální a krajské úrovni v současnosti.

2.1.1. NÁRODNÍ STRATEGIE PRIMÁRNÍ PREVENCE

Prevenci rizikového chování v současnosti upravuje množství zákonů a dalších norem. Výchozím strategickým dokumentem je **Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027**, která byla schválena Vládou ČR 8. března 2019, a **Akční plán realizace Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2021, 2022 – 2024 a 2025 -2027**.¹⁷ Ty vychází z vyhodnocení Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018, na kterou zároveň navazují. V přehledu níže je uvedeno, jaké jsou cíle jednotlivých etap. První fáze se zaměřuje především na analýzu stávajícího stavu a nastavení efektivního systému. V další fázi by mělo dojít k ověření nastavených přístupů a vyhodnocování nastavených změn.

Tabulka č. 3 – Harmonogram postupu realizace opatření Akčního plánu (Zdroj: Akční plán primární prevence 2019-2021)

¹⁶ Standardy primární prevence rizikového chování vznikly v rámci ESF projektu Tvorba systému modulárního vzdělávání v oblasti prevence sociálně patologických jevů pro pedagogické a poradenské pracovníky škol a školských zařízení na celostátní úrovni (VYNSPI, č. CZ.1.07/1,3,00/08.2005), který byl realizován Klinikou adiktologie (dřívější Centrum adiktologie) a NÚV (dřívější IPPP) v letech 2009 – 2012

¹⁷ Strategie a koncepce MŠMT, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright 2013 [cit. 25.10.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>

Dalším podkladem pro tvorbu současné strategie byly závěry SWOT analýzy systému primární prevence rizikového chování, která byla realizována krajskými koordinátory prevence ve spolupráci s MŠMT.

Základních pilířů politiky primární prevence je podle Národní strategie 2019 – 2027 6 a jsou jimi:

- Systém
- Koordinace
- Legislativa
- Vzdělávání
- Financování
- Monitoring, hodnocení a výzkum

Každý pilíř má stanoveny základní cíle a priority. „Hlavním cílem Národní strategie 2019 – 2027 je prostřednictvím efektivního systému primární prevence, fungujícího na základě komplexního působení všech na sebe vzájemně navazujících subjektů, minimalizovat vznik a snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže.“ (Národní strategie 2019 – 2027). V tabulce níže je konkrétně specifikováno, jaké mají jednotlivé pilíře strategické cíle a priority rozvoje.

Tabulka č. 4 – Pilíře politiky primární prevence (Zdroj: Akční plán 2019-2021)

Pilíře politiky primární prevence	Strategické cíle
1. Systém	<i>Vymezit a ustálit jednotnou terminologii, stabilizovat přístupy, metody a nástroje efektivní primární prevence, sjednotit parametry výkonů v primární prevenci</i>
2. Koordinace	<i>Nastavit efektivní, systémovou, provázanou, jednotnou a kooperující spolupráci všech subjektů participujících na oblasti primární prevence, a to na horizontální i vertikální úrovni</i>
3. Legislativa	<i>Upravit a aktualizovat právní rámec oblasti primární prevence rizikového chování za účelem jasného vymezení terminologie, rolí a kompetencí jednotlivých aktérů</i>
4. Vzdělávání	<i>Zkvalitnit a zefektivnit systém vzdělávání pedagogických pracovníků a dalších aktérů v oblasti primární prevence rizikového chování, který povede ke zvýšení znalostí, dovedností a kompetencí žáků a dalších cílových skupin.</i>
5. Financování	<i>Zajistit stabilní financování systému primární prevence rizikového chování v resortu MŠMT</i>
6. Monitoring, hodnocení, výzkum	<i>Zajistit poskytování kvalitních a efektivních programů primární prevence rizikového chování na základě vědecky ověřených faktů a dat.</i>

Na Národní strategii navazuje tzv. **Akční plán**, což je soubor konkrétních opatření a úkolů směřující k dosažení stanovených cílů.

Hlavní funkcí strategie je stanovit základní rámec primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže, stanovit hlavní cíle a priority rozvoje v politice primární prevence a informovat odbornou a laickou veřejnost o cílech a prioritách politiky primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže.¹⁸

Dalším ze strategických dokumentů upravujících oblast primární prevence rizikového chování je **Národní strategie prevence a snižování škod spojených se závislostním chováním 2019 – 2024**. Cílem této strategie je „předcházení a snižování zejména zdravotních, sociálních, ekonomických a nehmotných škod vyplývajících z užívání návykových látek, hazardního hraní a dalšího závislostního chování a z existence legálních i nelegálních trhů s návykovými látkami, hazardním hraním a dalšími produkty se závislostním potenciálem prostřednictvím trvale udržitelného souboru moderních, efektivních, vzájemně koordinovaných a na důkazech založených vzdělávacích, preventivních, léčebných, sociálních, legislativních, ekonomických, represivních a dalších opatření.“¹⁹

2.1.2. VYBRANÉ ZÁKONY VZTAHUJÍCÍ SE K PREVENCI

K prevenci rizikového chování se kromě výše zmíněných strategií vztahuje množství zákonů, metodických pokynů a norem. Níže je uveden přehled zásadních zákonů a vyhlášek upravujících oblast primární prevence rizikového chování. Zásadní jsou legislativní normy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které jsou odpovědné za celou oblast primární prevence rizikového chování a následně další legislativní normy. Konkrétní oblasti, které níže uvedené zákony upravují nejsou předmětem této diplomové práce a proto je zde nadále nebudeme rozvádět. Nicméně díky množství zákonů a vyhlášek, které se na utváření systému primární prevence podílejí můžeme vidět důvody, proč je vymezení a ustálení terminologie a stabilizace přístupů a metod jedním z hlavních pilířů Národní strategie. Legislativní rámec primární prevence aktuálně prochází řadou změn, jejichž cílem je „upravit a aktualizovat právní rámec pilíři primární prevence

---

¹⁸ Srov. Národní strategie prevence rizikového chování na období 2019-2027, s. 5

¹⁹ Úvodní stránka | Vláda ČR [online]. Copyright [cit. 16.01.2022]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/NSZ-2019-2027_po_vlade.pdf

rizikového chování za účelem jasného vymezení terminologie, rolí a kompetencí jednotlivých aktérů.“ (Akční plán 2019 – 2021)

Vybrané zákony

Zákon č. 82/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (**školský zákon**)

Zákon č. 379/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 563/2004 Sb., o **pedagogických pracovnících** a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek (**„protikuřácký zákon“**)

Zákon č. 89/2012 Sb., **občanský zákoník**

Zákon č. 108/2006 Sb., o **sociálních službách**

Zákon č. 359/1999 Sb., o **sociálně-právní ochraně dětí**

Zákon č. 422/2003 Sb., o **sociální potřebnosti** – ohlašovací povinnost školy při neomluvených hodinách (novela zákona č. 482/1991 Sb.)

Zákon č. 257/2000 Sb., o **probační a mediační službě** a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě)

Zákon č. 218/2003 Sb., o **odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže** a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 40/2009 Sb., **trestní zákon**

Zákon č. 141/1961 Sb., o **trestním řízení soudním** (trestní řád)

Zákon č. 250/2016 Sb., o **odpovědnosti za přestupky** a řízení o nich

Zákon č. 273/2008 Sb., o **Policii České republiky**

Zákon č. 553/1991 Sb., **České národní rady o obecní policii**

Vybrané vyhlášky a nařízení vztahující se k prevenci

Vyhláška č. 197/2016 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o **poskytování poradenských služeb** ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další vyhlášky

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání **žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných**

Nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků

Metodické pokyny a doporučení

Metodické doporučení k **primární prevenci rizikového chování** u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.:21291/2010-28)

+ **přílohy 1- 22** (Úvodní část, návykové látky, rizikové chování v dopravě, poruchy příjmu potravy, alkohol, syndrom CAN, školní šikanování, kyberšikana, homofobie, extremismus, rasismus, xenofobie, vandalismus, záškoláctví, krádeže, tabák, krizové situace spojené s násilím, netolismus, sebepoškozování, nová náboženská hnutí, rizikové sexuální chování, subkultury, domácí násilí, hazardní hraní, prevence týkající se žáků s PAS).

Toto metodické doporučení je dokumentem, ze kterého školy vycházejí nejvíce. Vymezuje aktuální terminologii, popisuje jednotlivé instituce v systému prevence a úlohu pedagogického pracovníka, definuje preventivní program školy a doporučuje postupy škol a školských zařízení při výskytu vybraných forem rizikového chování.

Metodické doporučení pro práci s **Individuálním výchovným programem** v rámci řešení rizikového chování žáků (č. j. MSMT-43301/2013)

Metodický pokyn k jednotnému postupu při **uvolňování a omlouvání** žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví (Č.j.: 10 194/2002-14)

Zásady přístupu k dětem, žákům, studentům s PAS v rámci vzdělávacího procesu

Využití právních opatření při řešení problémového chování žáků

2.2. SYSTÉM PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

V České republice můžeme hovořit o systémovém řízení prevence, které má jasnou hierarchii a každý subjekt (MŠMT, KÚ, PPP, ŠMP) má jasně vymezené kompetence. Cílem systematické koordinace je vytvořit široký výběr na sebe navazujících a vzájemně se doplňujících vzdělávacích, kontrolních a evaluačních opatření vykonávaných na několika rovinách. Tento oddíl se bude opírat o Národní strategii 2019 – 2027, která koordinuje primární prevenci na dvou vzájemně se ovlivňujících úrovních, a to na horizontální (centrální) a vertikální (krajské a místní).

2.2.1. HORIZONTÁLNÍ ÚROVEŇ KOORDINACE V RÁMCI ČR

Nejdůležitější roli v rámci horizontální prevence rizikového chování zastává dle Národní strategie MŠMT s věcně příslušnými resorty (Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo obrany) a nadresortními orgány (Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky při Úřadu vlády a Republikový výbor prevence kriminality při Ministerstvu vnitra). Spolupráce byla později rozšířena i o Ministerstvo financí, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo dopravy.

2.2.1.1. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Základním strategickým dokumentem MŠMT, který vytváří rámec politiky prevence rizikového chování je již zmíněná Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2019-2027.

MŠMT, konkrétně oddělení institucionální výchovy a prevence, má klíčovou roli při implementaci primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže v ČR na horizontální i vertikální úrovni. Zastává roli koordinační, koncepční, legislativní a odpovídá, zabezpečuje a podílí se na následujících činnostech:²⁰

Odpovídá za:

- *Koncepci, obsah a koordinaci v oblasti specifické primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy.*

---

²⁰ Problematika primární prevence rizikového chování, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. Copyright © [cit. 15.07.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>

- *Zpracovávání metodických, koncepčních a dalších materiálů souvisejících s problematikou specifické primární prevence rizikového chování.*
- *Přípravu materiálů legislativní povahy předmětné problematiky.*
- *Průběžné plnění úkolů vyplývajících z vládních usnesení, strategií a koncepcí a z nich vyplývajících akčních plánů jednotlivých resortů.*
- *V oblasti dotační politiky za přípravu, vyhlášení, administraci dotačních programů v oblasti specifické primární prevence rizikového chování, provádění vyhodnocení, kontrolu činnosti dotovaných subjektů, administraci žádostí o úpravu v čerpání položek.*
- *Spolupráci, koordinaci a organizaci pracovních setkání s krajskými školskými koordinátory prevence, metodiky prevence v PPP a pracovníky SVP působícími v oblasti primární prevence rizikového chování.*
- *Certifikace odborné způsobilosti programů primární prevence rizikového chování/činnost Výboru pro udělování certifikací.*
- *Řízení dalších pracovních skupin a poradních orgánů v rámci resortu.*
- *Participaci na pracovních skupinách a poradních výborech resortů a ostatních subjektů.*
- *Na základě analýz a realizovaných evaluací přijímání opatření k efektivní primární prevenci.*
- *Administraci, kontrolu a vyhodnocování programů ESF v oblasti působnosti.*

Zabezpečuje:

- *Přípravu podkladů a návrhů stanovisek k materiálům projednávaným ve vládě, v Parlamentu.*
- *Přípravu podkladů a stanovisek k projektům, návrhům právních předpisů a koncepčních materiálů jiných resortů v oblasti své působnosti.*
- *Posuzování a schvalování školních tiskopisů v oblasti své působnosti.*
- *Spolupráci s ostatními přímo řízenými organizacemi v oblasti působnosti.*
- *Administraci, kontrolu a vyhodnocování programů ESF v oblasti působnosti.*

Podílí se na:

- *Realizaci úkolů vyplývajících z přijatých vládních usnesení*

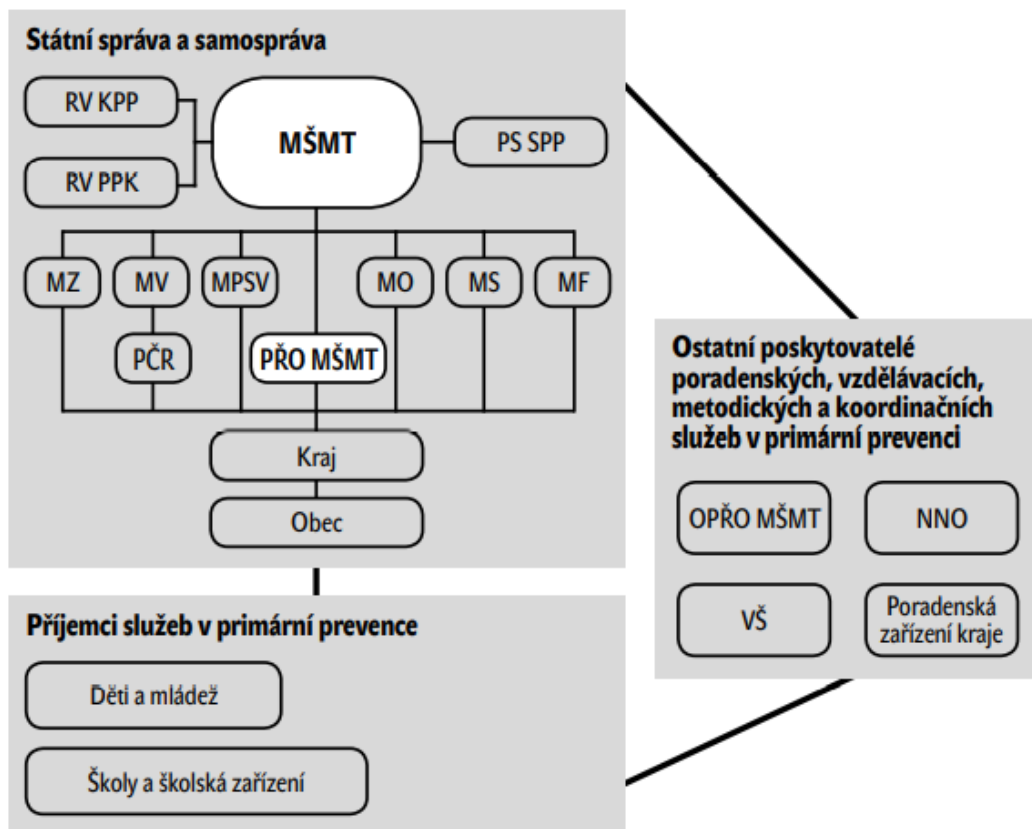

- *Zadávání úkolů a vyhodnocení výsledků vědeckovýzkumné činnosti v oblasti působnosti*
- *Osvětě a propagaci výchovné a vzdělávací činnosti a podávání informací v oblasti specifické primární prevence rizikového chování*
- *Meziresortní spolupráci v primární prevenci*
- *Mezinárodní spolupráci v primární prevenci zejména v Evropské společnosti pro výzkum prevence (EUSPR), která se věnuje kvalitě, výzkumu a vzdělávání v oblasti prevence a šíření výsledků výzkumu.*
- *Spolupráci s poradními orgány vlády, profesními sdruženími, pedagogickými iniciativami, nevládními neziskovými organizacemi v oblasti působnosti zabývajícími se výchovou a vzděláváním dětí a mládeže, vysokými školami, přímo řízenými organizacemi a ostatními přímo řízenými organizacemi i veřejností.²¹*

Výše uvedené informace systému koordinace jednotlivých účastníků procesu jsou dále přehledně shrnuty v níže uvedeném schématu, které jasně zobrazuje roli MŠMT, vztah s ostatními poskytovateli a návaznost systému až ke koncovému příjemci služeb primární prevence.

---

²¹ Problematika primární prevence rizikového chování, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. Copyright © [cit. 15.07.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>

Obrázek č. 1 – Schematické vyjádření koordinační role MŠMT v systému prevence rizikového chování ve školství (Zdroj: Miovský - Prevence rizikového chování)

2.2.1.2. MINISTERSTVA A MEZIRESORTNÍ ORGÁNY

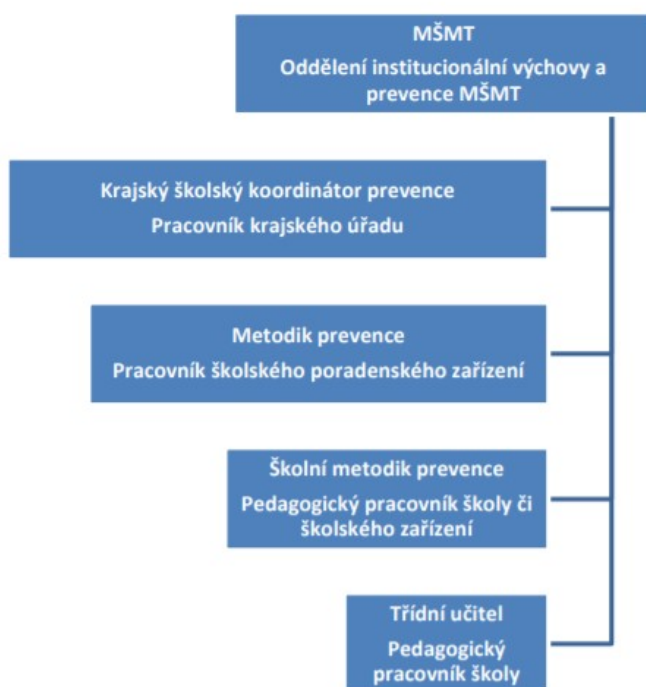
Jak již bylo výše zmíněno, do oblasti primární prevence zasahuje působení hned několika ministerstev, které koordinují své aktivity ve spolupráci s MŠMT. Podstatnou roli vykonává Ministerstvo zdravotnictví, toho se v oblasti prevence týkají opatření prevence zdravotních škod způsobených užíváním tabákových výrobků, alkoholu a jiných návykových látek. Dále koordinuje strategické dokumenty zaměřené na prevenci – např. Zdraví 2020 – Národní strategie ochrany a podpory zdraví a prevence nemocí a jeho akční plány.

Dalšími institucemi podílejícími se na koordinaci primární prevence jsou Ministerstvo vnitra a meziresortní orgán Republikový výbor pro prevenci kriminality, Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky a Ministerstvo dopravy, které zajišťuje a koordinuje aktivity v oblasti prevence rizikového chování v oblasti dopravy.

2.2.2. VERTIKÁLNÍ ÚROVEŇ KOORDINACE V RÁMCI ČR

Dle Národní strategie 2019 – 2027 usiluje vertikální koordinace o „sladování jednotlivých aktivit na regionální a místní úrovni tak, aby byly zohledňovány místní podmínky a potřeby a současně, aby realizovaná opatření a intervence byly uskutečňovány v souladu s hlavními cíli, principy a postupy doporučenými Národní strategií primární prevence.“ (Národní strategie 2019 – 2027)

Nejdůležitější roli v oblasti vertikální úrovně zastává opět MŠMT, které metodicky vede a koordinuje činnost krajských školských koordinátorů prevence, metodiků prevence a prostřednictvím krajských školských koordinátorů i školních metodiků prevence. Viz oddíl 2.2.1.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Obrázek č. 2 – Schéma vertikální úrovně koordinace (Zdroj: Národní strategie 2019 – 2027)

2.2.2.1. KRAJSKÝ ŠKOLSKÝ KOORDINÁTOR PREVENCE

Tito pracovníci zastávají klíčovou roli v systému podpory školské primární prevence rizikového chování. „Jejich úkolem je mj. metodické vedení metodiků prevence v pedagogicko-psychologických poradnách a participace na zajišťování podmínek pro kvalitní práci školních metodiků prevence v pedagogicko-psychologických poradnách a

participace na zajišťování podmínek pro kvalitní práci školních metodiků prevence a dalších pedagogů podílejících se na primární prevenci v jednotlivých školách.“²²

Dále jsou krajsí koordinátoři zodpovědní za vytváření a naplňování krajské koncepce prevence, podílejí se na koncipování a směřování dotačních programů pro oblast prevence a monitorují situaci na školách ve svém regionu. Dalším úkolem KŠKP je provádění kontroly naplňování preventivních programů školy, příprava jejich vyhodnocení, sumarizace návrhů na financování PPŠ a vytváření závěrečných kvalitativních a kvantitativních zpráv za oblast prevence rizikového chování v rámci kraje ve spolupráci s krajským protidrogovým koordinátorem.

Krajský školský koordinátor prevence se podílí také na vypracovávání plánu prevence v kraji, který je hlavní podmínkou pro přiznání jakýchkoliv finančních prostředků pro oblast primární prevence.

2.2.2.1.1. METODIK PREVENCE V PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ PORADNĚ

Dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních²³ zajišťuje metodik prevence v PPP specifickou prevenci rizikového chování a realizaci preventivních programů v oblasti územní působnosti vymezené krajským úřadem. Dále je v jeho kompetenci koordinace a metodická podpora školních metodiků prevence, řešení aktuálních problémů na žádost školy, pravidelný kontakt se všemi institucemi a organizacemi, které se v kraji v prevence angažují a spolupráce s krajským školním koordinátorem prevence a středisky výchovné péče.

2.2.2.2. ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

Činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Mezi činnosti metodika dle vyhlášky patří koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy. Koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na

---

²² Metodická podpora a vzdělávání krajských školských koordinátorů prevence v roce 2016, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání) [online]. Copyright © [cit. 25.10.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/vzdelavani-v-prevenci/kskp>

²³ 72/2005 Sb. Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 25.10.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>

prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších forem rizikového chování.²⁴ Dále je školní metodik prevence zodpovědný za metodické vedení pedagogických pracovníků v oblasti prevence rizikového chování, koordinaci vzdělávání pedagogických pracovníků školy, vedení písemných záznamů a koordinaci spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy.

V současnosti je velkým tématem v oblasti prevence rizikového chování absence kvalifikovaných školních metodiků prevence, o čemž se bude částečně zmiňovat dále i tato diplomová práce. Podle šetření České školní inspekce působí v českých školách zhruba třetina kvalifikovaných školních metodiků prevence, tento problém se MŠMT snaží řešit pomocí tzv. „Šablon“ z evropských dotací v rámci kterých lze podat žádost o podporu na specializační studium pro školní metodiky prevence.

2.2.2.3. ŘEDITEL ŠKOLY A ŠKOLSKÉHO ZAŘÍZENÍ

Škola je zásadní a nejvýznamnější institucí v oblasti prevence, její úlohou je realizování preventivních aktivit na denní bázi a dle Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních je ředitel školy přímo zodpovědný za prevenci a za řešení zjištěných projevů rizikových forem chování a má zejména předcházet rozvoji rizikového chování. Měl by tedy pravidelně kontrolovat realizaci školního preventivního programu a zároveň ho pravidelně vyhodnocovat a zapracovávat do školního a vnitřního řádu řešení aktuálních problémů souvisejících s výskytem rizikového chování ve škole.

2.2.2.4. TŘÍDNÍ UČITEL

Třídní učitel je osobou, která je s dětmi v nejužším kontaktu a má nejvíce informací o tom, s čím se v životě setkávají a s jakými aktuálními problémy se potýkají. Ve vztahu k primární prevenci je tedy prací třídního (ale i řadového) učitele spolupracovat se školním metodikem prevence při zachycování varovných signálů a spolupráce na realizaci Školního preventivního programu. Dle Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních má třídní učitel také motivovat k vytvoření vnitřních pravidel třídy, která jsou v souladu se

---

²⁴ Viz Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

školním řádem a také dbát na jejich dodržování a podporovat rozvoj pozitivních sociálních interakcí mezi žáky třídy.²⁵

Struktura spolupráce je vyznačena ve výše uvedeném schématu Obrázek č. 2 – Schéma vertikální koordinace, s. 29 této práce.

2.3. PREVENTIVNÍ PROGRAM ŠKOLY A JEHO TVORBA

Preventivní program školy²⁶ je základním nástrojem k uskutečňování školské prevence rizikového chování a je součástí výchovně vzdělávacího programu školy. Dle K. Ciklové (2016, s. 44) by měl odrážet specifikace regionu, školy a školského zařízení a vždy vycházet z aktuální situace na škole a reflektovat evaluaci průběhu předchozího období.

V Metodickém doporučení č. j. 21291/2010-28 dostupném na webových stránkách ministerstva školství mládeže a tělovýchovy je preventivní program školy definován jako „konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, ne jejich osobnostní a emočně sociální rozvoj a komunikační dovednosti. Minimální preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci nezletilých žáků školy. Je zpracován na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce, je vyhodnocován průběžně a na závěr školního roku je hodnocena kvalita a efektivita zvolených strategií primární prevence. Dané hodnocení je součástí výroční zprávy o činnosti školy.“²⁷

Jak tvrdí Miovský, (2010, s. 98) měl by mít minimálně tři části:

- 1) Soubor pravidel po zvýšení bezpečnosti dětí ve škole a na školních akcích.
- 2) Programy pro rozvoj dovedností pro život skládající se z programů zaměřených na rozvoj sociálních dovedností a dovednosti sebeovlivnění.

---

²⁵ Metodické dokumenty (doporučení a pokyny), MŠMT ČR. [online]. Copyright ©2013 [cit. 26.10.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuzeni-a-pokyny>

²⁶ Dříve označován termínem minimální preventivní program – změněno s novelou vyhlášky č. 72/2005 Sb. v roce 2016, metodické dokumenty MŠMT však v některých případech i nadále uvádějí termín minimální preventivní program. Dnes se často užívá pojem minimální preventivní program jako obecný/modelový rámec pro preventivní program školy.

²⁷ Metodické dokumenty (doporučení a pokyny), MŠMT ČR. [online]. Copyright ©2013 [cit. 26.10.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuzeni-a-pokyny>

3) Programy specificky zacílené na jednotlivé formy rizikového chování.

V praxi situace vypadá tak, že je každý preventivní program školy pojat jiným způsobem. Některé jsou velice obsáhlé a čítají desítky stran informací včetně popisu aktuálního stavu na škole, definice cílů a způsobů jejich realizace, evaluace a konkrétního harmonogramu, jiné mohou naopak v několika málo stranách shrnout vizi školy, cíle a hodnoty, ke kterým se snaží primární prevence dětí a mládež směřovat. Podoba preventivního programu vybrané školy bude představena v samostatné kapitole.

2.3.1. ŠKOLNÍ DOKUMENTY K PREVENCI

Jako klíčové dokumenty pro realizaci školské primární prevence vnímá MŠMT školní preventivní strategii, školní preventivní program (dříve minimálně preventivní program) a program proti šikanování. Dle Ciklové (2016, s. 43) „zákonná povinnost k tvorbě těchto dokumentů patří pouze k minimálně preventivnímu programu. Hovoří o tom zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami.“²⁸ Další odkaz na MPP (v současnosti PPŠ) najdeme ve vyhlášce 72/2005 Sb., který upravuje standardní činnosti školního metodika prevence.

Školní preventivní strategie

Jedná se o dlouhodobý dokument (většinou připravovaný na 3 – 5 let, který je součástí školního vzdělávacího programu a nemá jasně danou oficiální strukturu, což je mj. jedním z významných cílů Národní strategie primární prevence pro roky 2019 - 2027 . Jeho tvorba vychází z Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních vydaného MŠMT (č. j. 21 291/2010-28). V metodickém doporučení k primární prevenci je Školní preventivní strategie definována jako „dlouhodobý preventivní program pro školy a školská zařízení, který je součástí vzdělávacího programu a vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu. Dále vychází z omezených časových, personálních a finančních investic se zaměřením na nejvyšší efektivitu, jasně definuje dlouhodobé a krátkodobé cíle, je naplánována tak, aby mohla být řádně uskutečňována. Přizpůsobuje se kulturním, sociálním a politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci jak v rámci školy, tak v jejím okolí

---

²⁸ Tento zákon byl později přepracován na zákon č. 65/2017 Sb. Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky

.....Oddaluje, brání nebo snižuje výskyt rizikových forem chování, zvyšuje schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí. Má dlouhotrvající výsledky, pojmenovává problémy z oblasti rizikových forem chování...Poskytuje podněty ke zpracování Minimálního preventivního programu.“²⁹ Z toho vyplývá, že má být základním podkladem pro tvorbu školního preventivního programu, který se vypracovává vždy na jeden rok. V praxi je ale běžné, že velká část škol tuto strategii vůbec nevypracovává nebo ji můžeme nalézt v různé podobě a kvalitě.

Při tvorbě tohoto dokumentu se lze opřít pouze o šablony, které tvoří metodici prevence v pedagogicko-psychologických poradnách³⁰. Tyto metodické opory většinou definují školní preventivní strategii následovně. Jedná se o:

- Dlouhodobý preventivní program pro školy a školská zařízení
- Součást školního vzdělávacího programu, která vychází z rámcového vzdělávacího programu
- Dokument, který jasně definuje dlouhodobé a krátkodobé cíle
- Dokument, který oddaluje, brání nebo snižuje výskyt rizikového chování
- Dokument, který zvyšuje schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí
- Program s dlouhotrvajícími výsledky
- Dokument, který pojmenovává problémy z oblasti rizikového chování a případné další závislosti včetně anabolik, dopingu, násilí a násilného chování, intolerance a antisemitismu
- Podpůrný materiál pro ty, kteří pocházejí z nejvíce ohrožených skupin
- Strategii poskytující podněty ke zpracování Minimálního preventivního programu

Žádná z metodických opor však neposkytuje komplexní návod, jak Školní preventivní strategii sestavit a jaké má mít náležitosti. Autorka této práce prostudovala několik dokumentů základních a středních škol, které měly název Školní preventivní strategie, některé dokumenty se v ní snaží definovat krátkodobé a dlouhodobé cíle, jiné poskytují pouze popis toho, co Školní preventivní strategie je dle metodického doporučení

---

²⁹ Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j. 21291/2010-28

³⁰ Například Návrh struktury školní preventivní strategie, Pedagogicko-psychologická poradna Nový Jičín

ministerstva, ale jako dokument pro realizaci preventivní prevence užívají pouze Školní preventivní program, tomuto tématu se bude dále věnovat i tato práce.

Preventivní program školy

Preventivní program školy, Školní preventivní program či Minimální preventivní program³¹ je konkrétní dokument, který je od roku 2000 povinně vypracováván všemi základními a středními školami a je součástí školních vzdělávacích programů. Je zaměřený na výchovu ke zdravému životnímu stylu, osobnostní a sociální rozvoj žáků, sociálně komunikativní dovednosti, intervence, které pomáhají žákům osvojit si takové kompetence, které snižují riziko výskytu či rozvoje konkrétních forem rizikového chování (Miovský et al., 2012)

Jeho realizace je závazná a podléhá kontrole České školní inspekce. Díky školnímu preventivnímu programu *„by měla být teoreticky odstraněna dosavadní neúčinnost rychlého probírání izolovaných témat týkajících se zdravého životního stylu nebo negativních jevů.“* (Procházka, 2019, s. 77)

Cílem každého školního preventivního programu je komplexní změna, tedy celková změna klimatu školy směrem k lepšímu stavu. Proto je pro efektivní primární prevenci ve škole nutné, aby se obsah školního preventivního programu stal součástí výchovně vzdělávacího zaměření všech zaměstnanců školy a rodičů. Jak již bylo uváděno výše, program se vždy zpracovává na příslušný školní rok, vychází z aktuální situace ve škole a v regionu a reflektuje předchozí období. Jak u uvádí Procházka (2019, s. 83), Školní preventivní program musí zasahovat výchovnou i vzdělávací složku, a to během celého školního roku, pozitivně ovlivňovat školní klima s minimem kázeňským problémů ve škole i mimo ni. „MPP musí vést ke změně, a to ve všech oblastech, v motivaci žáků i pedagogických pracovníků (otevřená výuka), ke změnám vyučovacích metod i změnám organizačním.“ (Procházka, 2019, s. 83) O obsahu a struktuře Preventivního programu školy se bude tato práce zmiňovat více v následující kapitole Tvorba preventivního programu školy.

---

³¹ V současné době se ustaluje používání termínu Školní preventivní program – viz cíl ustálení terminologie v Národní strategii primární prevence 2019 – 2028, ale v praxi se z velké části stále setkáváme i s termínem Školní preventivní program nebo Minimální preventivní program.

Program proti šikanování

Program proti šikanování vychází z Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. MSMT 21149/20162294/2016, pokud je školou vypracován, stává se nedílnou součástí Školního preventivního programu a školní preventivní strategie. Program je zaměřen na speciální prevenci, což vypovídá o tom, že se věnuje výhradně prevenci šikany prostřednictvím specifické primární a sekundární prevence. Vymezuje postoj školy vůči výskytu šikany a jeho cílem je tvorba dobrého školního klimatu, bezpečného prostředí a metodická podpora pedagogům pro případ, že se šikana ve škole objeví. Tvorba tohoto programu však není závazná a proto se jako dokument podporující prevenci rizikového chování objevuje spíše zřídka, přitom jak uvádí Ciklová „teprve kombinace obecné a speciální prevence přináší kýženou změnu. Hlavním zdrojem změn je nový způsob řešení šikan, který je třeba co nejvíce posílit. Prakticky jde o účelné a nenásilné zakomponování metod na úrovni první pomoci, na úrovni celkové léčby třídní skupiny a na úrovni celoškolských aktivit do života školy.“ (2016. s. 46).

Absentující programy proti šikanování na základních i středních školách jsou důsledkem nejasně definované koncepce ze strany MŠMT, jak bylo uváděno výše, povinným dokumentem je pouze Školní preventivní program. Zpřehlednění a zefektivnění systému školské primární prevence v oblasti šikany jako často se objevujícího rizikového chování, je také jedním z klíčových úkolů Národní strategie prevence rizikového chování 2019 – 2027, jejíž koncepci bude třeba předat především konkrétním pracovníkům na jednotlivých školách.

2.3.2. TVORBA PREVENTIVNÍHO PROGRAMU ŠKOLY

V současnosti neexistuje jednotné zadání podoby preventivního programu školy, je k dispozici několik manuálů, které jsou nástrojem pro tvorbu programu, ale nemají obecnou platnost. Pražské centrum primární prevence rizikového chování na území hl. města Prahy vytvořilo osnovu pro tvorbu Školního preventivního programu, která nabízí jistý rámeček. Definuje 5 doporučených kroků, kterých se při tvorbě PPŠ držet a má pouze doporučující charakter. Dalším uceleným pokusem, jehož cílem je poskytnout podporu a návod tvůrcům PPŠ je monografie M. Miovského a kolektivu Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro

základní školy, která je dostupná na webu Kliniky Adiktologie.³² Další publikací, kterou lze při tvorbě PPŠ využít je opět práce M. Miovského a dalších autorů - Primární prevence rizikového chování ve školství, která obsahuje jakýsi „návod“, jak vytvořit PPŠ, přehled legislativních dokumentů a konkrétní doporučení, kterých se při tvorbě PPŠ držet.

Absentující závazné doporučení MŠMT ohledně struktury, obsahu a rozsahu školního preventivního programu na jednu stranu poskytuje školám velkou míru autonomie, na druhou však způsobuje velké rozdíly v kvalitě realizované primární prevence. Hlavním cílem je snaha poskytnout školám volnost, aby mohly preventivně reagovat na jevy, se kterými se v dané oblasti s danou specifikou nejčastěji setkávají a vytvořit si PPŠ na míru. V praxi však tato míra benevolence způsobuje školním metodikům prevence jisté komplikace a často dochází k vzájemnému kopírování preventivních programů mezi školami navzájem, případně si škola vytvoří první dokument, se kterým pak následně pracuje bez úprav mnoho let. Možnou podobu PPŠ nabízí například Miovský et al. (2012) a další velmi nápomocnou pomůckou je metodikům prevence například manuál Pražského centra primární prevence (2010). Při tvorbě PPŠ může být metodikům nápomocná i monografie Miroslava Procházky – Metodik prevence a jeho role na základní škole.

Školy mají k dispozici literaturu, manuály a různá doporučení, jak by měl PPŠ vypadat. Problém je ovšem v tom, že materiály obsahují mnohdy velice rozdílné informace a používají nejednotnou terminologii, díky čemuž se struktura a samotné pojetí jednotlivých PPŠ na školách výrazně liší.

Všeobecně však platí, že obsahem Školního preventivního programu by dle Procházky (2019) měly být aktivity, které podporují:

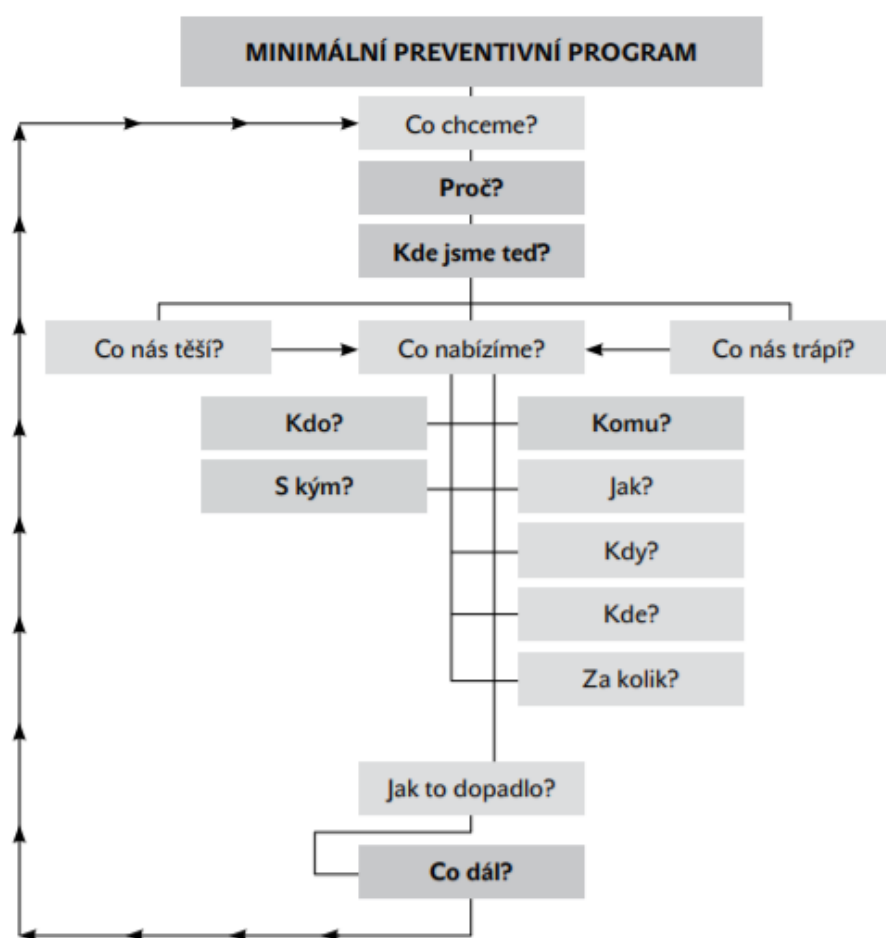
- Rozvoj zdravého životního stylu
- Rozvoj schopnosti nakládat se svým volným časem pozitivně
- Zvyšování sociální kompetence žáků (aktivity a přístupy vedoucí k rozvíjení sociálních dovedností, které napomáhají dětem vyznat se v sociálních vztazích, pochopit svou odpovědnost za chování a jednání ve vztahu k sobě a druhým)

---

³² Klinika Adiktologie [online]. Copyright © [cit. 21.08.2021]. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/file/331/minim-prevent-program-web.pdf>

- Posilování komunikačních dovedností (jak řešit problémy a konflikty, jak jednat asertivně, pracovat s emocemi)
- Vytváření pozitivního sociálního klimatu
- Formování postojů ke společensky akceptovaným hodnotám (demokratické hodnoty, humanistické postoje, morální a mravní hodnoty) (Procházka, 2019)

Při samotném zpracování MPP je třeba vycházet z dostupných vnitřních a vnějších zdrojů školy. Miovský (2012) metodikům prevence doporučuje, řídit se otázkami ve schématu na níže uvedeném obrázku, ze kterého jde v počátečních přípravách vyjít. Pomáhá tvůrcům PPŠ zaměřit se na podstatné informace a definovat vizi, ke které se škola prostřednictvím PPŠ snaží v oblasti prevence směřovat.

Obrázek č. 3 – Pomůcka při přípravě a tvorbě MPP: otázky vztažené k jednotlivým fázím procesu tvorby (Zdroj: Miovský, 2012)

Podobný návod poskytují otázky, které definuje ve své monografii Procházka (2019), dle jeho návrhu by měl metodik prevence nejdříve zmapovat školu a její sociální prostředí (v

čem je specifická, jaké partnery pro prevenci má v dosahu, jak se zapojují učitelé, jak fungují žáci, jaký je potenciál spolupráce s rodiči, jaké informace vyplynuly z evaluace předchozího PPS) a na základě toho formulovat cíle strategie prevence (jaké jsou dlouhodobé cíle ve vazbě na ŠVP a priority školy, jaké jsou střednědobé cíle a jaké jsou krátkodobé cíle ve vazbě na aktivity, které chce škola realizovat s kolegy, rodiči, žáky či partnery školy. Z výše uvedených otázek vyplývá, že ačkoliv prevence vychází z celostátních strategií a metodik, odpovědi na výše uvedené otázky budou na každé škole tak rozdílné, že nelze stanovit PPS jako obecný dokument platný pro všechna školská zařízení. Proto je dle Procházky (2019) nutné analyzovat potřeby školy na několika úrovních:

- **Co potřebuje systém** (prioritní témata prevence, jaké problémy vnímá společnost)
- **Co potřebuje škola** (jaké priority prevence a výchovy vnímá vedení školy, co podporují zřizovatelé, jaké má kapacity školní poradenské pracoviště a jaká témata potřebuje řešit)
- **Co potřebuje učitelský sbor** (s jakými problémy se potýkají třídní učitelé a v jakých problémech jsou ochotni se angažovat)
- **Co potřebují rodiče** (jaké mají obavy, v čem jsou ochotni komunikovat a angažovat se)
- **Co potřebují žáci** (jaké problémy považují za prioritní, o co se zajímají)

Základní postup pro tvorbu programu je poté tedy následující.

- 1) **Charakteristika školy** – vycházející z vnitřních a vnějších zdrojů školy, monitoringu
- 2) **Stanovení cílů školy** – stanovení krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých cílů
- 3) **Skladba aktivit pro jednotlivé cílové skupiny**
- 4) **Provedení evaluace**

Ve výše uvedených bodech je Miovský (Mioviský et al., 2012) ve shodě s manuálem Pražského centra primární prevence (2010) a s monografií Miroslava Procházky (2019), tyto dokumenty tedy můžeme považovat za základní pilíře, o které se při tvorbě školních preventivních programů může metodik prevence opřít.

EMPIRICKÁ ČÁST

Tato praktická část diplomové práce má charakter kvalitativního designu výzkumu empirické povahy. V úvodu jsou vymezeny základní výzkumné otázky a záměr výzkumu, na který navazuje stanovení cílů, popis výzkumného vzorku a samotná analýza preventivního programu školy a interpretace dat získaných výzkumným šetřením realizovaným před a po programech specifické prevence a rozhovory. V poslední části je zvláštní pozornost věnovaná diskusi, především evaluaci vlastní práce a doporučením pro praxi.

3. METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA

Důležitým podkladem pro sestavení empirické části této diplomové práce se stala teoretická část, která vymezuje a charakterizuje základní pojmy související s primární prevencí. Výzkum, který je zde předkládán má kvalitativní povahu. Byl použit výběr kvalitativního šetření na bázi získání dat prostřednictvím metody individuálního polostrukturovaného rozhovoru a dotazníkového šetření formou pretestu a posttestu. Pro tuto formu výzkumu je obtížné najít ucelenou kvalitativní definici. Strauss a Corbinová (1999, s. 10) popisují kvalitativní výzkum jako „jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace“ a zaměřuje se na oblasti života lidí, příběhů, vzájemných vztahů, chodů mezi institucemi atd. Charakter takového výzkumu má i zde předkládaná práce.

3.1. HLEDÁNÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Na počátku této práce stál pouze zájem o oblast primární prevence jako o jednu z možností budoucího autorčina uplatnění ve vzdělávání. Autorka se během svých studií dlouhodobě angažovala jako dobrovolnice v mentoringových programech zaměřených na aktivity s ohroženými dětmi a rodinami a při své praxi učitelky 1. stupně ZŠ indikovala prevenci rizikového chování jako podstatnou část vzdělávacího procesu, která ji zároveň připadala nejbližší. Z tohoto důvodu se zaměřila na konkrétní aktivity, které škola v rámci školského poradenského pracoviště poskytuje a postupem času se propracovala ke zjištění o existenci preventivního programu školy a jeho důležitosti v rámci celé prevence rizikového chování na školách. Autorka si kladla otázku, jakým způsobem jsou vybírány

konkrétní aktivity, které jsou v preventivním programu školy zařazeny, kdo je zodpovědný za jejich realizaci, podle čeho je sestavován a zda mají konkrétní realizované programy na účastníky nějaký dopad.

V průběhu příprav přinesly takto definované otázky rámcové uspořádání designu výzkumu. Do příprav několikrát zasáhly změny způsobené nejdříve distanční výukou ve školním roce 2020/2021 a následně neočekávaná personální změna doprovázená změnou strategie ve směřování primární prevence, ke které na škole došlo na konci kalendářního roku 2021. Práce měla původně čerpat data z programů specifické primární prevence, které byly realizovány ve školním roce 2020/2021 online a v dalším roce fyzicky ve škole. Druhé kolo výzkumného šetření bylo však realizováno pouze z části a proto musely být některé výzkumné otázky ve finálním stádiu dokončení této práce upraveny.

3.2. ZÁKLADNÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Základní výzkumné otázky se v průběhu realizace práce měnily z důvodu proměňující se situace na škole. Prvním faktorem, který do změny formy výzkumu zasahoval byla pandemie covid doprovázená uzavřením škol. Ve školním roce 2020/2021 nebyla ve škole velká část preventivních programů rizikového chování provedena a povedlo se zrealizovat pouze 2 programy prostřednictvím organizace Jules a Jim z.s. online formou. Druhá část výzkumného šetření, která byla plánovaná pro školní rok 2021/2022 fyzicky ve škole, byla na poslední chvíli z důvodu nedostatku lektorů organizace Jules a Jim přesunuta až na únor roku 2022, což přípravu této práce do velké míry značně zkomplikovalo, především z důvodu časového presu. Zároveň nebyly dle původního plánu realizovány oba zamýšlené programy a proto se tato práce opírá v případě programu Nekuřátka o data získaná ve školním roce 2020/2021 a následně 2021/2022 a v případě programu Netolismus pouze o data získaná ve školním roce 2020/2021. Výzkumné otázky jsou pro účel této práce rozděleny na hlavní a dílčí otázky. Všechny jsou stanoveny vzhledem k základnímu cíli empirické části diplomové práce.

Hlavní výzkumné otázky

Jak se shoduje primárně preventivní program s legislativním vzorem? V jaké je shodě, v jakém je rozporu?

Jakou má obecně sledovaný PPŠ strukturu a kvalitu?

Jak se měnila podoba primárně preventivního programu za posledních 5 let?

Proč se primárně preventivní program měnil, proč se neměnil?

Dílčí výzkumné otázky

Jak je přijímán a hodnocen konkrétní program specifické prevence u žáků 4. třídy na vybrané ZŠ?

Jak je přijímán a hodnocen konkrétní program specifické prevence u žáků 5. třídy na vybrané ZŠ?

3.3. CÍL PRÁCE

Cílem práce je popsat a analyzovat školní preventivní program pro školní rok 2020/2021 a 2021/2022 na vybrané základní škole. Práce se zajímá o rozdělení kompetencí v rámci prevence ve škole, strukturu tvorby PPŠ vzhledem k legislativnímu rámci, změny, které byly v posledních několika letech v dokumentu PPŠ prováděny, jejich příčiny, způsob, jakým se PPŠ prakticky prolíná do výuky a především na možnosti jeho aplikace. Dalším dílčím cílem je zjistit možnosti, jaké konkrétní preventivní program nabízí a jak je přijímán jeho uživateli.

3.4. ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT

Designem výzkumu je případová studie zabývající se analýzou existujícího dokumentu vybrané základní školy. Tímto dokumentem je Školní preventivního programu ZŠ. V rámci výzkumu jsou využity kvalitativní metody, které byly zvoleny především proto, aby mohlo být podrobněji porozuměno tématu primární prevence v jeho komplexnosti a zároveň kvantitativní metody, konkrétně hojně využívaná metoda dotazníku. „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založen na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2005, s. 50). Zároveň se pomocí kvalitativního výzkumu snažíme dostat více do hloubky zkoumaných jevů, které se poté snažíme začlenit do širšího kontextu (Maňák, et kol., 2004, s.55).

S ohledem na stanovený cíl a výzkumné otázky je zvolena kombinace kvalitativní tematické analýzy dokumentu s obsahovou analýzou, pomocí které autorka práce posuzuje základní obsahové a formální charakteristiky a významy a témata, která se

v PPŠ vyskytují. Jako pomocné dokumenty pro analýzu PPŠ byly použity výroční zprávy o činnosti školy a školní vzdělávací program. Jak uvádí Klapka (L. Gulová et al, 2013, s. 140) „cílem výzkumné metody obsahové analýzy v obecném smyslu je popsat a vysvětlit obsahovou strukturu textu.“ Pro účely této práce autorka pracuje s kvalitativní obsahovou analýzou, která dle Klapka (L. Gulová et al, 2013, s. 140) směřuje nejvíce k „porozumění výpovědím v kontextu a v procesuálním vývoji, čili sleduje změny názoru mluvčích či autorů jako přirozenou součást komunikace a následně dochází „k základním formám interpretace, jež jsou zastoupeny shrnutím či srovnáním, explikací a strukturací. Shrnutí uchovává pouze podstatné jádrové obsahy zkoumaného textu. Využívá zde redukční postupy textu, parafrázování textu nesoucího význam a generalizování parafrází.“ Podstatou tohoto přístupu je především zmenšení množství textu a přitom zachování zásadního obsahu.

Výzkum začal přípravou již na počátku školního roku 2020/2021, která obnášela prostudování výše zmíněného Školního preventivního programu, který byl volně k dispozici na webových stránkách školy. Následně byla sjednána schůzka s metodičkou primární prevence pro 1. stupeň, která byla velice ochotná a doporučila velké množství literatury k tématu. Realizaci výzkumu komplikovala situace ohledně vyhlášení nouzového stavu a distanční výuky na jaře roku 2021, čímž byla příprava výzkumu výrazně prodloužena. V průběhu příprav této diplomové práce, které oproti původnímu plánu trvaly delší dobu, se ukázalo jako přínosné porovnat změny ve Školním preventivním programu ve dvou po sobě následujících letech a zároveň ověřit data získaná během realizace specifické primární prevence v jednotlivých třídách ve dvou ročnících po sobě. Práce se tedy opírá o výsledky dotazníků v jednotlivých třídách, ve kterých proběhl primárně preventivní program Nekuřátka ve školním roce 2020/2021 a 2021/2022 a program Netolismus – digitální well-being ve školním roce 2020/2021. Z důvodu abnormálního zájmu o programy primární prevence realizované společností Jules a Jim z.s. po znovuotevření škol se bohužel kvůli nedostatku lektorů program Netolismus – digitální well-being ve školním roce 2021/2022 nekonal. I přes to jsou ale data z tohoto výzkumného šetření v diplomové práci předložena, autorka práce se domnívá, že mohou i s menším počtem respondentů posloužit jako podnětný zdroj informací pro samotnou analýzu PPŠ vybrané školy a zároveň mohou být zajímavá pro další výzkumníky, kteří by se touto tematikou chtěli zabírat hlouběji.

Rozhovor

Další použitou metodou práce je polostrukturovaný rozhovor s metodičkou prevence pro 1. stupeň a metodičkou prevence pro 2. stupeň, který byl zachycen pomocí mobilního zařízení jako audio nahrávka. Polostrukturovaný rozhovor autorka zvolila především proto, aby se informanti z části drželi okruhů, které byly předem vymezeny, ale aby měli zároveň jistou volnost se o tématech rozpovídat. „Cílem hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu.“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 13) Autorka práce se domnívá, že polostrukturovaný rozhovor může této práci přinést potřebnou celistvost a detailnější informace z oblasti primární prevence.

Jednotlivé rozhovory byly realizovány po předchozí domluvě v květnu 2021 předpřipravené jádro rozhovoru bylo účastníkům poskytnuto týden před realizací rozhovoru. Rozhovory probíhaly v prostředí základní školy, které bylo vybráno jako příjemné a známé místo pro informanty.

Vzhledem k tomu, že se jedná o kvalitativní výzkum s nízkým počtem respondentů a informantů se celá diplomová práce snaží klást důraz na sociální konsekvence a jeho autorka si je vědoma toho, že množství respondentů a charakter výzkumu neumožňují jakékoliv zevšeobecnění zjištěných informací a vystihují situaci pouze ve vybrané základní škole.

Dotazníkové šetření

Jak uvádí Bartošová (Skutil a kol., 2011), podstatou dotazníku je zjištění respondentových názorů a postojů k dané problematice, které zajímají dotazujícího. Dotazník byl zvolen především proto, že jeho hlavní výhodou je možnost kvantifikace získaných údajů a jejich snadné následné počítačové zpracování. K výzkumnému šetření byly zvoleny dva podobné dotazníky a to jak pro program Nekuřátka, tak pro program Netolismus. Pro oba programy byl první dotazník předložen respondentům týden před zahájením preventivního programu. Každý z dotazníků obsahuje 9 otázek a zaměřuje se na postoje a znalosti. V případě programu Nekuřátka se otázky vztahují k problematice užívání tabákových výrobků, v případě programu Netolismus směřovaly otázky k tématu bezpečného používání digitálních technologií. Druhý dotazník byl respondentům

předložen 14 dní po realizaci programu, obsahuje 11 otázek z čehož je 9 shodných a sleduje postoje a znalosti a jejich případné změny a hodnocení programu.

Přesné znění obou dotazníků je součástí Přílohy.

3.5. VÝZKUMNÝ SOUBOR

Hlavním výzkumným souborem byla vybraná základní škola, jejíž jméno autorka v práci z důvodu ochrany osobních údajů GDPR cíleně nezmiňuje, její pracovníci podílející se na prevenci rizikového chování, dokumenty k prevenci a žáci účastníci se konkrétně realizovaných preventivních programů. Výzkumný soubor byl vybrán metodou záměrného výběru. Autorka této práce je třídní učitelkou na vybrané základní škole a uskutečňování preventivních aktivit dle analyzovaného dokumentu se během výkonu své práce aktivně účastní.

Realizace velké části primárně preventivního programu probíhá na vybrané škole prostřednictvím externí organizace Jules a Jim, z. s.³³ Spolupráce s externí organizací je v rámci realizace primární prevence na vybrané škole často skloňovaným tématem a autorku této práce zajímalo, jaké tyto programy nabízí možnosti a jak je možné je využít v rámci školního preventivního programu a celkové strategie primární prevence na škole.

Sběr dat byl prováděn pomocí dotazníkového šetření před realizací programu a po jeho realizaci. Dotazníky byly ve školním roce 2020/2021 účastníkům odeslány prostřednictvím třídního učitele přes Google Classroom týden před realizací programu v březnu 2021 a druhá část dotazníku 14 dní po realizaci programu. Ve školním roce 2021/2022 byly dotazníky předány třídním učitelům týden před realizací programu fyzicky ve škole, konkrétně začátkem února 2022 a stejný způsob byl zvolen v případě posttestu, který byl realizován 14 dní po realizaci programu.

Cílovou skupinou výzkumu jsou žáci 4. a 5. ročníku. Hlavní kritérium tohoto výběru bylo dáno především to, že je to ročník, ve kterém autorka této práce sama vyučuje a zajímalo ji především to, jak žáci program přijímají a jak na něj reagují.

---

³³ Jules a Jim, z. ú. je státní nezisková organizace registrovaná od roku 2002, která se věnuje primární prevenci a dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků v Praze a Středočeském kraji. Poskytuje programy a služby školám na základě konkrétní objednávky ze strany metodiků primární prevence na ZŠ a ŠŠ.

Ve školním roce 2020/2021 proběhl program z důvodu distanční výuky pouze v jednom 4. ročníku, ve školní roce 2021/2022 se výzkumu účastnily dvě třídy (v případě programu Nekuřátka). Celkově se tedy dotazníkového šetření programu Nekuřátka účastnilo dohromady 56 respondentů. Program Netolismus byl realizován pouze ve školní roce 2020/2021 a dotazník vyplnilo 18 žáků 5. ročníku prostřednictvím Google Classroom.

U dotazníku Nekuřátka dostal každý žák přidělené číslo, které vepsal na 1. i 2. dotazník. Číslo byla přidělená z důvodu možnosti srovnání odpovědí mezi testováním před realizací programu a po realizaci programu. Z důvodu absence některých žáků při druhém testování byla autorka práce nucena vyřadit 2 dotazníky, celkově se tedy dotazníkového šetření účastnilo 54 žáků, jejichž výpovědi jsou zde zmiňovány.

4. ANALÝZA PPŠ ŠKOLY

Tato kapitola se z velké části opírá o informace uvedené v kapitole 2.3.2. Tvorba preventivního programu školy a zároveň si klade za cíl hloubkově analyzovat Školní preventivní program vybrané základní školy včetně jeho silných a slabých stránek a možností využití. Před samotnými rozhovory a analýzou dokumentu byli účastníci informováni o povaze práce a poskytli souhlas se záznamem rozhovorů a jeho dalším zpracováním. Z důvodu zachování anonymit nebudou v práci uváděna jejich jména. Primárně preventivní program školy byl stažen z webových stránek školy a dále byly metodickou primární prevence poskytnuty starší verze preventivního programu, výroční zprávy a další dokumentace. Dokument byl analyzován procesem utřídění, v různých dokumentech byla vyznačena stejná témata a ta porovnávána s dokumenty MŠMT, odbornými doporučeními a legislativními předpisy.

4.1. CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ ŠKOLY

Jedná se o velkou základní školu sídlící na okraji metropole v blízkosti přírodního parku. Zřizovatelem školy je městská část a jedná se o příspěvkovou organizaci, žáci tedy neplatí školné. Jde o sídlištní školu, kterou navštěvují žáci z přilehlé oblasti, které se mezi sebou v dané lokalitě nepřetržitě setkávají. Většina dětí pochází z panelové zástavby sídliště, a část žáků dojíždí ze spádových oblastí. Část z celkového počtu žáků (do 10%) ve škole tvoří děti z národnostních menšin a cizinců (Vietnamci, Korejci, Romové, Rusové, Ukrajinci aj.), jejich počet celkově s vývojem celosvětové geopolitické situace narůstá.

Vzdělávání je realizováno podle příslušných školních vzdělávacích programů „ŠVP“ se zaměřením na všestranný sociální a osobní rozvoj dětí a žáků. Škola je fakultní školou Pedagogické fakulty UK. Aktuálně ji navštěvuje 111 dětí mateřské školy, které jsou ve 4 věkově smíšených třídách a 556 žáků ZŠ ve 26 třídách. Z celkového počtu žáků má necelá 1/6 speciální vzdělávací potřeby. Na počátku školního roku 2021/2022 mělo 70 žáků podpůrná opatření 2. a 3. stupně a 20 žáků podpůrná opatření 1. stupně. Počet žáků s podpůrnými opatřeními je pohyblivý a dle výpovědí metodiček primární prevence má tendenci dlouhodobě narůstat.

Výchovně vzdělávací proces je zajišťován 48 mi pedagogy (z toho 6 vychovatelek školní družiny, 9 učitelem mateřské školy a 4 asistenti pedagoga). Vedení školy sestává

z ředitele a jeho 2 zástupců, kteří také vyučují. Pedagogičtí pracovními mezi sebe mají rozděleny následující kompetence:³⁴

- Statutární zástupce ředitele
- Zástupce ředitele pro 2. stupeň
- Zástupce ředitele pro 1. stupeň a MŠ
- Výchovný poradce. Koordinátor školního poradenského pracoviště.
- Vedoucí školní družiny ZŠ
- Školní psycholog
- Metodik primární prevence pro 2. stupeň ZŠ
- Metodik primární prevence pro 1. stupeň ZŠ
- Třídní učitel
- Správce webu, sítě a programu Bakaláři

Od školního roku 2019/2020 poprvé probíhá v některých ročnících vyučování Feursteinovou metodou instrumentálního obohacování, která pomáhá žákům vytvářet strategie řešení úkolů, upevňuje sebedůvěru a rozvíjí vyjadřování.

Mimoškolní aktivity jsou zaměřeny na podporu čtenářské gramotnosti, rozvoj mezigeneračních vztahů, sociálního citění a environmentálního povědomí (žáci jsou zapojeni do projektu Globe rozšiřujícího zájem o badatelské učení). Na škole je provozován vědecký kroužek, jóga, kreativní kroužek, jazykový kroužek, výuka hry na hudební nástroj, šachový kroužek. Škola je dále zapojena do výměnných jazykových projektů a pořádá zahraniční studijní výjezdy.

Klasické rodičovské schůzky se konají 2. do roka – v listopadu a v březnu. Navíc si mohou rodiče v lednu domluvit setkání Mezi čtyřma očima – tzn. rezervovat si v systému 15 ti minutovou schůzku s učitelem, které se účastní pouze oni, což je hojně využíváno.

---

³⁴ Uvedené rozložení kompetencí platilo do konce kalendářního roku 2021. V lednu roku 2022 došlo ve škole k personální reorganizaci a kompetence metodika prevence pro 1. stupeň přešly dočasně na školní psycholožku a výchovnou poradkyni. Toto dočasné řešení bylo provedeno z důvodu dlouhodobě nefunkční spolupráce v rámci školního poradenského pracoviště a pro školní rok 2022/2023 je v plánu rozšíření pedagogického sboru o nového pracovníka zodpovědného za metodiku prevence pro 1. stupeň a návrat k původnímu rozložení kompetencí. Stav, který je popisován ve výše zmíněné kapitole odráží prostředí, ve kterém tato diplomová práce vznikala a pokud není uvedeno jinak, je jím myšleno období do konce roku 2021.

Celkové klima školy je průměrné. Učitelství kolektiv se snaží o plynulou spolupráci a v případě potřeby si vychází vstříc. Škola dlouhodobě řeší neefektivitu v oblasti prevence rizikového chování a rozkol v rámci budoucího směřování školy, což mělo za důsledek personální změnu v oblasti primární prevence na 1. stupni. Často skloňovaným tématem je v rámci pedagogického sboru nedostatečná informační otevřenost ze strany vedení a vzájemné antipatie mezi jednotlivými pedagogy, což působí negativně na celkové klima školy a realizaci dlouhodobých projektů.

4.2. TVORBA PREVENTIVNÍHO PROGRAMU ŠKOLY

První Minimálně preventivní program byl na vybrané škole vytvořen ve školním roce 2006/2007 z iniciativy nové metodičky primární prevence, která byla na uvedené pozici do prosince roku 2021. Jak uvádí v rozhovoru, podnět k jeho vypracování dala díky sledování odborných diskusí a také proto, že byl již v té době žádoucí a doporučovaní pro podávání žádostí o dotace. Od té doby je tento Minimálně preventivní program každoročně upravován. Nejprve se na jeho tvorbě podílela pouze metodička primární prevence pro 1. stupeň, od roku 2017, kdy na škole vznikla nová pozice metodika primární prevence pro 2. stupeň na jeho aktualizaci spolupracovali obě metodičky. V současné době³⁵ dochází ke změně koncepce a za primární prevenci je na škole dočasně zodpovědná školní psychologka ve spolupráci s metodičkou prevence pro 2. stupeň. Pro pozici metodika primární prevence pro 1. stupeň bude vypsáno výběrové řízení.

Tvorba PPŠ (dříve MPP) začíná vždy v přípravném týdnu v srpnu a zahrnuje vždy veškeré poznatky a poznámky, které si metodičky prevence provedou v průběhu realizace předchozího ŠMP. Reflektují podmínky školy, programy primární prevence a celkovou situaci ve škole. Dále zapracovávají celkovou evaluaci předchozího PPŠ a nové nabídky a podmínky ze strany zřizovatele, Magistrátu hlavního města Prahy, potenciálních externích spolupracujících institucí a aktualizací ze strany MŠMT.

Hlavním tvůrcem PPŠ byla dosud na vybrané škole metodička pro 1. stupeň, která vždy prováděla prvotní úpravu všeobecného obsahu po formální stránce (změny v údajích atp.), mezitím v koordinaci s metodičkou primární prevence pro 2. stupeň definovala cíle a úkoly pro následující školní rok, speciální důraz byl vždy kladen především na

---

³⁵ Leden 2022

obsahovou část týkající se plánovaných programů (kolik, kdy a pro koho). V rozhovoru o přípravě programů zmiňovala metodička primární prevence konkrétně toto:

„Co se týká programů, na které jsou vytvořené tabulky, vyplňujeme je povětšinou každá za svůj stupeň, vzájemně kontrolujeme překlapy a další nesrovnalosti. PPŠ případně konzultujeme se školní psychologkou, která se podílí na některých programech, ale po většinu let jsme ji na škole neměli, popřípadě pohovoříme s třídními učiteli a podobně.“³⁶

Koncepce primární prevence prochází v současné době změnami, které ještě nejsou uvedeny v praxi. Dle rozhovorů se zaměstnanci školského poradenského pracoviště by mělo dojít k modernizaci školního preventivního programu a zároveň k zařazení většího množství aktivit podporujících specifickou a selektivní prevenci rizikového chování.

4.2.1. ZDROJE PRO TVORBU PPŠ

Metodičky primární prevence vybrané školy užívají pro tvorbu PPŠ vnější a vnitřní zdroje školy. Hlavním vnějším zdrojem jsou přílohy Metodického doporučení MŠMT, které jsou k dispozici na webových stránkách školy jako přílohy PPŠ. Jako další zdroj informací slouží spolupracující pedagogicko-psychologické poradny a jejich metodičky prevence, sociální kurátoři, Městská policie hlavního města Prahy – metodický útvar prevence, Okresní protidrogový koordinátor, Pražské centrum primární prevence a organizace Pro-Prev.

Mezi vnitřní zdroje v oblasti prevence patří odborná a metodická literatura v knihovně školy a knihovnách metodiček primární prevence a výchovné poradkyně, elektronické materiály na školním interním disku a data získaná z evaluace PPŠ pro jednotlivé školní roky. Důležitým podkladem pro tvorbu PPŠ jsou také rozhovory s třídními učiteli, žáky a jejich rodiči.

4.2.2. DOKUMENTACE

Školní metodičky prevence vedou podrobnou dokumentaci týkající se výskytu rizikového chování. Mezi tuto dokumentaci patří deníky školních metodiček prevence, které zachycují realizované aktivity s dětmi a skupinami, konzultace, záznamy z rozhovorů, akcí a dalšího vzdělávání. Obdobný deník je veden i školní psychologkou a speciální pedagožkou. Důležitou dokumentací využívanou pro tvorbu PPŠ jsou zápisy z řešení

---

³⁶ viz Příloha č. 1

vybraných situací, jednání, pedagogických rad a z jednání týmu prevence, záznamy o výskytu rizikového chování a jeho řešení, přípravy na metodická vedení učitelů, Školní vzdělávací program a části Výroční zprávy týkající se prevence. V neposlední řadě slouží jako podklad pro tvorbu PPŠ také evidence veškerých akcí (programy, projekty, výsledky šetření a kontakty a zdroje zabývající se primární prevencí.

V teoretické části byly jako další možné podpůrné dokumenty uváděny Školní preventivní strategie a Program proti šikanování. Vybraná ŽŠ má vypracovaný Program proti šikanování včetně krizového plánu, který je součástí školního preventivního programu a vychází z metodického pokynu č.j. MSMT-22294/2013-1 a metodického doporučení k primární prevenci č.j. 21291/2010-28. V tomto programu lze přehledně nalézt informace o šikaně, jejím zrodu a vývojových stupních a krizový plán, jak postupovat při vyšetřování šikany a kde v případě potřeby hledat další odbornou pomoc. Jedná se vlastně o podání strukturovaných informací o šikaně ostatním pedagogům a podrobné popsání problematiky.

4.2.3. STRUKTURA PPŠ

Struktura Školního preventivního programu vybrané ŽŠ pro rok 2020/2021 a stejně tak pro rok 2021/2022 je členěna do 3 částí dle doporučení Miovského (Mioviský et al, 2012). V úvodu jsou uvedeny základní údaje o škole, kompetentní osoby podílející se na chodu školního poradenského pracoviště a kontakty na ně. Následuje II oddíl, který se zabývá analýzou situace na škole. Ten je dále členěn do následujících podkapitol.

1. Charakteristika školy
2. Tým prevence, školní poradenské pracoviště
3. Vnitřní informační zdroje
4. Vnější informační zdroje
5. Dokumentace
6. Stav školy z hlediska rizikového chování
7. Evaluace PPŠ

Charakteristika školy

Všeobecně je z II. oddílu charakteristika školy dobře patrná, vcelku obsáhle je charakterizován počet dětí, pedagogů a jejich kompetence, rozdělení budov, integrace témat primární prevence rizikového chování do ŠVP a velmi dobře je zpracována kapitola

věnující se charakteristice školy z hlediska inkluze. Konkrétně je zaměřena pozornost na počty dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a formami podpory, které jsou těmto žákům poskytovány, zároveň je zde také uvedeno, jakým způsobem probíhá diagnostika žáků a jakým způsobem jsou žákům poskytována podpůrná opatření. Tyto informace jsou velmi podstatné i pro plánování cílů v oblasti rizikového chování a je patrné, že i toho jsou tvůrci Školního preventivního programu dobře vědomi. Jak uvádí Miovský „charakteristika školy vychází z interní analýzy, kterou si škola provede tak, aby dokázala zhodnotit své vlastní možnosti ve vztahu k plánování a realizaci MPP. Analýza by měla být stručná, věcná a mít hodnotící charakter.“ (Mioviský, 2012, s.20) Měla by reagovat na následující položky:

- Popis specifik a charakteristika školy (venkovská, městská, sídlištní, neúplná, úplná ZŠ, počet žáků školy, rizikové faktory)
- Popis rizikových míst ve škole pro výskyt nebezpečných či rizikových situací ve všech směrech
- Zmapování vnitřních a vnějších zdrojů školy
- Monitoring, tedy zmapování situace v jednotlivých třídách vůči rizikovým formám chování žáků (ankety, dotazníkové šetření, SWOT analýza) (Mioviský, 2012)

Preventivní program vybrané školy se z velké části drží výše uvedeného doporučení. Kromě již uvedené charakteristiky obsahuje i možné rizikové faktory, kterými je škola specifická, konkrétně „Vzhledem k blízkosti psychiatrické nemocnice mohou nastat ohrožující situace při setkání s rizikovými osobami. Sídlištní prostředí skýtá prostor pro aktivity rozličných extrémních skupin a konfliktních part.“³⁷ Dále jsou v souladu s doporučením Mioviského zmíněna i riziková prostředí v rámci samotné budovy školy. „Rizikovějšími prostředími jsou prostor v přízemí mezi úložnými skřínkami, hřiště, WC.“

38

Následující příložená tabulka poskytuje souhrn důležitých informací, které by se dle Mioviského v oddíle Charakteristika a vnitřní zdroje školy měly objevit a dle výše uvedeného textu je patrné, že autoři Preventivního programu vybrané školy sestavovaly dokument na základě znalosti této publikace.

---

³⁷ PPŠ vybrané školy s. 6

³⁸ PPŠ vybrané školy s. 6

Tabulka č. 5 – Doporučená struktura pro popis charakteristik a vnitřních zdrojů školy jako podklad pro MPP (Zdroj: Miovský, 2012)

Charakteristika a vnitřní zdroje školy	
Charakteristika školy	<ul style="list-style-type: none"> · Charakteristika budovy (<i>jedna nebo více budov, detašované učebny, dojíždění</i>) · Charakteristika materiálně-technického vybavení (<i>možnosti realizace preventivních a volnočasových aktivit</i>) · Sociokulturní a národnostní charakteristika žáků (<i>včetně nárůstu a poklesu žáků</i>) · Prostředí (<i>venkovská, městská, sídlištní, neúplná/úplná ZŠ</i>) · Riziková prostředí ve škole (<i>šatny, hřiště, WC...</i>) · Školní řád · RVP (tzn. návaznost MPP na výuku) · Jiné rizikové faktory
ŠMP, preventivní tým, vedení školy	<ul style="list-style-type: none"> · Funkce ŠMP (<i>Postavení ŠMP ve škole, kumulovaná funkce s výchovným poradcem, vychovatelem...</i>) · Školní preventivní tým (<i>Složení, charakteristika, kompetence</i>) · Možnosti a limity pedagogického sboru
Dále je vhodné zmapovat vnitřní informační zdroje, jejichž výčet je možné uvést v přílohách dokumentu MPP. Mapovat lze následující:	<ul style="list-style-type: none"> · Odborná a metodická literatura, odborné časopisy · Videotéka · Webové stránka školy · Schránka důvěry (pokud funguje), e-mailová adresa ŠMP, školního psychologa, výchovného poradce pro cílové skupiny žáků · Školní časopis, školní rozhlas, nástěnky ...

Vnitřní a vnější informační zdroje

Oddíl nazvaný Analýza situace, do kterého spadá i výše zmíněna charakteristika školy dále obsahuje informace týkající se vnitřních a vnějších informačních zdrojů, které byly zmíněny již v kapitole výše. Jako vnitřní informační zdroje škola využívá odbornou a metodickou literatury v knihovně školy či v osobních knihovnách metodiček primární prevence a jako vnější zdroje jsou uváděny instituce, se kterými škola spolupracuje. Konkrétně:

Pedagogicko-psychologická poradna (pro určenou městskou část)

Protidrogový koordinátor Praha (pro určenou městskou část)

Pražské centrum primární prevence – www.prevence-praha.cz

MŠMT

Organizace Prev-Centrum, z. ú. – www.prevcentru.cz

ProPrev, o.s. – www-proprev.estranky.cz

Městská policie hl. města Prahy – metodický útvar prevence

Národní ústav pro vzdělávání – www.nuv.cz

Součástí Preventivního programu školy jsou dále 2 strany příloh, kde jsou uvedeny kontakty na další instituce poskytující selektivní, indikovanou a primární prevence v oblasti všech typů rizikového chování. Zároveň jsou zde uvedené i kontakty na instituce poskytující psychosociální pomoc osobám ohroženým závislostmi a duševním onemocněním.

Stav školy z hlediska rizikového chování a Evaluace

Velmi důležitou částí Analýzy výchozí situace školy je stav školy z hlediska rizikového chování a evaluace předchozího období. Jak uvádí Skácelová (Miovský et al, 2010, s. 107), „Analýza výchozí situace je základem pro plánování cílů a následně konkrétních aktivit naplňujících obsahově minimální preventivní program.“ . Pro potřeby tohoto monitoringu doporučuje dále Skácelová využívat jako zdroje shromažďování informací žáky, rodiče, pedagogy a školu jako celek a dokumentaci školního metodika a záznamy četnosti výskytu rizikového chování.

Tímto způsobem postupují i metodičky primární prevence při tvorbě PPŠ. „Samotná tvorba začíná a vždy začínala v přípravném týdnu (v srpnu) a zahrnuje veškeré poznatky a poznámky, které si provedeme v průběhu realizace předchozího (reflexe podmínek školy, programů PP, situace ve škole, rozhovory s pedagogy a rodiči...), celkovou evaluaci předchozího PPŠ a nové nabídky a podmínky ze strany zřizovatele, MHMP, potenciálních externích spolupracujících institucí, aktualizací ze strany MŠMT. Týká se např. i poskytnutí dotace ze strany zřizovatele, nabídky a cen programů (policie zadarmo, MHMP – nutnost grantu, Jules a Jim – ceník a možnosti aj. aj.).³⁹

Na základě těchto informací byly pro PPŠ vyhodnoceny následující **rizikové faktory**, které jsou v dokumentu popsány podrobněji, níže je uveden pouze výčet:

- Blízkost psychiatrické léčebny a možnost setkání s rizikovými osobami
- Sídlištní prostředí jako prostor pro aktivity extrémistických skupin a konfliktních part
- Zvýšené pracovní úsilí v metropoli a menší podíl času věnovaný dítěti
- Zvýšené uplatňování tzn. volné výchovy bez zvykání na přiměřený režim a dodržování pravidel

---

³⁹ Viz Příloha č. 1

- Zvýšený pohyb žáků v kyber-prostředí
- Nově příchozí žáci na 2. stupeň a tvorba nových kolektivů
- Nedostatečná odborná kvalifikovanost pedagogických pracovníků pro uplatňování postupů osobnostní a sociální výchovy a pro práci s třídními kolektivy
- Pandemie Covid-19 a dopady distanční výuky, častých karantén a celkového společenského neklidu na psychiku žáků i pedagogů a celkové klima školy

Z hlediska aktuální situace ve školním roce 2019/2020 neřešila škola dle rozhovorů s metodičkami žádný případ šikany. Vyskytlo se několik podezření a situace byly vyhodnoceny jako projevy dílčí agrese, stupňujících se konfliktů, nevhodného chování či vzájemného nedorozumění. Jako problematická se v průběhu školního roku 2019/2020 a 2020/2021 projevila účast některých dětí na distanční výuce, časté byly problémy s motivací, některé děti se účastnily pouze sporadicky a celková situace ohledně uzavření škol se projevila v řadě psychických problémů jednotlivců, ve zhoršeném školním prospěchu a na celkovém klimatu tříd. Dlouhodobě se škola nejčastěji potýká s užíváním návykových látek – především tabák ve formě žvýkacích sáček, alkohol nebo marihuana, u žáků 2. stupně. Dále se na 2. stupni vyskytuje tendence k záškoláctví, sebepoškozování či extrémních projevů agrese a na 1. i 2. stupni netolismus (závislost na moderních technologiích). V návaznosti na tato zjištění byla upravována skladba primárně preventivních programů, čemuž se bude věnovat samostatná kapitola této práce.

Výše uvedená zjištění jsou následně součástí evaluace, která je taktéž obsahem II oddílu Analýza situace.

Dle rozhovoru s metodičkou prevence pro 1. stupeň vychází již od vzniku prvního PPŠ (dříve MMP) struktura dokumentu z doporučení odborníků. Při přípravách se metodičky opírají vždy o doporučení expertů – především Miovského a Mezery a zároveň vychází z informací získaných během svého odborného studia. Jak uvádí sama metodička pro 1. stupeň: „už v samém počátku byl MPP hodnocen při hloubkové inspekci velmi pozitivně a je také vzorovým dokumentem pro studenty studia školních metodiků prevence na PedF UK, takže jeho základní podobu neměníme a přizpůsobujeme ji dle jednotlivých školních

roků pouze aktuální obsah. Jinými slovy – vyvíjí se formulace, slovní obraty, ale základní struktura zůstává stejná.“⁴⁰

4.2.4. CÍLE A SKLADBA AKTIVIT PPŠ

Tato kapitola analyzuje cíle a skladbu aktivit Preventivního programu vybrané školy pro školní rok 2020/2021 a 2021/2022. Tato část PPŠ čítá 15 stran textu, ve kterém jsou podrobně popsány jak cíle včetně ukazatelů jejich dosažení, zdůvodnění cílů a jejich návaznost na dlouhodobé cíle, tak velmi podrobně sestavená skladba aktivit pro jednotlivé cílové skupiny. Procházka (2019) definuje cíle primární prevence v obecné rovině jako soubor opatření, které se snaží předcházet „rizikosti“ dříve, než se rizikové chování vůbec rozvine, čemuž může napomoci podpora pozitivního vývoje osobnosti v citlivém období. Prevence tedy v tomto smyslu pracuje s pojmem zdraví tak, jak je chápán dle všeobecně komplexní definici zdraví podle WHO⁴¹. „V původním pojetí tedy půjde o to, aby u žáka nedošlo k poruše zdraví ve smyslu tělesném, duševním i sociálním a zároveň aby se cílenými aktivitami zabránilo rozvoji různých forem rizikového chování.“ (Procházka, 2019, s. 48). Jako jeden cíl prevence je tedy v souladu s touto definicí uváděno cílevědomé, systémové a komplexní posilování forem zdravého životního stylu a minimalizace výskytu a následků rizikového chování a druhá oblast cílů představuje snahu zaměřenou na snížení rizikosti chování ke konkrétní oblasti. (Kalina et al, 2003, s. 276).

Program primární prevence vybrané školy má v PPŠ v souladu s výše uvedenými informacemi učený jako klíčové cíle harmonický rozvoj jedince, jak po stránce tělesné, psychické i sociální. Z dokumentu je patrné, že snahou školy je minimalizace rizikového chování prostřednictvím podpory dětí v jejich sociální rozvoji a dovednostech sebezpečnosti a zodpovědnosti za vlastní chování.

Konkrétně jsou cíle v Preventivním programu školy definovány následovně:⁴²

- Rozvoj osobnostních, sociálních a morálně volných kompetencí žáků již od nejnižších ročníků se zaměřením na oblast osobnostní a sociální výchovy

---

⁴⁰ Viz Příloha č. 1

⁴¹ Definice zdraví podle WHO: Zdraví je stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody a nejen nepřítomnosti nemoci nebo vady. WHO, 1946

⁴² Preventivní program školy lze umožnit na žádost k nahlédnutí v míře, kterou umožňuje GDPR.

- Podpora zkvalitnění sociálního klimatu ve třídách se zaměřením na práci se třídou, na obsah a formu třídnických hodin
- Podpora prohloubení povědomí žáků i pedagogů v problematice šikany, jejímu porozumění, předcházení projevům šikany a dovedností adekvátních reakcí a řešení při případném výskytu nebo podezření na něho
- Podpora vytváření a prohloubení povědomí žáků, pedagogů a rodičů v problematice bezpečnosti při pohybu v kyberprostoru, prevence jevů vedoucích ke kyberšikaně, prevence netolismu, podpora ochrany zdraví při používání IKT

Na základě výše uvedených cílů Preventivního programu školy jsou v dalším oddíle definovány hlavní úkoly, které z cílů vyplývají. Konkrétně jsou pro školní rok 2021/2022 shrnuty takto:⁴³

1. Pokračování spolupráce s organizací Jules a Jim, z.s. – programy pro žáky i pedagogy
2. Realizace dílčích programů primární prevence ve spolupráci s externími organizacemi a také interně ve spolupráci se školní psycholožkou, využití potenciálu témat OSV.
3. Sociometrická šetření v konkrétních třídách, následné diskuse a výstupy.
4. Rozhovory, šetření a metodika v oblasti šikany a kyberšikany – žáci, pedagogové a rodiče.
5. Metodika pro učitele v oblasti práce se třídou, vedení třídnických hodin.

Dle rozhovorů s metodičkami se při tvorbě cílů snaží škola vycházet ze schématu doporučeného Miovským.⁴⁴

Skladba aktivit preventivního programu školy pro jednotlivé cílové skupiny

Odborná literatura (Miovský, doporučení PPP, Pražské centrum primární prevence, Mezera, Procházka) doporučuje jednotlivé aktivity primární prevence soustředit na všechny cílové skupiny – žáky, učitele i rodiče. Jako zásadní položky uvádí stručnou charakteristiku programu, realizátory, termíny konání aktivit a osoby za program

---

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ Viz Obrázek 3 - Pomůcka při přípravě a tvorbě MPP, otázky vztažené k jednotlivým fázím procesu tvorby MPP, Miovský 2010, s. 39 této práce

zodpovědné. Tímto doporučením se řídí i metodičky primární prevence na vybrané ZŠ – viz příložená tabulka níže, náhled zpracování tabulky ze zmíněného PPŠ.

Tabulka č. 6 – Preventivní program školy 2020/21 (Zdroj: Preventivní program vybrané školy pro školní rok 2020/21)

V Skladba aktivit pro jednotlivé cílové skupiny

a) Žáci

I. Specifická prevence (všeobecná)

Název programu	Osobnostně-sociální výchova – Tematický mix
Typ programu	blok primární prevence
Stručná charakteristika programu	Podpora klimatu třídy fungující v inkluzivním prostředí, prevence jevů vedoucím k možné agresi a šikaně.
Realizátor	Jules a Jim, z.ú.
Cílová skupina	žáci 1. – 5. tříd
Počet žáků v programu	297
Počet hodin programu	4 - 6 / třída
Návaznost programu na cíle PPŠ	podpora klíčových kompetencí v osobnostní a sociální oblasti, dynamika třídy
Ukazatele úspěšnosti	zlepšení klimatu ve třídách, minimalizace událostí v této oblasti
Termín	1. – 6. / 2021
Zodpovědná osoba	Nováková

Dle Nešpora (1999) má efektivní primární prevence následující charakteristiky

- Program začíná pokud možno brzy a odpovídá věku
- Program je malý a interaktivní
- Program zahrnuje podstatnou část žáků
- Program zahrnuje získávání relevantních sociálních dovedností a dovedností potřebných pro život
- Program bere v úvahu místní specifika
- Program používá pozitivní modely
- Program zahrnuje legální i nelegální návykové látky
- Program zahrnuje i snižování dostupnosti návykových látek
- Program je soustavný a dlouhodobý
- Program je prezentován kvalifikovaně a důveryhodně

- Program je komplexní a využívá více strategií
- Program počítá s komplikacemi a nabízí dobré možnosti, jak je zvládat

Skladba aktivit primární prevence PPŠ vybrané školy má jasně definovaný proces a splňuje kritéria stanovená ve Standardech odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence.⁴⁵

Skladba aktivit v PPŠ je členěna do třech kategorií **a) žáci, b) pedagogové, c) rodiče** a každá tato cílová skupina je ještě dále rozčleňována do podkategorií, ve kterých jsou uvedeny konkrétní programy s jejich popisem, stručnou charakteristikou, realizátorem, počtem hodin programu, termínem konání a osobou zodpovědnou za program.⁴⁶

Tabulka č. 7 – Struktura skladby aktivit PPŠ (Zdroj: Autor textu)

Žáci	Specifická prevence (všeobecná)
	Prevence nspecifická v obsahu vyučování
	Další dílčí aktivity prevence specifické i nspecifické
	Průběžné nebo pravidelné aktivity s prvky nspecifické (příp. specifické) prevence
Pedagogové	
Rodiče	Prevence nspecifická
	Prevence specifická

Výše uvedená struktura vychází z Metodického doporučení pro tvorbu Minimálního preventivního programu a jako nástroj prevence užívané v rámci PPŠ užívá jak vlastní preventivní programy, tak třídnické hodiny, školní i mimoškolní aktivity, průřezová témata RVP, školní pravidla, spolupráci s rodiči a spolupráci s dalšími organizacemi

⁴⁵ Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování - Klinika Adiktologie . Klinika Adiktologie [online]. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/standarty-odborne-zpusobilosti-poskytovatelu-programu-skolske-primarni-prevence-rizikoveho-chovani>

⁴⁶ PPŠ vybrané školy, s. 9

(např. Policie ČR). K otázce struktury a tvorby PPŠ se vyjadřuje metodička⁴⁷ pro 1. stupeň následujícím způsobem: „Vycházíme z podmínek školy, analýzy situace na škole, evaluace předchozích let včetně PPŠ, to především. Dále vycházíme z dobré praxe a zkušeností, např. spolupráce s Jules a Jim. Bereme v potaz rovněž metodická doporučení a metodické pokyny MŠMT. K tomu monitorujeme nabídky různých organizací (internet, nabídky, konference, fóra, setkání ŠMP v PPP...). Na metodické portály také nahlížíme, např. RVP.cz, různé články... Pražské centrum primární prevence... „⁴⁸

4.2.5. EVALUACE PPŠ

Dle Miovského (2015, s. 24) je analýza situace školy z hlediska plánování a realizace MPP základem pro stanovení cílů a kontroly jejich plnění. Odborná literatura dále nabízí různé definice termínu evaluace preventivních programů a strategií. Podle Springera a Uhra (1998) je evaluace v širším významu slova soubor různých aktivit přinášející nám informaci o významech spojených s chápáním sebe nebo vnějšího okolí u různých cílových skupin. Podle Miovského (2015) je evaluace jedno ze základních východisek pro plánování primárně preventivních aktivit pro příští rok. Hlavním zdrojem evaluace PPŠ vybrané ZŠ je Výroční zpráva školy dostupná na webových stránkách a kapitola Evaluace PPŠ na školní rok 2020/2021 v aktuálně platném PPŠ a rozhovory s metodičkami pro 1. a 2. stupeň. V rámci evaluace oba výše zmíněné dokumenty ve shodě rekapituluji situaci uplynulého školního roku, která byla velice výrazně ovlivněna stavem způsobeným pandemií Covid-19.

Metodičci prevence vypracovávají evaluaci na základě analýzy celkového stavu výskytu rizikového chování u žáků ve škole. Na základě šetření bylo zjištěno, že největším důsledkem distanční výuky jsou problémové vztahy ve třídě, psychické problémy jednotlivých žáků a zvýšený pohyb v kyber-prostředí, který jde zároveň ruku v ruce s nedostatečnou informovaností v této oblasti.

Dle výroční zprávy se „Preventivní program školy se v roce 2020/2021 i v letech předchozích zaměřoval především na rozvoj osobnostních a sociálních kompetencí žáků. Celý školní rok byl výrazně ovlivněn pandemií Covid-19 a přímá podpora zkvalitňování klimatu ve třídách se zaměřením na práci se třídou proto nebyla naplno realizována. Různí

---

⁴⁷ Od ledna 2022 bývalá metodička pro 1. stupeň

⁴⁸ Viz Příloha č. 1

učitelé přistupovali k podpoře svých žáků v rámci on-line výuky různými způsoby a celkově bylo dle rozhovorů s metodičkami velice složité děti motivovat. Přesto využívali někteří žáci i jejich rodiče osobní konzultace se školním poradenským pracovištěm a s vyučujícími v jednotlivých předmětech.⁴⁹

Metodičky prevence na situaci ohledně uzavření škol reagovaly ve spolupráci se školní psycholožkou vytvořením kurzu s názvem „Co dělat, když...“ v Google classroom, ve kterém žáci i jejich rodiče mohli najít spoustu podpůrných preventivních rad a odkazů podaných atraktivní formou pro mladé. Tato učebna bude dle rozhovoru s metodičkou 2. stupně existovat i nadále a bude sloužit třídním učitelům pro práci s třídními kolektivy. Metodičky prevence na základě evaluace uplynulého roku předpokládají, že téma podpory klimatu třídních kolektivů bude velmi důležitým prvkem prevence všeobecně. Lze tedy říci, že alespoň v tomto měla pandemie covid na rozvoj širšího povědomí o primární prevenci na vybrané ZŠ pozitivní dopad. Jak vypovídá metodička pro 2. stupeň. „Výrazně se prostřednictvím učebny v Google Classroom zvýšilo povědomí jednotlivých učitelů o konkrétních jevech rizikového chování a velká část z učitelského sboru s odkazy začala pracovat i v běžné výuce. Učebna jim tak posloužila jako souhrnný zdroj informací, který je pro ně jednoduše dostupný a odkazy v něm jsou použitelné v hodinách i bez dlouhé předchozí přípravy.“⁵⁰

Specifický byl dle metodiků rok 2020/2021 především v tom, že se některé plánované programy dle PPŠ realizovaly online. Na základě povolené změny grantového projektu byly organizací Jules a Jim z.s.⁵¹ realizovány dva programy (Nelolismus a Nekuřátka – viz níže) pro žáky čtvrtých a pátých ročníků, o těchto dvou programech se bude práce konkrétněji zmiňovat v části analýzy preventivních programů.

Ve výroční zprávě ani evaluaci není zmínka, zda bylo dosaženo stanovených cílů a indikátorů. Oba dokumenty se zaměřují na popis situace, ale chybí podklady pro podložení tvrzení. Dle rozhovorů s metodiky je i toto důsledek distanční výuky, kvůli absenci učitelů i žáků ve škole nejen, že většina programů primární prevence nebyla realizovaná, ale i k těm, které proběhly bylo složité získat zpětnou vazbu. Tento fakt může

---

⁴⁹ Výroční zpráva vybrané ZŠ pro školní rok 2020/2021

⁵⁰ Viz Příloha č. 2

⁵¹ Jules a Jim, z. ú. : organizace certifikovaná MŠMT pro oblast všeobecné a selektivní primární prevence, které spolupracuje se základními a středními školami převážně z Prahy a Středočeského kraje a zaměřuje se na práci se třídou, třídním učitelem a učitelským sborem.

být také způsoben tím, že průběžná evaluace přípravy tvorby PPŠ nemá jasně danou formu. Dle výpovědí metodiček nemá škola specifikovaný způsob, jakým může ověřit, že účinnost intervencí je prokazatelná.

Celkově můžeme říci, že na vybrané škole chybí systematický evaluační model, podle kterého by metodici primární prevence postupovali. Miovský v tomto směru mluví o několika způsobech, jakými je možné programy evaluovat a některé z nich budou zmíněny v kapitole této práce, která se bude zabývat doporučeními vzešlými z analýzy PPŠ.

4.2.6. ZMĚNY V PPŠ ŠKOLY V ČASE

Jak již bylo uvedeno výše, preventivní program je ve vybrané škole používán již od školního roku 2006/2007, kdy nastoupila do školy bývalá metodička primární prevence pro 1. stupeň a na její návrh byl vytvořen 1. Minimální preventivní program. V té době ještě nebyl ukotven legislativou, ale dle slov metodičky byl již doporučován odbornými institucemi a byl zároveň žádoucí pro získání dotací z magistrátu a městské části Prahy 8.⁵² Ohledně vývoje jeho tvorby se vyjadřuje jeho autorka následujícím způsobem:

„V tom roce 2006 jsem ho utvořila, dala ho zhlédnout ŠMP pro 2. stupeň (tehdejší paní kolegyně neměla výhrady ani nepovažovala MPP za důležitý). Od té doby byl tvořen stejným způsobem do roku 2017, kdy se stala ŠMP pro 2. stupeň nová kolegyně a na tvorbě (resp. aktualizaci) spolupracujeme a podílíme se obě. Samotná tvorba začíná a vždy začínala v přípravném týdnu (v srpnu) a zahrnuje veškeré poznatky a poznámky, které si provedeme v průběhu realizace předchozího (reflexe podmínek školy, programů PP, situace ve škole...), celkovou evaluaci předchozího PPŠ a nové nabídky a podmínky ze strany zřizovatele, MHMP, potenciálních externích spolupracujících institucí, aktualizací ze strany MŠMT. Týká se např. i poskytnutí dotace ze strany zřizovatele, nabídky a cen programů (policie zadarmo, MHMP – nutnost grantu, Jules a Jim – ceník a možnosti aj. aj.).

Tvorba PPŠ od r. 2017 probíhá tak, že já provedu prvotní úpravu všeobecného obsahu (změny v údajích atp.), mezitím se domluvíme s Pavlou, jaký bude letošní cíl, úkoly

---

⁵² Povinnost školy zpracovávat a uskutečňovat preventivní program školy včetně strategie předcházení školní neúspěšnosti, šikaně a dalším projevům rizikového chování zavedla až Vyhláška č. 197/2016 Sb., kterou se změnila vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další vyhlášky, s účinností od 1. 9. 2016 - na základě ust. § 7 odst. 3

atd., jaké bychom chtěly uskutečnit programy (kolik, kdy, pro koho), fyzicky to naťukám do programu a Pavla zkontroluje, příp. vychytá překlepy apod.

Co se týká programů, na které jsou vytvořené tabulky, vyplňujeme je povětšinou každá za svůj stupeň, vzájemně kontrolujeme zase překlepy, nějaké nesrovnalosti třeba apod.

PPŠ případně konzultujeme se školní psycholožkou (podílí se na některých programech), ale po většinu let jsme ji na škole neměli, popř. pohovoříme s třídními učiteli apod.

Do roku 2017 tvorba probíhala stejně, jen jsem ji dělala sama.⁵³

Dle shrnutí metodičky, která program dlouhodobě tvořila došlo k výraznější změně tvorby tehdejšího MPP v roce 2010, kdy došlo k domluvě s ředitelem školy ohledně podávání žádostí na granty MHMP, ke kterým byla velmi doporučována tabulková forma, která byla více vyhovující při vyhodnocování žádostí. K poslední výrazné změně v tvorbě MPP došlo v roce 2016, kdy se součástí MPP (současného PPŠ) stal dle metodického pokynu MŠMT Program proti šikanování včetně krizového plánu. Podle výpovědí metodiků prevence v programu přetrvávají hlavní témata a pouze se přizpůsobuje jejich forma a míra.

Dle výroční zprávy školy z roku 2017/2018 vyvstala na základě sociometrických šetření potřeba proškolení pedagogů v oblasti rizikového chování žáků a celkové práci s třídním klimatem a třídou. V návaznosti na toto zjištění byl do Minimálního preventivního programu v roce 2018/2019 zařazen nový program pro pedagogy realizovaný organizací Jules a Jim, z.ú – Podpora pedagogů v oblasti práce se třídou v rozsahu 8 – 10 hodin, který se dle evaluace osvědčil a je stále součástí aktuálního PPŠ. V rámci analýzy jednotlivých Minimálních preventivních programů a Školních preventivních programů v období posledních 5 let došlo skutečně pouze k dílčím změnám týkajících se témat. Celkově můžeme říci, že je skladba PPŠ sestavená velice vyváženě. Součástí programu jsou jak aktivity věnující se podpoře pozitivních vztahů ve třídě a prevenci rizikových jevů, tak aktivity zaměřující se na informovanost v oblasti lidských práv (např. Duhová prevence – prevence homofobie a homofobní šikany) nebo velké množství aktivit v rámci nespécifické prevence týkající se zdravého osobnostního rozvoje.

---

⁵³ Viz Příloha č. 1

Dle výpovědi metodičky pro 1. stupeň se škola průřezově setkává stále dokola s následujícími tématy:

„Především vztahy mezi dětmi, klima ve třídách, rizika v kyberprostoru, resp. bezpečný pohyb v kyberprostoru, prevence šikany a kyberšikany, netolismus, také multikultura, na 2. stupni k tomu preventivně další závislosti a také prevence poruchy příjmu potravy, rovněž prevence homofobie.

V rámci pedagogů je to práce se třídou, prevence šikany, třídnické hodiny. Pro rodiče kyberprostor a letos i „Dítě v papíňáku“ – tedy vztah rodičů a dítěte v pubertě.“⁵⁴

Během posledních 5 let tedy nedošlo k výraznější změně ani ve skladbě programů. Na základě podezření na užívání návykových látek v roce 2019/2020 byl do PPŠ zařazen nový blok primární prevence Trestní odpovědnost – Nelegální návykové látky, realizovaný oddělením tisku a prevence Krajského ředitelství policie hl. města Prahy. Tento blok je určen žákům 8. tříd a jeho cílem je pomoci žákům ujasnit si nebezpečí užívání návykových látek, vyvrátit mýty týkající se kouření marihuany a identifikovat podceňovaná rizika. Tento nově zařazený blok se dle evaluace taktéž osvědčil a je již třetím rokem součástí aktuálního PPŠ.

Kvůli pandemii covid došlo k mírné změně ve skladbě aktivit v PPŠ mezi lety 2020/2021 a 2021/22, kdy se metodici prevence výrazněji zaměřily na zmírňování negativních jevů způsobených dlouhou distanční výukou a výrazně byly posíleny programy na podporu třídního klimatu. Konkrétně byly zařazeny nové programy Budujeme naši třídu pro 1. a 2. ročník, které realizuje ve dvou dvouhodinových blocích organizace Jules a Jim, z.s.. Dále šestihodinový blok Umíme se domluvit⁵⁵ pro žáky 3. – 5. tříd a na 2. stupni programy Nenechám se vyprovokovat⁵⁶ pro žáky 7. tříd a Kdo jsem, kam jdu a co chci pro žáky 9. tříd⁵⁷. Všechny výše zmíněné programy jsou realizovány externími organizacemi. Také byl k již existujícím programům cíleným na zvýšení povědomí o bezpečném chování v online prostředí přidán na 2. stupni další blok „Základy finanční gramotnosti – Bankéři do škol“, který je zaměřený na bezpečný pohyb v on-line prostředí a ochranu osobní identity v kyberprostoru pro žáky 8. tříd⁵⁸.

---

⁵⁴ Viz Příloha č. 1

⁵⁵ Realizováno Jules a Jim, z.s.

⁵⁶ Realizováno Život bez závislostí, z.s.

⁵⁷ Realizováno Život bez závislostí, z.s.

⁵⁸ Realizováno Česká bankovní asociace

Celkově se dle výpovědí metodiček zaměřuje PPŠ v poslední době na zvýšení informovanosti v oblasti kyber-prostředí a rozvoj sociálních dovedností, což se v posledních letech ukazuje v evaluacích jako klíčové téma v oblasti rizikového chování dětí a mládeže a škola se na to dle svých personálních i finančních možností snaží adekvátně reagovat. Přímo v PPŠ, v kapitole věnující se evaluaci je konkrétně uváděno: „Z důvodu dlouhého uzavření škol bude působení týmu školního poradenského pracoviště stále velmi významné. V důsledku Covidu-19 a absence žáků je potřeba předpokládat celou řadu psychických problémů jednotlivců, což se může promítnout do celkového klimatu tříd a fungování samotných žáků a jejich školního prospěchu. Depistážními aktivitami, pozorováním, diskuzemi a zkoumáním dokumentů bylo zjištěno přetrvávání horšího klimatu v některých třídách a ne zcela bezpečné prostředí v souvislosti s dynamikou třídy, vyčleňování odlišných jedinců z kolektivu apod. Potvrdil se význam efektivního využití OSV v pozitivním rozvoji dynamiky třídy. Letošní PPŠ tedy pokračuje v zaměření na problematiku osobnostního a sociálního rozvoje žáků a podpory kvalitního rozvoje vztahů ve třídách.“⁵⁹

Jak již bylo uvedeno výše v této práci, v průběhu školního roku 2021/2022 došlo na škole k personální změně na pozici metodika prevence pro 1. stupeň. Dlouholetá metodička byla nahrazena ve své pozici školní psycholožkou, která do konce roku přebrala veškeré její kompetence a na pozici metodika pro 1. stupeň bude pro následující školní rok vypsáno nové výběrové řízení. Důvodem pro tuto výměnu je snaha školy o celkovou změnu strategie v oblasti primární prevence. Dle výpovědi pracovníku školského poradenského pracoviště si je škola vědoma rezerv v oblasti vytyčování krátkodobých a střednědobých cílů a v souvislosti s tím i se sledováním jejich dosahování, následnou evaluací a dlouhodobým plánováním aktivit. Zároveň by škola ráda snížila množství programů realizovaných externími organizacemi, které jsou nejisté z důvodu finančních i personálních (např. organizace Jules a Jim, z.s. se dle metodičky pro 2. stupeň v současnosti potýká s velkým nárůstem poptávek na své programy, které problematicky pokrývají personálně a z toho důvodu se realizace některých programů nestíhá odehrávat dle časového harmonogramu uvedeném v PPŠ školy, což škole dále komplikuje návaznost na další preventivní aktivity.)⁶⁰

---

⁵⁹ Výroční zpráva vybrané ZŠ za školní rok 2020/2021

⁶⁰ Viz Příloha č. 2

4.3. ANALÝZA VYBRANÝCH PROGRAMŮ SPECIFICKÉ PREVENCE

Při analýze vybraných preventivních programů vycházela autorka této práce z možností, které poskytoval PPŠ pro školní rok 2020/2021, který byl výrazně ovlivněn uzavřením škol v důsledku pandemie covid-19. Jak již bylo zmíněno výše, harmonogram plánovaných aktivit nebyl v tomto školním roce dodržen a na základě žádosti o změnu podmínek grantu MHMP byly realizovány pouze dva z plánovaných preventivních programů a to online formou. Původní záměr této práce byla analýza těchto vybraných programů v rámci školního roku 2020/2021. Z důvodu pandemie a zdlouhavého schvalovacího procesu se však realizace těchto programů výrazně odsunula a na základě toho vyvstala myšlenka pokusit se o dlouhodobější shrnutí a práci rozšířit i o porovnání forem prezentace programů. Zda je rozdíl mezi programem realizovaným v online prostředí oproti fyzické realizaci ve škole a jak se jednotlivým programům daří naplňovat vytyčené cíle v různých formách podání a jak jsou zároveň obě formy programu přijímány svými uživateli.

4.3.1. NEKUŘÁTKA

Nekuřátka jsou programem České koalice proti tabáku, z.s.⁶¹, který je součástí preventivního programu TaTrA D⁶², který nabízí organizace Jules a Jim, z.s..

„Program se snaží oddálit nebo lépe odradit žáky od experimentování s tabákovými výrobky a poskytuje prostor pro utvoření si vlastního odmítavého postoje ke kouření. Žáci se seznámí se základními pojmy, s nejčastějšími riziky kouření tabákových výrobků (vč. elektronických cigaret a zahřívání tabáku) a s možnostmi ochrany před nebezpečím pasivního kouření, žáci během programu procvičí vhodné způsoby odmítání nabídnuté cigarety a porozumí, jak se projevuje a rozvíjí závislost na tabáku.“⁶³

---

⁶¹ Česká koalice proti tabáku: nevládní nezisková organizace založená 2. června 1998 sdružující fyzické a právnické osoby, které se podílejí na aktivitách podporujících rozhodnutí kuřáků přestat kouřit. Je členem Framework Convention Alliance, mezinárodního sdružení více než 350 organizací, které podporují Rámcovou úmluvu o kontrole tabáku.

⁶² TaTrA D: program, který vznikl ve spolupráci s Českou koalicí proti tabáku a Národní linkou pro odvykání kouření. Zaměřuje se na prevenci užívání tří nejrozšířenějších návykových látek – tabáku, marihuany, alkoholu a dalších drog. Každý program je rozdělen do několika variant podle věku cílové skupiny a pro dosažení maximálního efektu je doporučuje, aby třída programy absolvovala opakovaně v různých ročních období.

⁶³ Práce se třídou - Jules a Jim, z. ú.. Primární prevence a vzdělávání pedagogů - Jules a Jim, z. ú. [online]. Copyright © 2010 [cit. 20.02.2022]. Dostupné z: https://julesajim.cz/prace_se_tridou/

Program je určen mladším žákům ZŠ, doporučuje se v období 3. – 5. třídy. Hlavními cíle programu bychom mohli definovat následovně:

- Oddálení experimentu (případně jeho zvládnutí)
- Ochrana před pasivním kouřením
- Posílení odmítavého postoje vůči kouření u celé skupiny
- Zvýšení informovanosti žáků v oblasti finanční
- Zvýšení informovanosti žáků v oblasti vzniku závislostí a odvykání

Pedagogické cíle programu jsou zaměřeny na afektivní, kognitivní a psychomotorické cíle. „Program klade důraz zejména na změnu postojů u žáků. Žáci se v rámci kurzu nacvičí odmítání cigarety, vymyslí, jak se ochránit před pasivním kouřením, popíší vznik závislostí, dají do souvislostí některé pojmy, jako např. dehet – rakovina plic, oxid uhelnatý – černý/upadnutý palec (ischemizace dolních končetin), kouření – vysoké finanční náklady, odvykání.“⁶⁴

Nekuřátka jsou v PPŠ vybrané školy zařazeny na základě informací z dlouhodobých výzkumů, které upozorňují na nebezpečí prvního setkání s tabákovými výrobky právě u žáků v období 3. – 5. ročníku. Níže je uvedený náhled programu Nekuřátka přímo z harmonogramu aktivit v rámci aktuálního PPŠ školy.

Tabulka č. 8 – Náhled PPŠ pro školní rok 2021/2022, program Nekuřátka

Název programu	Nekuřátka
Typ programu	blok primární prevence
Stručná charakteristika programu	Program se zaměřuje na utváření takového životního postoje, do kterého užívání tabákových výrobků nepatří, a to ve věku, který je pro prevenci v této oblasti optimální. Je veden přiměřeně kognitivní a vývojové zralosti žáků.
Realizátor	Jules a Jim, z.ú.
Cílová skupina	žáci 4. tříd
Počet žáků v programu	65
Počet hodin programu	2 / třída
Návaznost programu na cíle PPŠ	podpora klíčových kompetencí v osobnostní a sociální oblasti
Ukazatele úspěšnosti	Informovanost žáků, postoje, minimalizace událostí v této oblasti

⁶⁴ Přehled českých programů specifické prevence se zaměřením na užívání tabáku [online]. [cit. 20.02.2022]. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/864653/mod_resource/content/1/Programy_%20prevence

Nekuřátka dle svých cílů, popisu a způsobu provedení splňují kritéria klíčového zaměření primárně preventivních programů v oblasti tabakismu dle metodického doporučení MŠMT. Níže je úryvek z Metodického doporučení pro oblast alkoholu, návykových látek a tabáku.

„Žáci 1. stupně ZŠ – první zkušenosti s kouřením se objevují nejčastěji ve věku 10–12 let (ESPAD, 2016; WHO, 2016). U žáků mladšího školního věku by prevence proto měla vést k upevnění jejich nekuřáckého postoje na individuální úrovni, dále k vysvětlení rizik aktivního (ale také pasivního) kouření a posilování dovednosti odmítání cigaret (či jiných forem tabáku). S ohledem na vývojové aspekty dětí by měla být zohledněna zejména tato témata: zdravotní následky kouření, škodlivost pasivního kouření, zápach spojený s kouřením, útrata peněz za cigarety, obavy o zdraví rodinných příslušníků, kteří kouří apod. Forma by měla být srozumitelná, úměrná kognitivnímu vývoji dětí, interaktivní a hravá. Pedagog i rodič jsou pro děti raného školního věku klíčovými autoritami a mají tudíž významnou roli při formování jejich postojů k rizikovému chování včetně kouření.“⁶⁵

Samotná realizace programu probíhá velice interaktivně a objevují se v ní prvky zážitkové pedagogiky (nácvik odmítavého postoje), kritického myšlení, diskuse, jsou užívány pracovní listy, obrázky a žáci jsou velkou část programu uspořádání v komunitním kruhu. Tematicky provází žáky programem tzv. Nekuřátka – malá kuřátka, která nekouří a mají o kouření velké znalosti.

Tyto postavičky provázejí žáky v případě, že jedná o fyzicky realizovaný program přímo ve třídě a jsou zároveň průvodci i během online formy programu. Oba způsoby realizace mají stejné cíle, ale z podstaty online prostředí není možné některé aktivity realizovat dle původní metodiky. Místo komunitního kruhu byly během realizace programu ve 4. ročníku školního roku 2020/2021 užívány diskusní formy, kdy se žáci hlásili o slovo prostřednictvím interaktivních nástrojů v Google Meet a pro přehlednost diskuse měli možnost své názory a odpovědi psát na předpřipravenou tabuli v aplikaci Padlet. Žáky provázelo programem interaktivní Nekuřátka a jeho příběh byl představován pomocí

---

⁶⁵ Aktualizované přílohy Metodického doporučení - Alkohol, Návykové látky, Tabák, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 20.02.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/aktualizovane-prilohy-metodickeho-doporuceni-alkohol>

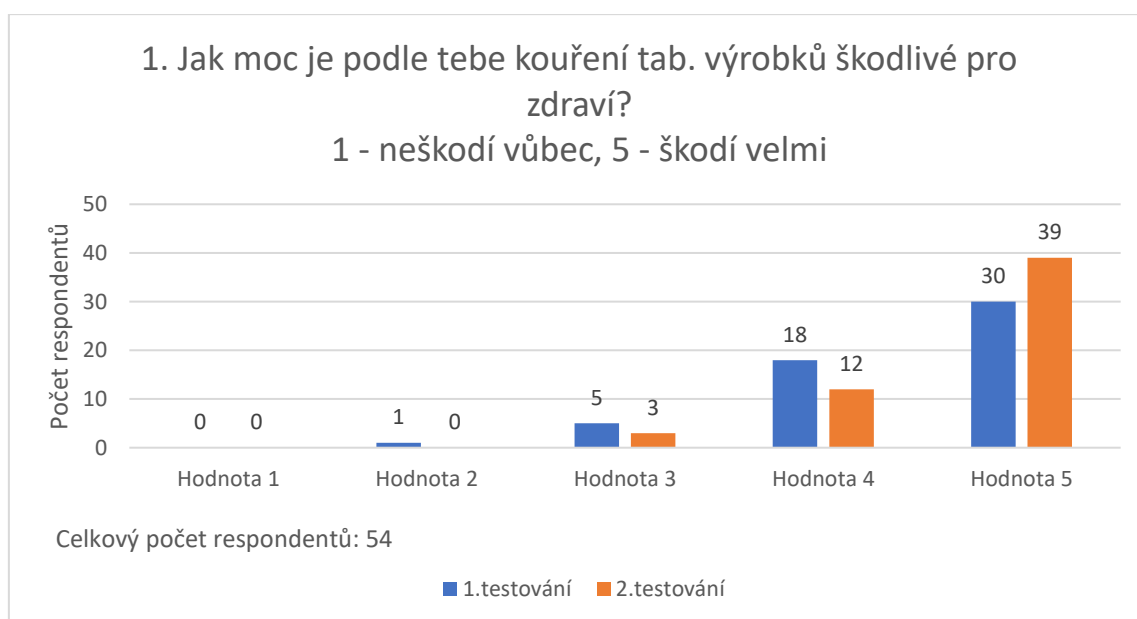
krátkých videí, při realizaci přímo ve třídě vyprávěla příběh formou dramatizace přímo lektorka. Sdělované informace byly naprosto totožné.

4.3.1.1 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ

Výsledky výzkumného šetření jsou pro přehlednost prezentovány pomocí grafů a tabulek. Každý graf či tabulka se vztahuje k jedné otázce z dotazníku.

1. Jak moc je podle tebe kouření tabákových výrobků škodlivé pro zdraví?

Graf č. 1 – Škodlivost kouření

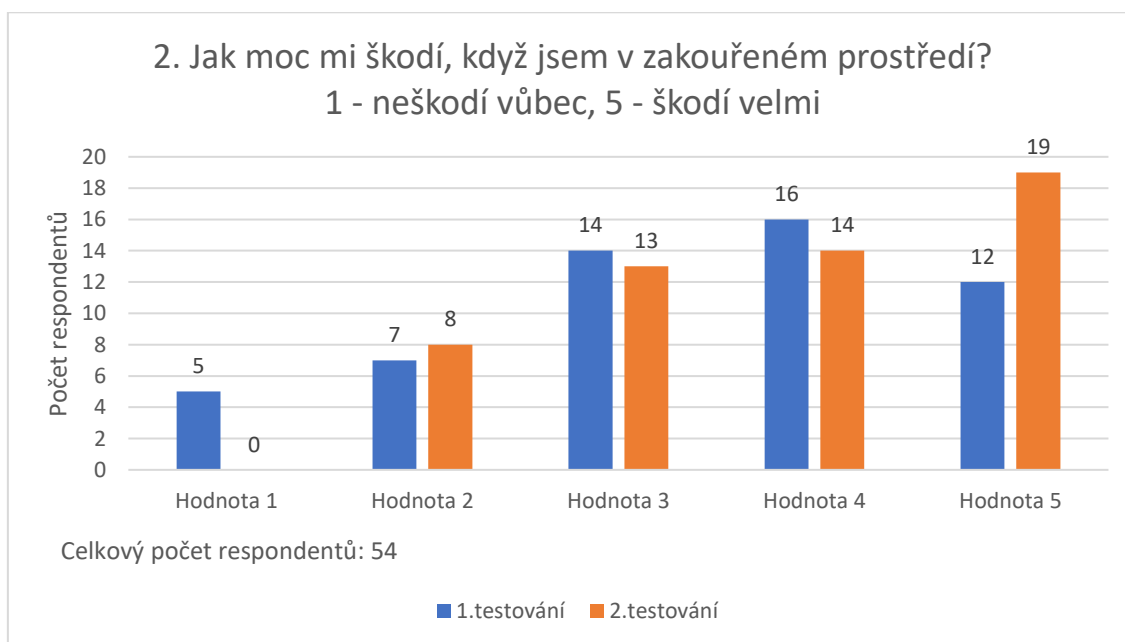
V otázce 1 bylo zjišťováno, jaké je povědomí žáků o škodlivosti kouření. Toto zjišťování probíhalo formou škálování, žáci měli určit svůj názor na škále od 1 do 5. Hodnota 1 reprezentovala tvrzení *neškodí vůbec*, hodnota 5 tvrzení *škodí velmi*. Z Grafu 1 lze vyčíst, že žáci odpovídali při prvním a druhém testování rozdílně, tudíž se jejich názor během absolvování programu změnil. V tabulce níže můžeme vidět procentuální nárůst u jednotlivých odpovědí. Nejvýraznější je změna v případě hodnoty 4 a hodnoty 5 (škodí velmi). V prvním testování odpovědělo 55,56% žáků, že kouření je velmi škodlivé pro zdraví. Při druhém testování se jednalo již o 72,22% žáků.

Tabulka č. 9 – Škodlivost kouření

	1.testování		2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Hodnota 1	0	0,00%	0	0,00%
Hodnota 2	1	1,85%	0	0,00%
Hodnota 3	5	9,26%	3	5,56%
Hodnota 4	18	33,33%	12	22,22%
Hodnota 5	30	55,56%	39	72,22%
Celkem	54	100,00%	54	100,00%

2. Jak moc mi škodí, když jsem v zakouřeném prostředí?

Graf č. 2 – Škodlivost pasivního kouření

V otázce 2 bylo zjišťováno, do jaké míry vnímají žáci pobyt v zakouřeném prostředí jako škodlivý a jaké mají celkové povědomí o škodlivosti pasivního kouření. V otázce byla měřena míra škodlivost pomocí škály s dvěma koncovými hodnotami – hodnota 1: neškodí vůbec, hodnota 5: škodí velmi. Žáci dostali pokyn, aby zaškrtnli, jak moc na stupnici 1 – 5 vnímají škodlivost pobytu v zakouřeném prostředí. Mezi 1. a 2. testováním došlo k výrazné změně v postojích. V 1. testování odpovědělo 5 žáků (9,26%), že pobyt v zakouřeném prostředí vůbec neškodí a za velmi škodlivý ho označilo 12 žáků (22,22%).

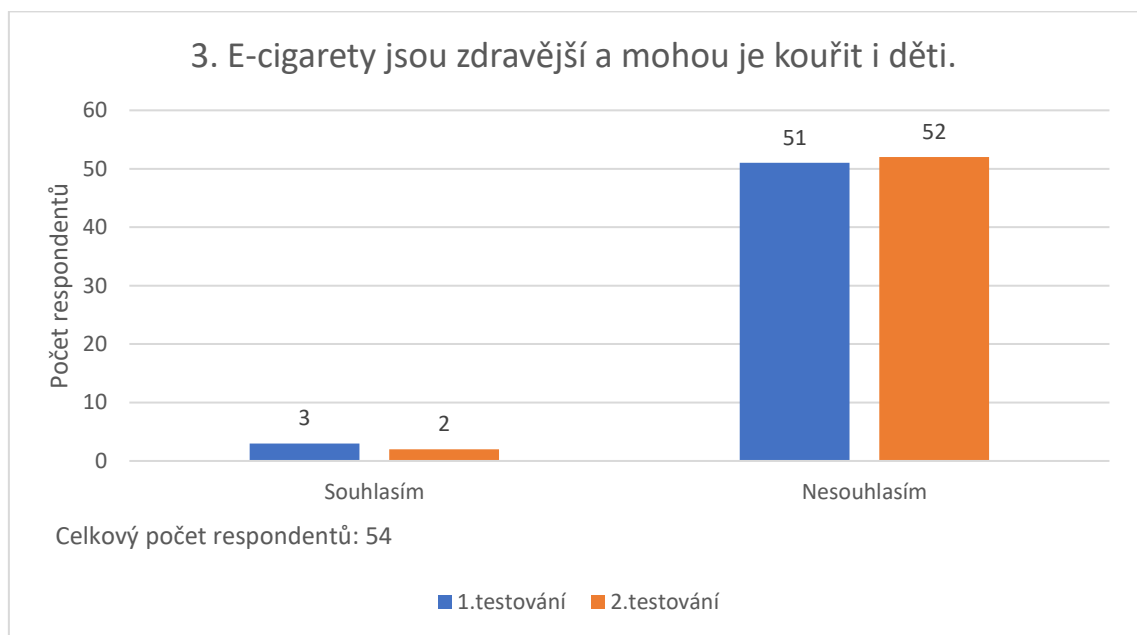
V 2. testování došlo ke znatelné změně. Žádný žák neuvedl, že pobyt v zakouřeném prostředí mu neškodí a zároveň stoupl procento žáků, kteří se domnívají, že je to pro ně velmi škodlivé. Konkrétně 19 žáků (35,19%) oproti 12 žákům 22,22% v 1. testování. Ostatní odpovědi se četností při prvním i druhém testování liší minimálně.

Tabulka č. 10 – Škodlivost pasivního kouření

	1.testování		2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Hodnota 1	5	9,26%	0	0,00%
Hodnota 2	7	12,96%	8	14,81%
Hodnota 3	14	25,93%	13	24,07%
Hodnota 4	16	29,63%	14	25,93%
Hodnota 5	12	22,22%	19	35,19%
Celkem	54	100,00%	54	100,00%

3. E-cigarety jsou zdravější a mohou je kouřit i děti

Graf č. 3 – Škodlivost e-cigaret

Ve třetí otázce dotazníkového šetření bylo zjišťováno povědomí o škodlivosti e-cigaret. Žáci měli vyjádřit souhlas či nesouhlas s tvrzením „E-cigarety jsou zdravější a mohou je

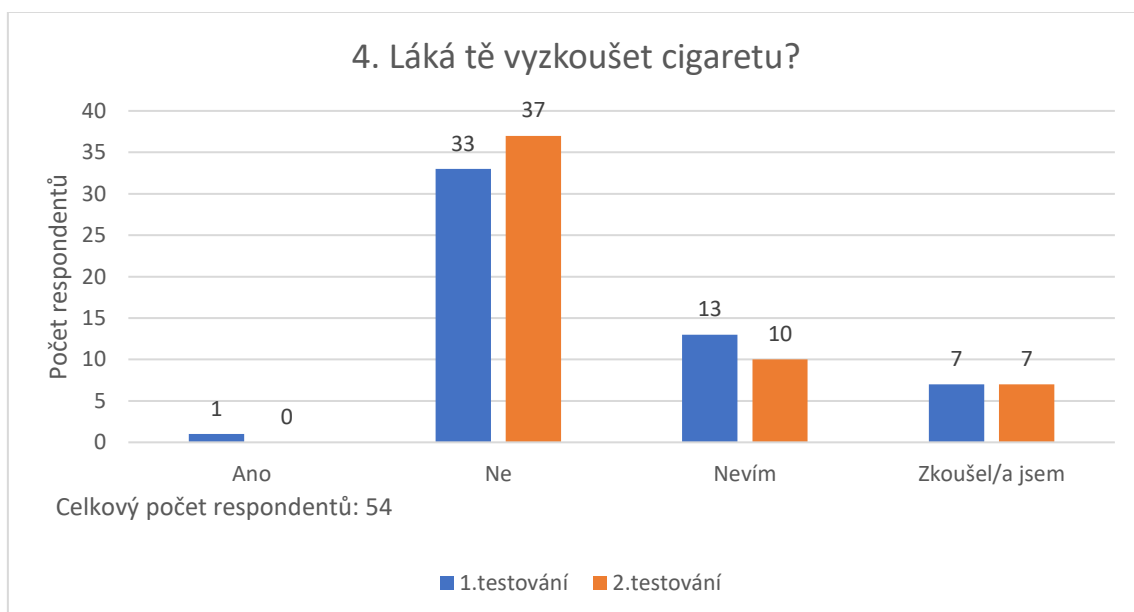
kouřit i děti.“ Autorka práce si je vědoma toho, že se jedná o 2 otázky a je proto možné, že žáci odpovídali svůj postoj pouze k 1 z nich. V 1. a 2. testování je rozdíl pouze 1 respondenta, který po realizaci programu změnil svůj postoj. V prvním testování uvedli 3 žáci (5,56%), že s tvrzením souhlasí a v 2. testování po programu s tímto tvrzením souhlasilo o jednoho žáka méně.

Tabulka č. 11 – Škodlivost e-cigaret

	1.testování		2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Souhlasím	3	5,56%	2	3,70%
Nesouhlasím	51	94,44%	52	96,30%
Celkem	54	100,00%	54	100,00%

4. Láká tě vyzkoušet cigaretu?

Graf č. 4 – Rozhodnutí žáků vztahující se ke kuřáctví

V otázce číslo 4 nás zajímalo, zda žáky láká vyzkoušet cigaretu, či zda s ní mají již nějakou zkušenost. Při prvním testování uvedl jeden žák (1,85%), že ho vyzkoušení cigarety láká, zároveň 13 žáků uvedlo, že neví (24,07%). V druhém testování se 3 z žáků,

kteří původně uvedli „nevím“ přesunuli k postoji „ne“ a ten oproti prvnímu testování celkově nárůst o 4 žáky (celkově na 68,52%). Počet žáků, kteří přiznali, že mají s cigaretou již zkušenost zůstal stejný.

Tabulka č. 12 – Rozhodnutí žáků vztahující se ke kuřáctví

	1.testování		2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Ano	1	1,85%	0	0,00%
Ne	33	61,11%	37	68,52%
Nevím	13	24,07%	10	18,52%
Zkoušel/a jsem	7	12,96%	7	12,96%
Celkem	54	100,00%	54	100,00%

5. Jak bych se zachoval/a, kdyby mi někdo nabídl cigaretu?

Tabulka č. 13 – Reakce na nabídnutou cigaretu

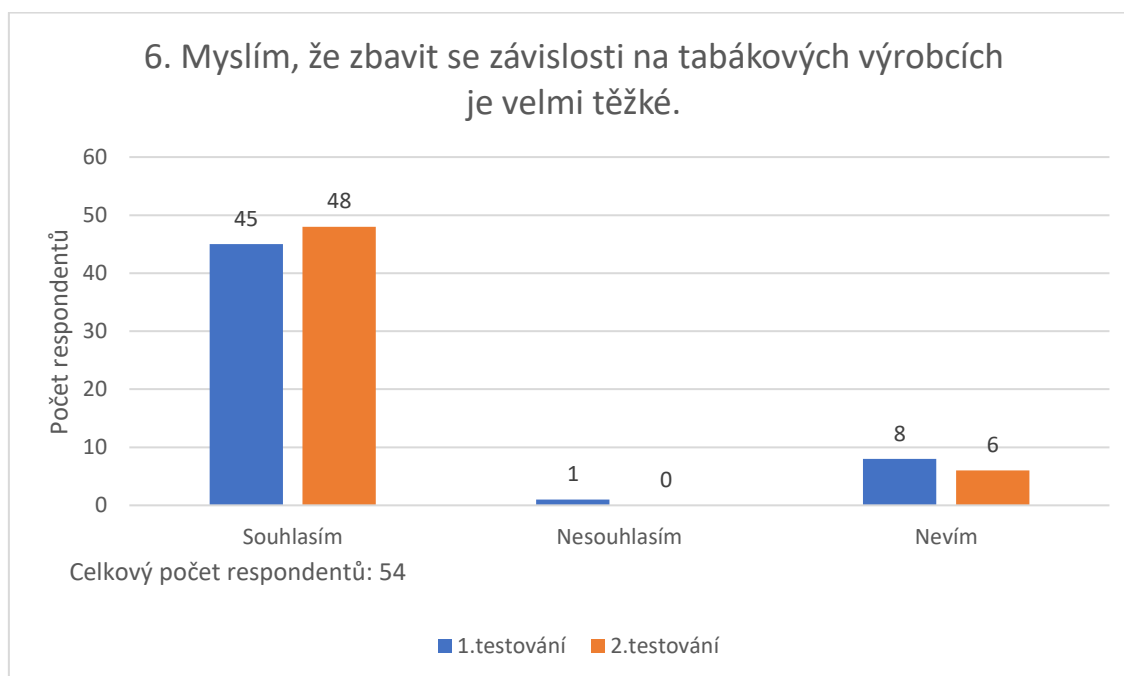
	1.testování	2. testování
Odmítavý postoj	Odmítl/a bych, nevezal/a bych si. (25x)	Odmítl/a bych, nevezal/a bych si. (16x)
	Děkuji, nechci. Ne, díky. (13x)	Děkuji, nechci. Ne, díky. (18x)
	Ignoroval/a bych ho. (3x)	Ignoroval/a bych ho. (2x)
	Nevím (5x)	Nechci, je to nezdravé. Nechci, ničím to zdravím. (5x)
		Ne, já nekouřím. (4x)
Souhlasný postoj	Až budu starší, tak možná. (3x)	
	Vzal/a bych si e-cigaretu. (2x)	
	Kdyby to byl rodič, tak ano. (4x)	

U otázky číslo pět bylo zjišťováno, jak by žáci reagovali na nabídnutou cigaretu. Návčik odmítavého postoje je součástí programu Nekuřátka a pro účely této práce nás zajímalo,

zda po realizaci programu budou žáci některý z nacvičených postojů v dotazníkovém šetření aplikovat. Ve výše uvedené tabulce můžeme sledovat vývoj v použití odmítavého postoje. Během prvního testování by největší množství žáků (25) cigaretu odmítlo, ale nijak nespécifikovalo jakým způsobem, zároveň někteří žáci (5) uvedli, že nevědí, jakým způsobem by zareagovali. Během prvního testování také 9 respondentů uvedlo souhlasný postoj. 3 žáci připustili možnost vzít cigaretu, až budou starší, 2 by si vzali e-cigaretu a 4 žáci by uvedli, že by si cigaretu vzali, kdyby jim byla nabídnuta rodičem. Během druhého testování nevyplnil souhlasný postoj nikdo z žáků, což bylo velice překvapivé. Nemůžeme se na základě tohoto sice domnívat, že došlo k tak zásadní změně v jejich postoji, faktorů, které mohli mít na změnu jejich názoru vliv je velké množství, ale můžeme na základě toho usuzovat, že díky programu dochází ke změně některých postojů a celkovému zvýšení informovanosti žáků. Zároveň můžeme také ve výše uvedené tabulce vidět nové odmítavé postoje, které žáci v dotazníku oproti prvnímu testování použili.

6. Myslím, že zbavit se závislosti na tabákových výrobcích je velmi těžké.

Graf č. 5 – Povědomí žáků o závislosti na tabákových výrobcích

Šestá otázka zjišťovala povědomí žáků o závislosti na cigaretách. S tvrzením „*Myslím, že zbavit se závislosti na tabákových výrobcích je velmi těžké.*“ Souhlasilo při prvním testování 45 žáků (83,33 %) a v druhém testování 48 žáků (88,89%). K mírnému poklesu

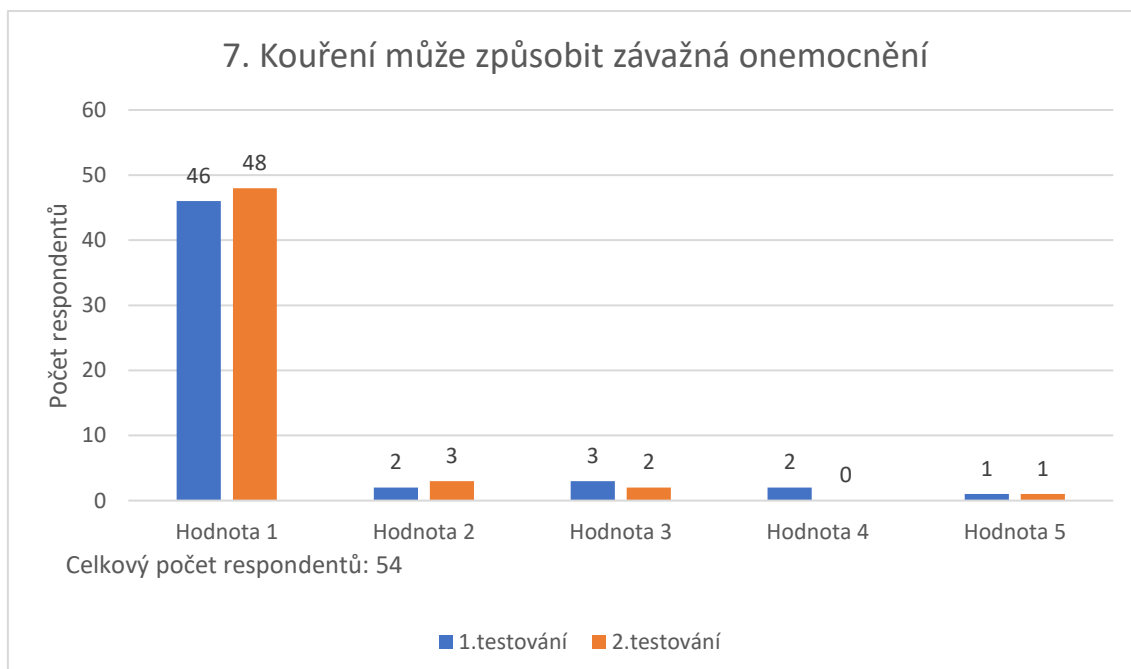
došlo u žáků, kteří v prvním testování uvedli *nevím*. Během prvního testování vyplnil 1 ze žáků, že s tímto tvrzením nesouhlasí. Při druhém testování došlo ke změně postoje a odpověď *nesouhlasím* nevedl nikdo. Můžeme tedy pozorovat mírný nárůst směrem k souhlasnému postoji s výše uvedeným tvrzením.

Tabulka č. 14 – Povědomí žáků o závislosti na tabákových výrobcích

	1.testování		2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Souhlasím	45	83,33%	48	88,89%
Nesouhlasím	1	1,85%	0	0,00%
Nevím	8	14,81%	6	11,11%
Celkem	54	100,00%	54	100,00%

7. Kouření může způsobit závažná onemocnění

Graf č. 6 – Povědomí o možnosti onemocnění

Cílem otázky 7 bylo zjistit, jak jsou žáci informováni o možných zdravotních rizicích spojených s užíváním tabákových výrobků. Otázka byla sestavena opět formou škály, kdy žáci měli vyznačit, jak moc s uvedeným tvrzením souhlasí či nesouhlasí. Hodnota 1 byla

označena *určitě souhlasím*, hodnota 5 *vůbec nesouhlasím*. Ve výše uvedeném grafu a následně i příložené tabulce můžeme vidět mírnou změnu v postojích u hodnoty 1 – určitě souhlasím. Během prvního testování odpovědělo 85,19% procent žáků souhlasně s tvrzením „Kouření může způsobit závažná onemocnění.“ Během druhého testování to bylo již 88,89%. V prostředních hodnotách je zaznamenána pouze mírná změna a počet žáků setrvávajících u tvrzení „*vůbec nesouhlasím*“ se při prvním ani druhém testování nezměnil.

Tabulka č. 15 – Povědomí o možnosti onemocnění

	1.testování		2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Hodnota 1	46	85,19%	48	88,89%
Hodnota 2	2	3,70%	3	5,56%
Hodnota 3	3	5,56%	2	3,70%
Hodnota 4	2	3,70%	0	0,00%
Hodnota 5	1	1,85%	1	1,85%
Celkem	54	100,00%	54	100,00%

8. Vyjmenuj onemocnění způsobená užíváním tabákových výrobků, která znáte.

Tabulka č. 16 – Nejčastěji uvedené onemocnění způsobené kouřením

	1. testování	2.testování
	Druhy onemocnění	rakovina (20x)
rakovina plic (11x)		rakovina plic (13x)
onemocnění plic (6x)		onemocnění plic (2x)
zápal plic (5x)		zápal plic (2x)
nevím (7x)		nevím (2x)
špatné zuby (3x)		paradontóza (4x)
onemocnění ledvin (2x)		infarkt (7x)
oslepnutí (2x)		mozková mrtvice (7x)
astma (2x)		onemocnění cév (4x)
mozková mrtvice (2x)		nádorová onemocnění (3x)
kašel (2x)		kašel (4x)

V otázce osm byly ověřovány znalosti žáků o zdravotních problémech způsobených kouřením. Z tabulky je zřejmé, že žáci si byli vědomi ohrožení zdravotního stavu zapříčiněného kouřením již před realizací programu. Při prvním dotazování se nejčastěji objevovala následující onemocnění plic: rakovina (20x), rakovina plic (11x), onemocnění plic 6x) a zápal plic (5x). Dále 7 žáků uvedlo, že žádné onemocnění nezná. Při druhém testování žáci opět uváděli především onemocnění plic: rakovina (21x), rakovina plic (13x), onemocnění plic (2x). Nikdo z respondentů ji nevedl zápal plic a zároveň se snížil počet žáků, kteří uvedli, že žádné onemocnění neznají. V tabulce výše si můžeme povšimnout, že při druhém testování žáci uváděli druhy onemocnění odborněji, než při prvním testování. Nově se objevuje pojem paradontóza (4x), infarkt (7x), mozková mrtvice (7x), onemocnění cév (4x) a nádorová onemocnění (3x).

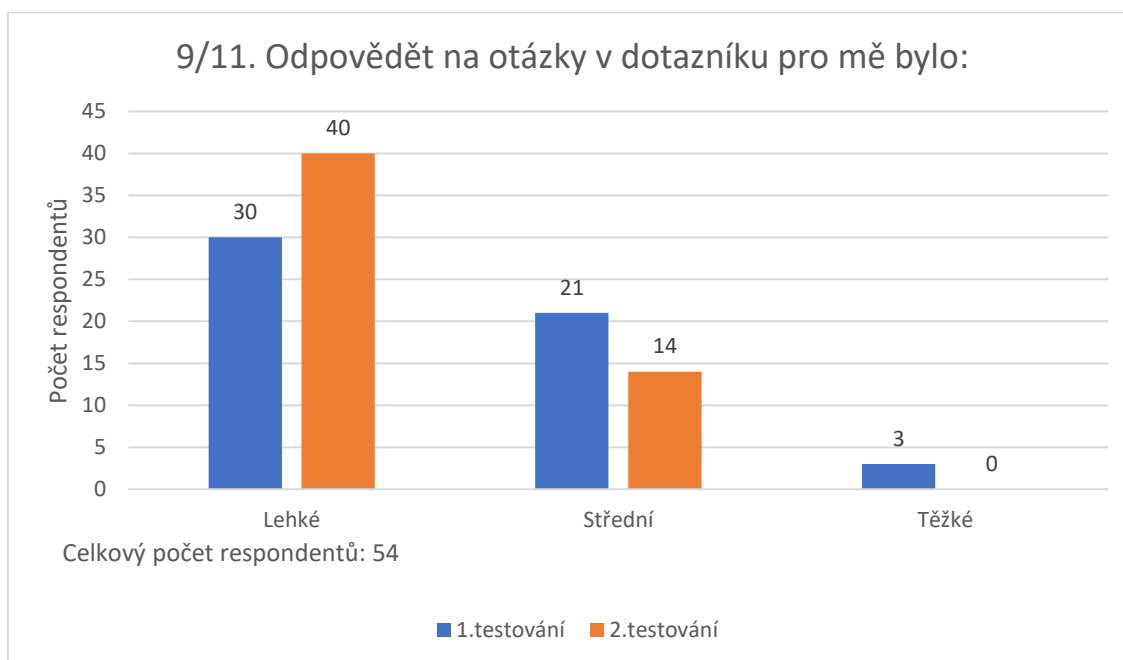
9. Zhodnocení obtížnosti dotazníku a reflexe programu s lektorkou.

1. testování – otázka 9

2. testování – otázka 11

Odpovědět na otázky v dotazníku pro mě bylo:

Graf č. 7 – Obtížnost dotazníků

Devátá otázka byla v prvním a druhém testování rozdílná. V prvním dotazníku měli žáci uvést, jak obtížné pro ně vyplňování dotazníku bylo. Tato otázka byla zamýšlena jako

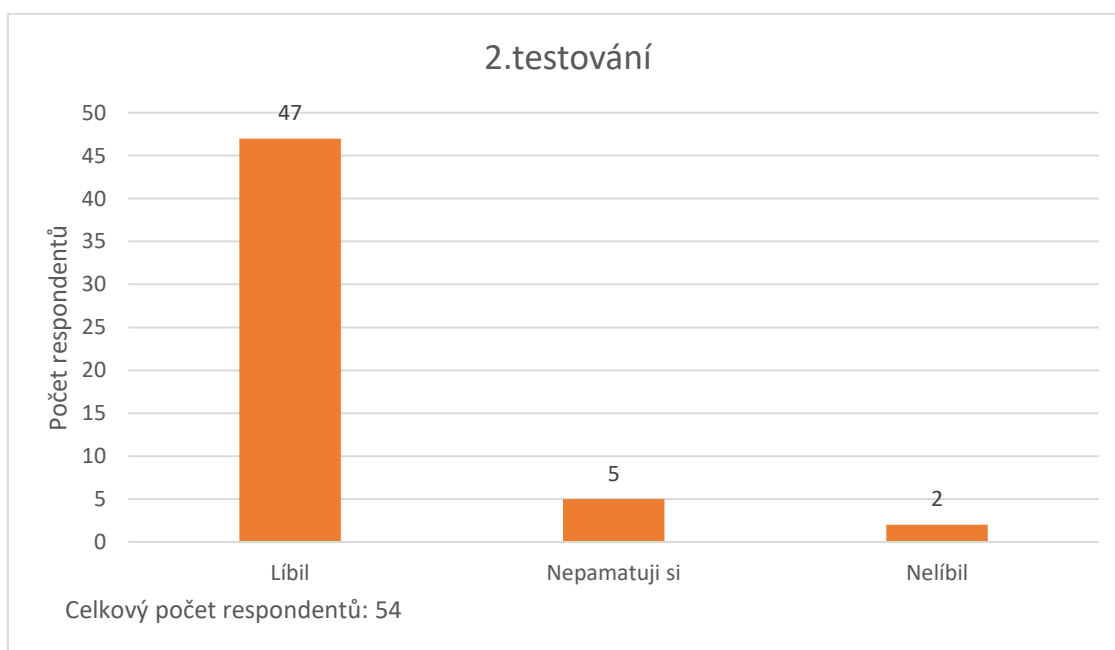
kontrolní, cílem bylo zjistit, zda žáci otázkám rozuměli. Stejná otázka byla použita i v druhé testování pod číslem 11. Ve výše uvedeném grafu vidíme, že při prvním testování označilo dotazník jako lehký 30 respondentů (55,56%), středně těžký 21 respondentů (38,89%) a těžký 3 respondenti (5,56%). Při druhém dotazníku se do vyplňování pravděpodobně promítla předchozí zkušenost s dotazníkem v kombinaci s absolvováním programu. V grafu zaznamenáváme výrazný nárůst respondentů označujících dotazník jako lehký (40 respondentů, 74,07%) a nikdo z respondentů neoznačil dotazník jako těžký.

Tabulka č. 17 – Obtížnost dotazníků

	1.testování		2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Lehké	30	55,56%	40	74,07%
Střední	21	38,89%	14	25,93%
Těžké	3	5,56%	0	0,00%
Celkem	54	100,01%	54	100,00%

2.testování – otázka 9 - Program s lektorkou se mi:

Graf č. 8 – Zhodnocení programu

V deváté otázce druhého testování bylo zjišťováno, jakým dojmem program na žáky působil. Zajímalo nás, zda si ho i po 14 dnech pamatují a zda se jim líbil či nelíbil. 47 respondentů (87,04%) uvedlo, že jim program líbil, 2 žáci (3,70%) uvedli, že se jim nelíbil a 5 respondentů si program nepamatovalo (9,26%). Tato informace byla překvapivá především z toho důvodu, že tito respondenti v ostatních otázkách odpovídali na ostatní otázky i jinými možnostmi než pouze neví, můžeme se tedy domnívat, že ačkoliv uvedli, že si program nepamatují, nějaké informace jim i přes to utkvěly.

Tabulka č. 18 – Zhodnocení programu

	2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Líbil	47	87,04%
Nepamatuji si	5	9,26%
Nelíbil	2	3,70%
Celkem	54	100,00%

10. Jaká informace z programu s lektorkou ti přišla nejdůležitější? Co sis nejvíce zapamatoval/a?

Cílem desáté otázky druhého testování bylo zjistit, jaké informace si žáci nejvíce zapamatovali a přišly jim nejdůležitější. Nejvíce respondentů uvádělo postoj získaný k užívání tabákových výrobků – „kouření je špatné“, „kouření je škodlivé“ (15x) a zároveň „neměl/a bych kouřit“ (14x). Dále uvedlo 10 respondentů konkrétní onemocnění způsobená užíváním tabákových výrobků, 6x bylo zmíněno odmítnutí cigarety, 5 respondentů si nepamatovalo žádné informace a stejný počet uvedl jako novou informaci zjištění, že nejvíc škodlivá je cigareta. Zároveň 4 respondenti zmínili jako nejdůležitější informaci zjištění o škodlivosti e-cigarety. Dva žáci také konkrétně uvedli telefonní číslo na linku pomoci odvykání kouření.

Tabulka č. 19 – Nově získané informace

	2. testování
Co jsem si zapamatoval/a?	kouření je špatné/škodlivé (15x)
	že bych neměl/a kouřit (14x)
	onemocnění spojená s kouřením (10x)
	že mám odmítnout cigaretu (6x)
	nevím, nic (5x)
	že nejvíc škodlivá je cigareta (5x)
	že e-cigareta také škodí (4x)
	že jsou i jiné tabákové výrobky než cigareta (3x)
	telefonní číslo na odvykání kouření (2x)

4.3.1.2 SHRNU TÍ A ANALÝZA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Hlavní výzkumné otázky

Jakým způsobem se mění žákův postoj ke kuřáctví po absolvování preventivního programu?

Po prvním testování bylo zjištěno, že velká část žáků má ke kouření negativní postoj již před realizací programu, což může být způsobeno mnoha faktory, především vyznávaným postojem v domácím prostředí žáků, celkovým společenským vlivem a působením pedagogických pracovníků, kteří s tématem závislosti na tabákových výrobcích pracují jako s průřezovým tématem např. v rámci Prvouky již od prvních ročníků ZŠ.

Při porovnávání prvního a druhého testování byl v některých případech zjištěn rozdíl mezi odpověďmi u žáků, kteří měli během prvního testování nevyhraněný postoj a na otázky týkající se touhy po vyzkoušení cigarety a reakcích na nabídnutou cigaretu odpovídali „nevím“. U těchto žáků došlo k příklonění na stranu odmítavého postoje a zároveň byli po realizaci programu schopni zvolit způsob, jakým lze cigaretu odmítnout. Celkově se navýšil počet žáků, které vyzkoušet cigaretu neláká (z 61,11% v prvním testování na 68,52% v druhém testování) a zároveň během druhého testování žádný z žáků nevedl souhlasný postoj k nabízené cigaretě (během prvního testování se objevilo 9 souhlasných postojů).

Na základě těchto zjištění můžeme říci, že vliv programu má na žáky v tomto směru pozitivní dopad. Zároveň je však třeba zmínit, že u žáků 4. tříd je třeba zohlednit i důležitou roli, kterou v jejich postojích zastává učitel, který se programu s externím lektorem vždy účastní a jeho vlastní stanoviska mohou být v postojích žáků tohoto věku důležitým faktorem. Proto je třeba zmínit, že výše uvedené změny v postojích žáků nemusí být důsledkem pouze samotné realizace preventivního programu.

Dílčí výzkumné otázky

Jakým způsobem se mění znalost o kouření u žáků, kteří absolvují preventivní program?

Při porovnání odpovědí žáků z prvního a druhého dotazníku byla zjištěna změna ve znalostech týkajících se kouření. U otázek zaměřených na vědomosti byl po druhém testování zjištěno prohloubení znalostí týkajících se kouření. Nejvýraznější byla změna u první otázky zaměřené na škodlivost kouření. Při prvním testování odpovědělo 55,56% žáků, že kouření je velmi škodlivé, v druhém testování byl zaznamenán nárůst těchto odpovědí na 72,22%. Zároveň při druhém testování odpovědělo o 12,97% žáků více, že velmi škodí i pobyt v zakouřeném prostředí. Mírný nárůst v informovanosti žáků byl zaznamenán i u třetí otázky týkající se škodlivosti e-cigaret a značný rozdíl v prohloubení znalostí se ukázal u čtvrté otázky týkající se onemocnění způsobených užíváním tabákových výrobků. Žáci uváděli onemocnění mnohem odborněji a zmiňovali jich více, než při prvním testování.

Můžeme tedy říci, že se u žáků, kteří program absolvovali, výrazně změnili znalosti o problematice kouření.

Jak je přijímán a hodnocen konkrétní program specifické prevence u žáků 4. třídy na vybrané ZŠ?

Otázkou přijímání a hodnocení konkrétního programu specifické primární prevence se věnovali otázky devět a deset druhého dotazníku. Na dotaz, zda se žákům program líbil odpovědělo 87,04% respondentů ano a 3,7% respondentů ne. Poměrně překvapivé bylo zjištění, že 9,26% respondentů si program nepamatovalo. Tuto odpověď však můžeme považovat za ne zcela jednoznačnou, někteří z respondentů totiž na ostatní otázky odpověděli konkrétní odpovědi a to i v otázce 10, jejímž cílem bylo zjistit, co si žáci z programu pamatují. Nasvědčovalo by to tedy tomu, že ačkoliv uvádějí, že si na program nevzpomínají, některé dílčí části si vybavili dokázali. Dle rozhovorů s vyučujícími a některými účastníky programu měla tato specifická prevence

velmi pozitivní ohlasy a metodičky primární prevence ji hodnotí dlouhodobě jako zdařilou, což je mj. také důvod, proč je již několik let po sobě součástí PPŠ. V desáté otázce druhého dotazníku byl žákům pokládán dotaz, do si s programem nejvíce zapamatovali a co jim přišlo nejdůležitější. Nejčtenější odpovědí bylo „kouření je škodlivé“, „neměl bych kouřit“. Na základě toho tedy můžeme říci, že program působí především na postojovou orientaci jeho účastníků a z hlediska efektivity primární prevence ho tedy můžeme považovat za opodstatněný a jeho zařazení v PPŠ je přínosné. Na program Nekuřátka navazuje na druhém stupni program Típní to I. a Típní to II., takže můžeme říci, že je program dobře zvolen i z hlediska dlouhodobého plánování cílů.

4.3.2. DIGITÁLNÍ WELLBEING A NETOLISMUS

Digitální well-being a netolismus obecně

Pojem digitální well-being je nový pojem, který se začal používat s nárůstem užívání digitálních technologií. Well-being je pojem, který dosud nemá ustálený český překlad a můžeme ho chápat jako „stav pocitování zdraví a štěstí“⁶⁶ nebo „stav pohodlného, zdravého nebo šťastného bytí“.⁶⁷ V oblasti školství se tento termín objevil především s novou státní školskou Strategií vzdělávací politiky ČR do roku 2030+, která si klade za cíl systémovou podporu well-beingu jako „stavu, ve kterém můžeme v podporujícím a podnětném prostředí plně rozvíjet svůj fyzický, kognitivní, emocionální, sociální a duchovní potenciál a žít spolu s ostatními plnohodnotný a spokojený život.“⁶⁸ V rámci této strategie byla sestavena pracovní skupina projektu Partnerství, která má téma digitální well-beingu na starosti. Tato skupina definovala základní oblasti well-beingu takto:

Fyzická oblast: odráží fyzické zdraví a bezpečí, spočívá v uvědomlé volbě zdravého životního stylu a prostředí

Kognitivní oblast: souvisí se schopností kritického myšlení, řešení problémů a kreativity – projevuje se v jedincově způsobu zpracování informací a utváření úsudků

---

⁶⁶ Well-being. *Cambridge Dictionary* [online]. Cambridge: © Cambridge University Press [cit. 2021–5–27]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/well-being>

⁶⁷ Definition of well-being. *LEXICO: Powered by OXFORD* [online]. Oxford University Press [cit. 2021–5–27]. Dostupné z: https://www.lexico.com/definition/well_being

⁶⁸ PARTNERSTVÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ 2030+. *Wellbeing rozšířená definice* [online]. listopad 2021 [cit. 2021–11–25]. Dostupné z: <https://www.podporainkluze.cz/material/co-je-wellbeing/>

Emocionální oblast: zahrnuje pozitivní vnímání sebe sama, schopnost regulovat emoce

Sociální oblast: schopnost vytvářet a udržovat vztahy a spolupráci s jinými lidmi, zahrnuje i pocit sounáležitosti a komunikační dovednosti

Duchovní oblast: souvisí s poznáváním a naplňováním smyslu existence, hodnot a etických zásad člověka⁶⁹

Hlavním indikátorem pro well-being přínosného využití technologií není dle metodického portálu RVP čas, ale rovnováha mezi pasivním a aktivním módem, který nutí uživatele přemýšlet.⁷⁰ Názvem Digitální well-being (netolismus a herní porucha) v této diplomové práci máme na mysli konkrétní program specifické primární prevence společnosti Jules a Jim, z. ú. určený žákům 5. – 9. tříd základní školy.

Program se zaměřuje na ochranu zdraví a zachování psychické „pohody“ v digitálním prostředí. „Klade si za cíl snižovat riziko vzniku závislosti na technologiích a podnítit žáky, aby si sami určili a následně dodržovali hranici času stráveného na svých zařízeních.“⁷¹ Další dílčí cíle jsou dle materiálů Jules a Jim, z.s. následující:

1. Podpořit osobní vztah a osobní zodpovědnost vůči online aktivitám v kontextu digitálního well-beingu.
2. Vést žáky k vědomé práci s online prostředím a všímavosti vůči tomu, jak ovlivňuje jejich fyzickou i psychickou pohodu. Zvědomit, že i fyzické zdraví je důležité pro digitální well-being.
3. Zhodnotit, co žákům online přináší a co jim bere. Propojit plusy a mínusy online prostředí s rolí žáků, kterou v něm hrají (konzument vs. tvůrce).
4. Nabídnout konkrétní témata, která souvisí se subjektivním vnímáním pohody (well-beingu) v kontextu online prostředí.

Program Netolismus a digitální well-being

Program Netolismus a k němu přidružený pojem digitální well-being je na vybrané ZŠ zařazen mezi každoročně realizovanou specifickou primární prevencí v 5. ročníku. Již

---

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ Digitální wellbeing pro Strategii 2030+. Metodický portál RVP - Spomocník [online]. Dostupné z: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/22594/>

⁷¹ Práce se třídou - Jules a Jim, z. ú.. Primární prevence a vzdělávání pedagogů - Jules a Jim, z. ú. [online]. Copyright © 2010 [cit. 05.01.2022]. Dostupné z: https://julesajim.cz/prace_se_tridou/

několik let je realizován ve všech třídách daného ročníku v období ledna – března dle možností lektorů. Rok 2021 byl výjimečný tím, že byl z důvodu uzavření škol kvůli pandemii covid realizován online. V tomto oddíle měly být původně porovnávány programy realizované ve školním roce 2020/2021 a školním roce 2021/2022, kdy již měla realizace proběhnout standardním způsobem fyzicky přímo ve škole. K tomu však kvůli velké poptávce po preventivních programech nedošlo a předkládaná data budou tedy vycházet pouze z výzkumného šetření realizovaného ve školním roce 2020/2021. Cíle preventivního programu Netolismus jsou v PPŠ vybrané školy uvedené ve shodě s definovanými cíli organizace Jules a Jim, z.s. . Je to odpora rozvoje klíčových kompetencí v osobnostní a sociální oblasti, prevenci rizikového chování v oblasti adiktologie a prevence kyberšikany a podpora osobního vztahu a zodpovědnosti vůči online aktivitám v kontextu digitálního well-beingu, což je patrné z níže uvedené tabulky, která se součástí PPŠ vybrané školy.

Tabulka č. 20 - Náhled PPŠ pro školní rok 2021/2022, program Netolismus

Název programu	Netolismus (závislost na moderních technologiích)
Typ programu	blok primární prevence
Stručná charakteristika programu	Mobilní elektronická zařízení a média dnes tvoří základní výbavu takřka všech žáků, běžně se pohybují ve virtuálním prostředí. Cílem programu je učít žáky s těmito technologiemi zacházet bezpečným způsobem tak, aby se na nich nestali závislími.
Realizátor	Jules a Jim, z.ú.
Cílová skupina	žáci 5. tříd
Počet žáků v programu	61
Počet hodin programu	2 / třída
Návaznost programu na cíle PPŠ	podpora rozvoje klíčových kompetencí v osobnostní a sociální oblasti se zaměřením na prevenci netolismu, rizikového chování v oblasti adiktologie, návaznost na cíle v loňském školním roce (prevence kyberšikany, bezpečný pohyb v kyberprostoru)
Ukazatele úspěšnosti	počet událostí na škole v dané problematice, informace žáků, učitelů, rodičů, rozhovory apod.
Termín	1. – 3. / 2022
Zodpovědná osoba	Nováková

Organizace Jules a Jim, z.s. cíle programu definuje následovně:

- 1) Vést žáky k vědomé práci s online prostředím a všímavosti vůči tomu, jak ovlivňuje jejich fyzickou a psychickou pohodu. Zvědomit, že i fyzické zdraví je důležité pro digitální well-being.

- 2) Podpořit osobní vztah a osobní zodpovědnost vůči online aktivitám v kontextu digitální well-beingu.
- 3) Zhodnotit, co žáků online prostředí přináší a co jim bere. Propojit plusy a mínusy online prostředí s rolí žáků, kterou v něm hrají (konzument vs. tvůrce).
- 4) Nabídnout konkrétní témata, která souvisí se subjektivním vnímáním pohody (well-beingu) v kontextu online prostředí.

4.3.2.1 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ

Výsledky výzkumného šetření jsou pro přehlednost prezentovány pomocí grafů a tabulek. Každý graf či tabulka se vztahuje k jedné otázce z dotazníku.

1. Co znamená pojem digitální well-being?

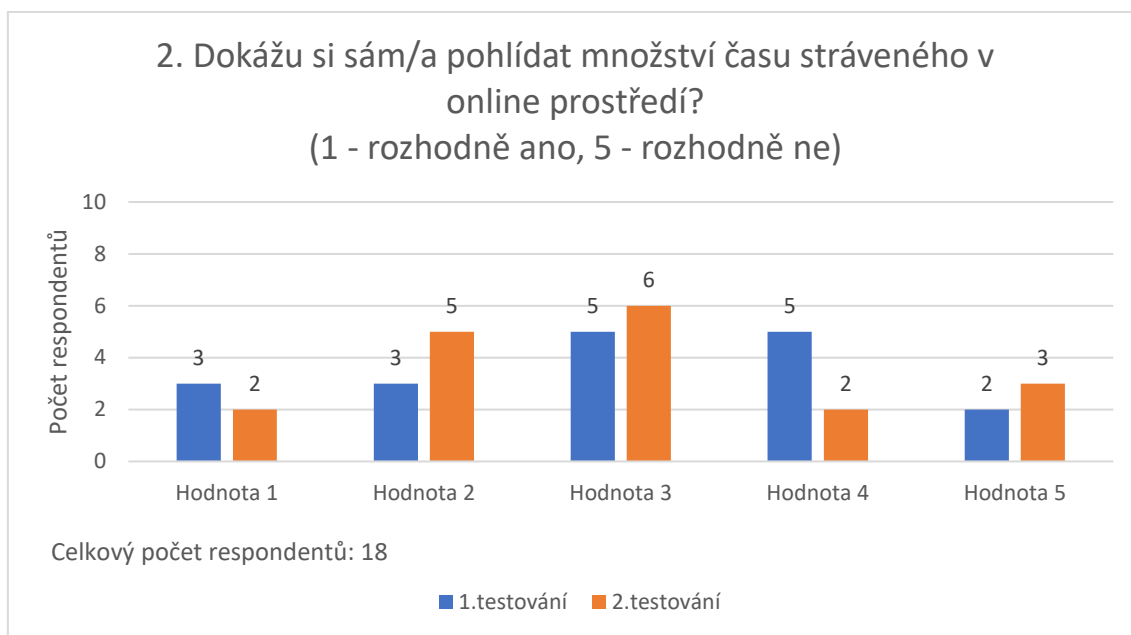
Tabulka č. 21 – Pojem digitální well-being

	1.testování	2. testování
Digitální well-being	Nevím (13x)	Nevím (6x)
	Bezpečnost na internetu (2x)	Digitální pohoda (4x)
	Pohoda na internetu (1x)	Internetová pohoda (3x)
	Digitální doba (1x)	Pohoda na internetu (3x)
	Digitální gramotnost (1x)	Bezpečnost na internetu (2x)

U otázky číslo 1 bylo zjišťováno, zda žáci mají nějaké ponětí o pojmu digitální well-being, co si pod ním představují a jak ho chápou. Během prvního testování bylo zjištěno, že 13 žáků z 18 testovaných (tedy 72,22%) pojem nezná, dva žáci uvedli, že jde o bezpečnost na internetu, jeden pojem digitální doba, jednou se taktéž objevil pojem digitální gramotnost a jedenkrát byla zmíněna pohoda internetu. Během druhého testování došlo k výraznému nárůstu správných odpovědí. 4 žáci uvedli odpověď digitální pohoda, 3x byl zmíněn pojem internetová pohoda a 3x se objevila verze pohoda na internetu. Při druhém testování uvedlo již pouze 6 žáků, že neví, co pojem znamená.

2. Dokážu si sám/a pohlídat množství času stráveného v online prostředí?

Graf č. 9 – Míra ovládnání času stráveného v online prostředí

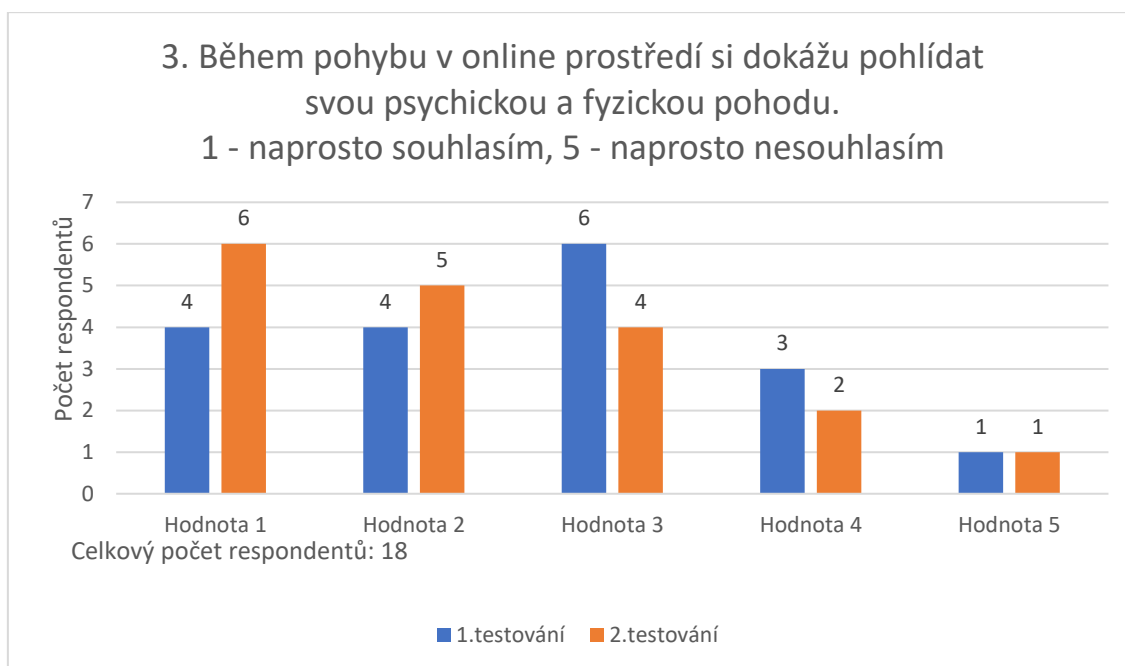
V druhé otázce bylo zjišťováno, do jaké míry si žáci dokáží sami hlídat čas strávený v online prostředí. V této otázce byli v odpovědích zastoupeny všechny hodnoty a rozdíl mezi prvním a druhým testováním je minimální. K významnějšímu poklesu došlo u míry hodnoty 4, kdy v prvním testování zvolilo tuto variantu 27,78% žáků a během druhého testování pouze 11,11%. Je však třeba vzít v úvahu, že data, se kterými v této části výzkumného šetření operujeme jsou velmi zkreslená malým množstvím respondentů.

Tabulka č. 22 - Míra ovládnání času stráveného v online prostředí

	1. testování		2. testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Hodnota 1	3	16,67%	2	11,11%
Hodnota 2	3	16,67%	5	27,78%
Hodnota 3	5	27,78%	6	33,33%
Hodnota 4	5	27,78%	2	11,11%
Hodnota 5	2	11,11%	3	16,67%
Celkem	18	100,00%	18	100,00%

3. Během pohybu v online prostředí si dokážu pohlídat svou psychickou a fyzickou pohodu (zda mě nebolí záda, oči hlava, jak na mě působí aktivita, kterou dělám atd.)

Graf č. 10 – Udržování psychické a fyzické pohody

Třetí otázka dotazníkového šetření byla zaměřena na schopnost žáků uvědomovat si svůj fyzický a psychický stav při pohybu v online prostředí. Nejčtenější odpovědí při prvním testování byla středová hodnota, 4 žáci při prvním testování uvedli „naprosto souhlasím“ čili že jsou schopni udržovat svou „pohodu“ po psychické i fyzické stránce, během druhého testování takto odpovědělo 6 žáků, což znamená nárůst z 22,22% při prvním testování na 33,33% při druhém. Celkově došlo během druhého testování k mírnému přesunu respondentů směrem k hodnotám reprezentujícím souhlas s dotazovaným tvrzením.

Tabulka č. 23 – Udržování psychické a fyzické pohody

	1.testování		2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Hodnota 1	4	22,22%	6	33,33%

Hodnota 2	4	22,22%	5	27,78%
Hodnota 3	6	33,33%	4	22,22%
Hodnota 4	3	16,67%	2	11,11%
Hodnota 5	1	5,56%	1	5,56%
Celkem	18	100,00%	18	100,00%

4. Co ti online prostředí přináší? Jaké pro tebe má plusy?

Ve čtvrté otázce bylo zjišťováno, jak žáci hodnotí přínos pohybu v online prostředí pro svůj život. Jednotlivé odpovědi byly shrnuty do několika kategorií uvedených v tabulce níže. Při prvním testování uvedlo nejvíce žáků, že hlavním přínosem je pro ně možnost vzájemné komunikace (11x), zábava (8x) a nové informace (7x). Zároveň 6 žáků odpovědělo, že jim internet slouží jako pomocník při zabíjení nudy nebo pro hraní her, což je odpověď vztahující se k zábavě. Oproti domu při druhém testování se objevily nové pojmy kreativní nápady (3x), vědomosti a znalosti (2x), vzdělávání (2x) a narostl počet odpovědí zmiňujících jako přínos konkrétně nové informace.

Tabulka č. 24 – Přínosy pohybu v online prostředí

	1.testování	2. testování
	nové informace (7x)	nové informace (10x)
	komunikace (11x)	komunikace (8x)
	zábava (8x)	učení (7x)
	učení (5x)	zábava (5x)
	překladač (1x)	hry (6x)
	zabíjí nudu (6x)	kreativní nápady (3x)
	hry (6x)	vědomosti, znalosti (2x)
		vzdělávání (2x)

5. Co ti online prostředí bere? Jaké má pro tebe mínusy?

Pátá otázka byla zaměřena na zápory, které může respondentům pohyb v online prostředí přinášet, zda si nějaké uvědomují a v čem je případně spatřují. Během prvního testování žáci nejčastěji zmiňovali, že jim online prostor bere čas (6x) a že se mohou setkat s nevhodnými nebo nebezpečnými odkazy (6x). Dále uvedli 4 respondenti, že jim internet bere energii a 3x bylo zmíněno, že bere dobrou náladu. V druhém testování byl zaznamenán nárůst odpovědí týkajících se času – bere čas (9x) a zároveň se objevili

konkrétnější odpovědi týkající se psychického a fyzického stavu uživatelů. 4x se objevila odpověď týkající se únavy těla, 3x byla konkrétně zmíněna bolest očí a 3x bolest zad, nově byla zmíněna i možnost závislosti (2x) a poškození mozku. Na základě toho můžeme říci, že mezi prvním a 2. testováním došlo ke zvýšení povědomí o možnosti vlastních prožitků spojených s užíváním internetu a pohybu v online prostředí.

Tabulka č. 25 – Nevýhody pohybu v online prostředí

	1. testování	2. testování
	nevhodné a nebezpečné odkazy (6x)	bere čas (9x)
	viry (2x)	nevhodné a nebezpečné odkazy (8x)
	bere energii (4x)	bere energii (5x)
	bere čas (6x)	bere dobrou náladu (2x)
	bere dobrou náladu (3x)	únava těla (4x)
	nevím (4x)	bolest očí (3x)
		bolest zad (3x)
		mohu být okraden (2x)
		způsobuje závislost (2x)
		poškození mozku (1x)
		nevím (2x)
		nic (1x)

6. Co bych poradil člověku, který nedokáže kontrolovat množství času stráveného v online prostředí?

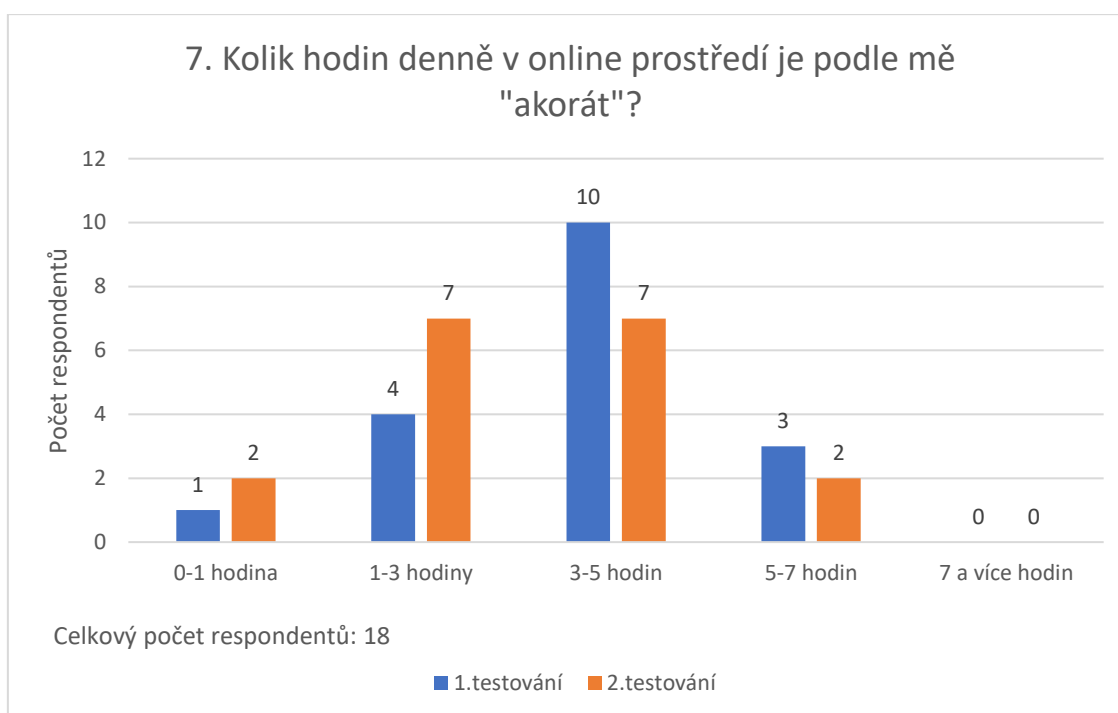
Otázka číslo šest byla zaměřena na schopnost žáků aplikovat některý z návrhů rozebíraných) během preventivního programu. Zajímalo nás, zda je nějaký rozdíl v doporučeních před realizací programu a po jeho realizaci. Při prvním dotazování žáci nejčastěji doporučovali najít si jinou zábavu (6x) nebo jít ven (5x) a nastavit režim (5x). Během druhého testování bylo doporučení nastavit režim zmíněno 9x, 5x se objevilo konkrétní doporučení týkající se aplikací sledujících množství času v online prostředí (5x), dále bylo 4x zmíněno doporučení ohledně vytvoření rozvrhu, zajímavou odpovědí bylo „využít internet pro svůj prospěch“ – toto doporučení se v obměněné formě objevilo 2x. Odpovědi v druhém testování byly tedy výrazně konkrétnější a velká část z nich se vztahovala k vytváření vlastního režimu s nastavenými pravidly.

Tabulka č. 26 – Jak kontrolovat čas v online prostředí

	1.testování	2. testování
	nastavit režim (5x)	nastavit režim (9x)
	jít ven (5x)	aplikace na hlídání času (5x)
	hledat jinou zábavu (6x)	vytvořit rozvrh (4x)
	nevím (3x)	jiná aktivita (4x)
	sledovat hodiny (3x)	chodit ven (4x)
	vypnout internet (2x)	využít internet pro svůj prospěch (2x)
		vypnout internet (2x)
		nevím (1x)

7. Kolik hodin denně v online prostředí je podle mě „akorát“?

Graf č. 11 – Množství času stráveného v online prostředí

Cílem otázky sedm bylo zjistit, jaké množství času v online prostředí hodnotí žáci jako dostačující. Během prvního testování označilo nejvíce žáků středovou odpověď 3-5 hodin (konkrétně 10 žáků). Druhou nejčastější odpovědí (22,22% respondentů) byla možnost 1-3 hodiny, 1 žák uvedl jako „akorát“ 0-1 hodin denně, žádný z respondentů nezvolil možnost 7 a více hodin. Při druhém testování byla zaznamenána změna směrem k nižším hodnotám. Dva žáci (11,11%) uvedli možnost 0-1 hodina a 7 žáků (38,89%) zvolilo

možnost 1-3 hodiny, u některých tedy došlo ke změně postoje týkajícího se množství času stráveného v online prostředí.

Tabulka č. 27 – Množství času stráveného v online prostředí

	1.testování		2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
0-1 hodina	1	5,56%	2	11,11%
1-3 hodiny	4	22,22%	7	38,89%
3-5 hodin	10	55,56%	7	38,89%
5-7 hodin	3	16,67%	2	11,11%
7 a více hodin	0	0,00%	0	0,00%
Celkem	18	100,00%	18	100,00%

8. Co pro sebe mohu udělat, abych se při používání digitálních technologií cítil lépe?

Osmá otázka byla zaměřená na schopnost aktivně zajistit vlastní digitální „pohodu“. Před realizací programu byla nejčastější odpověď na tuto otázku „nevím“ (9x). Dále žáci uváděli jako možnost „dívat se na veselé věci“ (6x) nebo „ignorovat zlé zprávy“ (4x). Po realizaci programu je znatelný nárůst množství variant, které pro sebe žáci mohou udělat. Objevili se konkrétní příklady z oblasti fyzického well-beingu. Protáhnout se (4x), zeslabit zvuk (4x) jít se projít (3x), zacvičit si (3x), pít více vody (3x) nebo narovnat si záda (2x). Zároveň se snížil počet respondentů odpovídajících možnost „nevím“.

Tabulka č. 28 – Jak na vlastní digitální well-being?

	1.testování	2. testování
	dívat se na veselé věci (6x)	protáhnout se (4x)
	ignorovat zlé zprávy (4x)	projít se (3x)
	vypnout počítač/telefon (3x)	srovnat si záda (2x)
	nevím (9x)	zacvičit si (3x)
		pít více vody (3x)
		zeslabit zvuk (4x)

		dívat se na veselé věci (3x)
		ignorovat zlé zprávy (3x)
		nevím (4x)

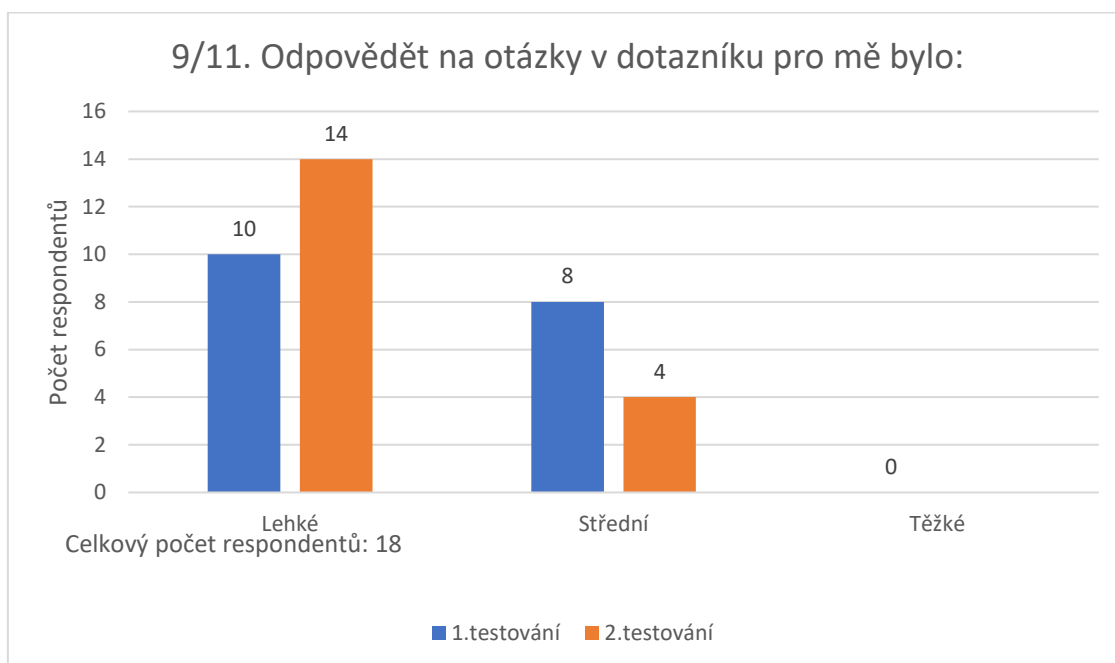
9. Zhodnocení obtížnosti dotazníku a reflexe programu s lektorkou.

1. testování – otázka 9

2. testování – otázka 11

Odpověď na otázky v dotazníku pro mě bylo:

Graf č. 12 – Obtížnost dotazníků

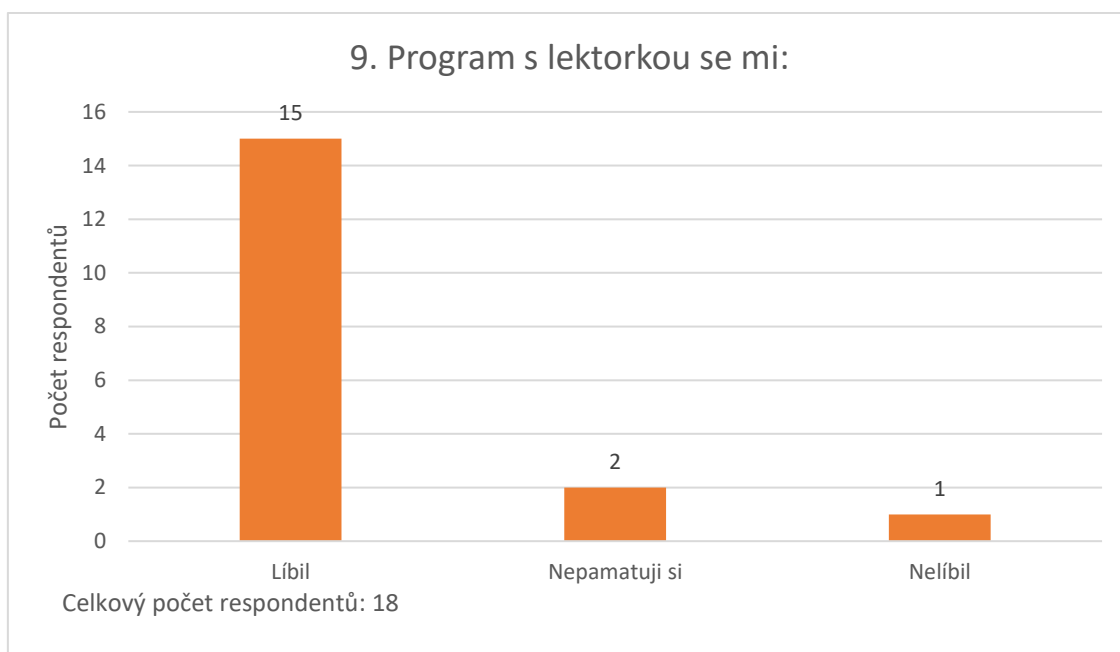
Otázka číslo 9 prvního testování a otázka číslo 11 druhého testování sledovala hodnocení obtížnosti dotazníků. Tato otázka byla zamýšlena jako kontrolní, cílem bylo zjistit, zda žáci otázkám rozuměli. Během žádného testování neuvedl nikdo z respondentů volbu „těžké“. Během prvního testování hodnotilo dotazník jako lehký 55,56% dotazovaných, během druhého testování došlo k nárůstu na 77,78%, což je velmi pravděpodobně dáno zkušeností s již realizovaným prvním testováním.

Tabulka č. 29 – Obtížnost dotazníků

	1.testování		2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Lehké	10	55,56%	14	77,78%
Střední	8	44,44%	4	22,22%
Těžké	0	0,00%	0	0,00%
Celkem	18	100,00%	18	100,00%

2.testování – otázka 9 - Program s lektorkou se mi:

Graf č. 13 – Zhodnocení programu

V deváté otázce druhého testování bylo zjišťováno, jakým dojmem program na žáky působil. Zajímalo nás, zda si ho i po 14 dnech pamatují a zda se jim líbil či nelíbil. 15 respondentů (83,33%) uvedlo, že jim program líbil, 2 žáci (11,11%) uvedli, že si program nepamatují a 1 žák (5,56%) odpověděl, že se mu program nelíbil.

Tabulka č. 30 – Zhodnocení programu

	2.testování	
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
Líbil	15	83,33%
Nepamatuji si	2	11,11%
Nelíbil	1	5,56%
Celkem	18	100,00%

10. Jaká informace z programu s lektorkou ti přišla nejdůležitější? Co sis nejvíce zapamatoval/a?

Cílem desáté otázky druhého testování bylo zjistit, jaké informace přišli žákům nejdůležitější a zapamatovali si je. Nejvíce respondentů uvádělo informace týkající se důležitosti vytváření si vlastního časového režimu pro aktivity v online světě (4x), sledování vlastních fyzických projevů a emocí – sledovat, jak se cítím (3x), cviky na protažení (3x), pitný režim (2x). Dále 2 respondenti uvedli odpověď týkající se obsahu, který v online prostředí sledují – „věnovat se tomu, co mě těší“ (2x), 2 žáci si nejvíce zapamatovali aplikace Padlet, se kterou pracovala lektorka během programu a jeden žák byl inspirován možností tvorby vlastního obsahu na internetu. Poměrně velké množství žáků z celkového počtu uvedlo odpověď „nic“ (3x) nebo „nevím“ (2x).

Tabulka č. 31 – Nově získané informace

	2. testování
Co jsem si zapamatoval/a?	vytváření vlastního časového režimu pro pohyb v online prostředí (4x)
	cviky na protažení (3x)
	sledovat, jak se cítím (3x)
	nic (3x)
	věnovat se tomu, co mě těší (2x)
	dodržovat pitný režim (2x)
	nevím (2x)
	aplikace Padlet (2x)
	inspirace ohledně vytváření vlastního obsahu (1x)

4.3.2.2 SHRnutí A ANALýZA VÝzkumnÉHO ŐETŘENÍ

Hlavní výzkumné otázky

Jakým způsobem se mění žákova znalost o digitálním well-beingu, po absolvování preventivního programu?

Jak již bylo uvedeno výše, výzkumné Őetření týkající se preventivního programu Netolismus a digitální well-being nebylo realizováno dle původního plánu a předkládaná data jsou pouze částečná a čítají odpovědi pouhých 18 respondentů. Malé množství respondentů tedy neumožňuje relevantním způsobem zodpovědět výzkumné otázky. Přesto je tato část výzkumu v práci předkládána, autorka textu se domnívá, že i přes to mohou být zde uvedená data přínosná a mohou alespoň naznačit určitou tendenci změn postojů, ke kterým po realizaci programu dochází/nedochází.

Během prvního testování byl zjištěno, že většina žáků nemá o pojmu digitální well-being téměř žádné povědomí, odpověď „nevím“ uvedlo na otázku „Co znamená pojem digitální well-being?“ 72,22% žáků (13 respondentů z 18). Většina žáků tedy o tomto pojmu žádnou znalost neměla a pokud ano, většinou se jednalo o chybné obsazení pojmu – odpovědi, které se objevovali, zaměňovali pojem digitální well-being s internetovou gramotností či bezpečím na internetu. Odpověď „digitální pohoda“ se během prvního testování objevila v dotazníku pouze 1x.

Během druhého testování došlo k výraznému nárustu správných odpovědí, nejčtenější odpovědí bylo sice stále nevím, ale výrazně poklesl počet respondentů, kteří takto odpověděli. Oproti 72,22% v prvním testování to v druhém testování bylo již pouhých 33,33%. Zároveň se zvýšil počet správných odpovědí, objevovali se pojmy digitální pohoda, internetová pohoda a pohoda na internetu. V tomto směru tedy došlo k nárustu ohledně informovanosti respondentů, kteří si dokázali pojem zapamatovat a správně určit. Zároveň je zde však třeba zmínit, že počet respondentů byl velice nízký a autorka této práce si je celkově vědoma limitů kvalitativního výzkumu. Předkládaná data tedy pouze otevírají téma pro další výzkum kvantitativního charakteru. Uvedená data jsou limitována nejen množstvím, ale i ohraničenou lokalitou, školou a konkrétními žáky.

Dílčí výzkumné otázky

Jakým způsobem se mění žákův postoj k vlastnímu digitálnímu well-beingu, po absolvování preventivního programu?

Pomocí prvního dotazníku bylo zjištěno, že dotazovaní respondenti hodnotí svou schopnost sami hlídat množství času stráveného v online prostředí velmi rozdílně. Dotazovaní byli rozprostřeni poměrně rovnoměrně mezi všech 5 možností předdefinované škály. Na otázku „Dokážu si sám/a pohlídat množství času stráveného v online prostředí?“ odpovídalo nejvíce respondentů středovou hodnotu mezi „rozhodně ano“ a „rozhodně ne“, ačkoliv byla při druhém testování zaznamenána mírná změna posunu respondentů k hodnotám blížícím se „rozhodně ano“, nejvíce zastoupenou byla i při druhém dotazování středová hodnota mezi oběma variantami. K výrazné změně postoje ve schopnosti regulovat množství času stráveného v online prostředí tedy nedošlo. Zároveň však došlo k nárustu informovanosti v tomto směru, dle dalších otázek bylo výsledováno, že žáci dokáží uvést konkrétní příklady, které jim mohou k vědomému řízení času v online prostředí pomoci a také se během druhého testování výrazně zvýšil počet konkrétních příkladů, jak se sám postarat o svůj digitální well-being. Při druhém testování byl zmíněn větší počet přínosů i záporů, které žákům pohyb v online prostředí přináší a také se objevilo větší množství konkrétních návodů, jak je možné k vlastnímu pohybu na síti zdravě přistupovat a co pro sebe mohu jako jednotlivec udělat, abych se v online prostředí cítil lépe po fyzické i psychické stránce.

Na základě výše uvedeného sice nemůžeme říci, že to tedy znamená, že žáci budou konkrétní návrhy, rady a cviky, které uvedli v dotazníku skutečně aplikovat, ale prokazatelně se zvýšilo jejich povědomí o zajišťování vlastního well-beingu a tím tedy narostla i pravděpodobnost, že některou z podpůrných strategií pohybu v online prostředí skutečně použijí.

Jak je přijímán a hodnocen konkrétní program specifické prevence u žáků 5. třídy na vybrané ZŠ?

Otázkou přijímání a hodnocení konkrétního programu specifické primární prevence se věnovali otázky devět a deset druhého dotazníku. Otázku, zda se program žákům líbil odpovědělo 83,33% žáků „ano“, 11,11% žáků si program nepamatovalo a 5,56% se program nelíbil. Zde je třeba opět zmínit, že výzkumného šetření se z již dříve uvedených důvodů účastnilo pouze 18 žáků, pracujeme zde tedy s velmi malým počtem

respondentů, což procentuální vyčíslení poměru % do určité míry zkresluje. Dle referencí třídní učitelky dotazované třídy byl program žáky hodnocen kladně, přišel jim zajímavý a zábavný. V dlouhodobém horizontu však škola neplánuje s ním nadále v PPŠ programu pokračovat. Jak uvedla školní psycholožka aktuálně zodpovědná za primární prevenci na vybrané škole: „Vzhledem k vývoji doby bychom do budoucna rádi zařadili spíše programy zaobírající se bezpečností v online prostředí, což není hlavním cílem programu digitální well-being a proto ho pro příští školní rok nebudeme zařazovat.“⁷²

5. DISKUSE

Na začátku vzniku této diplomové práce byly stanoveny tyto hlavní a dílčí výzkumné otázky, na než si následně odpovíme.

Hlavní výzkumné otázky

- 1) Jak se shoduje primárně preventivní program s legislativním vzorem? V jaké je shodě, v jakém je rozporu?
- 2) Jakou má obecně sledovaný PPŠ strukturu a kvalitu?
- 3) Jak se měnila podoba primárně preventivního programu za posledních 5 let?
- 4) Proč se primárně preventivní program měnil, proč se neměnil?
- 5) Jakým způsobem se mění žákův postoj ke kuřáctví po absolvování preventivního programu?
- 6) Jakým způsobem se mění žákova znalost o digitálním well-beingu, po absolvování preventivního programu?

Dílčí výzkumné otázky

- 1) Jakým způsobem se mění znalost o kouření u žáků, kteří absolvují preventivní program?
- 2) Jakým způsobem se mění žákův postoj k vlastnímu digitálnímu well-beingu, po absolvování preventivního programu?
- 3) Jak je přijímán a hodnocen konkrétní program specifické prevence u žáků 4. třídy na vybrané ZŠ?

- 4) Jak je přijímán a hodnocen konkrétní program specifické prevence u žáků 5. třídy na vybrané ZŠ?

Hlavní výzkumné otázky

První výzkumná otázka se zaměřovala na porovnání preventivního programu vybrané základní školy s legislativním vzorem. V průběhu psaní této práce bylo zjištěno, že žádný závazný legislativní vzor vydaný MŠMT či jiným úřadem neexistuje a každá škola vytváří školní preventivní program dle svých vlastních potřeb a možností. Existují pouze metodická doporučení týkající se struktury a obsahu, dle kterých si vybrané PPŠ řídí a již několik let po sobě je podle nich poměrně precizně a detailně sestavováno.

Další výzkumná otázka byla zaměřena na strukturu a kvalitu vybraného PPŠ. Na základě rozhovoru s dnes již bývalou metodičkou primární prevence pro 1. stupeň a následně analýzou dokumentu bylo zjištěno, že struktura vybraného PPŠ se přesně řídí odbornými doporučeními M. Miovského a kolektivu uvedenými v monografii *Prevence rizikového chování ve škole*, která přímo obsahuje kapitolu *Postup při zpracování Minimální preventivního programu*. Vybraný PPŠ obsahuje strukturu zde doporučenou, která je zároveň v souladu s metodickým doporučením MŠMT po formální i obsahové stránce.

Další dvě výzkumné otázky spolu úzce souvisí a týkají se změn PPŠ v posledních pěti po sobě jdoucích letech. První otázka zjišťovala, jak se měnila podoba preventivního programu a byla doplněna otázkou *Proč se preventivní program měnil, proč se neměnil?* Odpověď na tyto otázky byla získávána pomocí analýzy PPŠ, která byla doplněna rozhovory s metodičkami primární prevence pro 1. a 2. stupeň. Na základě rozhovorů a analýzy bylo zjištěno, že PPŠ vybrané školy prošel v posledních 5 letech pouze velmi kosmetickými změnami.

Ve školním roce 2018/2019 byly přidány programy věnující se proškolení pedagogů v oblasti rizikového chování žáků a celkové práci s třídním klimatem, které jsou součástí PPŠ doteď. Tyto programy byly přidány na základě výsledků sociometrického šetření. Dále byl ve školním roce 2019/2020 zařazen nový blok primární prevence zaměřený na trestní odpovědnost nelegálních návykových látek, který byl přidán v reakci na podezření užívání těchto látek a jejich distribuci ve škole. Největší změna v PPŠ nastala mezi školním roce 2020/2021 a 2021/2022 kdy dle výpovědí metodiček bylo třeba reagovat na situaci způsobenou pandemií covid a dlouhou distanční výuku.

V návaznosti na toto období byly do PPŠ přidány programy zaměřené na zmírňování negativních dopadů způsobených distanční výukou a výrazně byly posíleny programy na podporu třídního klimatu. Konkrétně se jednalo o nové programy společnosti Jules a Jim, z.s. Budujeme naši třídu, Umíme se domluvit pro žáky 1. stupně a Kdo jsem, kam jdu a co chci a Nenechám se vyprovokovat pro žáky 2. stupně. Celkově tedy můžeme říci, že PPŠ vybrané školy v posledních 5 letech neměnil svou formu a strukturu, ale v návaznosti na aktuální situaci docházelo pouze k mírné změně skladby programu tak, aby odpovídal aktuálním potřebám školy, žáků a pedagogů.

Pátá a šestá výzkumná otázka byly zaměřeny na konkrétní programy primární prevence realizované na základě PPŠ. Jednalo se o program Nekuřátka a Digitální well-being (netolismus a herní porucha). U prvního programu nás zajímalo, *Jakým způsobem se mění žákův postoj ke kuřáctví po absolvování preventivního programu?* Na tuto otázku bylo již částečně odpovězeno v kapitole 4.3.1.2 Shrnutí a analýza výzkumného šetření. Bylo zjištěno, že velká část respondentů vstupovala do výzkumu s vyhraněným negativním postojem ke kouření a ti, kteří měli postoj neutrální se po druhém testování většinou přiklonili k odmítavému postoji vůči tabákovým výrobkům. Zároveň se při druhém testování snížil počet respondentů, které dle dotazníku láká vyzkoušet cigaretu. Druhý program byl zaměřen na zvýšení žákovských znalostí v oblasti digitálního well-beingu. *Jakým způsobem se mění žákova znalost o digitálním well-beingu po absolvování preventivního programu?* Odpovědi na tuto otázku se věnuje především kapitola 4.3.2.2 této práce Shrnutí a analýza výzkumného šetření. Pomocí dotazníkového šetření bylo zjištěno, že 72,22% žáků před realizací programu vůbec neznalo pojem digitální well-being a neměli ani ponětí, jak se o svou fyzickou a duševní „digitální pohodu“ mohou starat. Druhé testování prokázalo značný nárůst v oblasti informovanosti, v druhém testování pojem nedokázalo popsat pouze 33,33%. Tato část výzkumu je však zkreslena malým počtem dotazovaných respondentů. Program digitální well-being nebyl ve školním roce 2021/2022 realizován dle plánu a proto se zde opíráme pouze o malou část dat získanou online ve školním roce 2019/2020.

Dílčí výzkumné otázky

První dílčí výzkumná otázka sledovala, zda dochází k nárůstu znalostí o rizicích spojených s užíváním tabákových výrobků. V kapitole 4.3.1.2 Shrnutí a analýza výzkumného šetření již bylo uvedeno, jakým způsobem stoupla žákovská

informovanost v oblasti užívání tabákových výrobků. Ve zkratce můžeme říci, že došlo k nárůstu informovanosti a žáci byli schopni si po realizaci programu vybavit více konkrétních příkladů rizik spojených s užíváním tabákových výrobků, zároveň stoupla informovanost v oblasti onemocnění, které při užívání těchto výrobků hrozí.

Druhá dílčí výzkumná otázka se taktéž vztahovala k realizovanému primárnímu programu. Zajímali jsme se o to *Jakým způsobem se mění žákův postoj k vlastnímu digitálnímu well-beingu, po absolvování preventivního programu?* V této části výzkumu jsme opět pracovali s malým množstvím respondentů a proto lze na otázku odpovědět pouze částečně. Byla zaznamenána tendence více se hlídat čas strávený v online prostředí pomocí aplikace konkrétních příkladů, které jsou lektory zmiňovány v průběhu preventivního programu Digitální well-being. Žáci v druhém testování častěji akcentovali důležitost vytváření si vlastního časového harmonogramu, sledování svého fyzického či psychického stavu a také uváděli konkrétní příklady, jakými mohou svou „digitální pohodu“ sami pro sebe zajistit. Na základě toho bychom mohli říci, že došlo ke změně postoje ve smyslu uvědomění si vlastní schopnosti být odpovědný za svůj tělesný i psychický stav při pohybu v online prostředí.

Poslední dvě dílčí otázky se snažili zjistit, jak jsou konkrétní programy specifické prevence žáků 4. a 5. ročníku přijímány a hodnoceny. Dle reflexí poskytnutých třídními učitelkami si všeobecně žáci oba programy velice chválí, baví je a hodnotí je jako „příjemnou změnu“ oproti běžnému školnímu vyučování. Třídní učitelka 4. ročníku konkrétně uváděla: *„vždy je dobré, když do třídy přichází o prevenci hovořit nějaká neznámá dospělá osoba. Tématu to dodává váhu a děti zároveň zvládají udržet déle pozornost. Má třída se na programy s Jules a Jim vždy těší, mají je udělané zajímavě, zábavně a je vidět, že se probíraným tématům skutečně věnují, přichází s aktivitami, které by mě určitě nenapadly.“* Oblibu programu potvrzují také odpovědi na otázky v dotazníkovém šetření u kterých v případě programu Nekuřátka uvedlo 87,04% respondentů, že se jim program líbil, v případě programu Digitální well-being to bylo 83,33% dotazovaných.

5.1. NÁVRH DOPORUČENÍ

Na základě analýzy PPŠ vybrané školy bylo zjištěno, že nejslabším místem vybraného programu je jeho samotná evaluace a nastavení cílů. Škola nemá jasně specifikovanou formu, kterou je tento proces prováděn. K jisté snaze o evaluaci sice dochází, nemá však

jasně stanovená kritéria a není zaměřena na všechny cílové skupiny (žáci/rodiče/pedagogy). Jak uvádí Miovský (2010, s. 115) „evaluace je nezbytná komponenta minimálního preventivního programu, která celý proces jeho přípravy, realizace a ukončování doprovází/sleduje. Evaluace však není pouze nástrojem hodnocení vykonané práce, ale především může (a měla by) sloužit jako jedno ze základních východisek pro plánování primárně preventivních aktivit pro příští rok.“

V současnosti existuje několik modelů evaluace primárně preventivních programů, v úvodu by bylo nejlepší opřít se v první řadě o Standardy programů primární prevence vydané MŠMT, které specifikují, s jakými cílovými skupinami, kde s kým a proč má být prevence prováděna. Složitá je evaluace v případě především nespécifické prevence, u které se složitě ověřuje dopad jejího preventivního působení. Sama metodička pro 2. stupeň uvedla, že „v tomto ohledu bohužel momentálně nemáme správné nástroje, jak ověřit, že jsou programy nespécifické prevence nastavené správně.“⁷³

V tomto směru by metodikům mohl pomoci přesnější popis cílů, metod a cílových skupin daného programu nespécifické prevence stejně jako tak již činí u prevence specifiké. Zároveň by i v případě prevence specifiké, která má v PPŠ školy popsány cíle, metody a cílové skupiny mohlo výrazně pomoci nastavit si vnitřní systém formativní evaluace. V současnosti totiž zařazování nových programů do PPŠ probíhá pouze na základě předložených cílů programu a tyto programy jsou pak vybírány dle jevů, které se ve škole objevily. Není však zohledňována vhodnost pro danou školu, úroveň kvality programu, vyškolenost personálu a následná úroveň prováděných intervencí atd. Ačkoliv ani jednou z metodíček nebylo zmíněno, že by s některým z programů externích společností byla škola nespokojená, je v současnosti k dispozici tolik programů, že se velmi jednoduše může stát, že bude zvolen některý z méně vhodných či kvalitních.

Přísnějším sledováním programů, které budou do PPŠ zařazovány se tak může předejít volbě nekvalitně sestaveného programu a následně i zbytečným finančním ztrátám za úhradu služby, se kterou škola nebyla spokojena a neměla kýžený efekt.

Zároveň také dochází k rychlým společenským změnám způsobeným nárustem užívání digitálních technologií, aktuální geopolitickou situací a zvýšenému nárustu dětí cizinců v českých školách, což jistě přinese mnohé změny i na poli primární prevence, na což by

---

⁷³ Viz Příloha č. 2

měla být škola schopna rychle a efektivně reagovat. Dobře nastaveným systémem evaluace může být zjištěna zbytečnost některých historicky zařazených programů, které mohou být vyměněny za jiné, aktuálně mnohem potřebnější a efektivnější.

ZÁVĚR

Oblast primární prevence na školách je aktuálně velmi důležitým a diskutovaným tématem. Zároveň se také mění funkce školy jako takové, již dlouhou dobu to není pouze funkce vzdělávací, kvalifikační a výchovná, jak tomu bylo dříve. Současné školství momentálně stojí před velkými výzvami, ať už se jedná o modernizaci kurikula nebo akcentaci obecných výchovných cílů, kdy v mnohých případech škola částečně přebírá funkce, které dříve patřili spíše do rodinného prostředí. Vzhledem k současnému vývoji celosvětové situace a dlouhodobému negativnímu trendu v oblasti nárustu rizikového chování lze předpokládat, že bude v budoucnu zdůrazňována do velké míry i funkce integrační, ochranná případně i resocializační. To vše se dotýká i oblasti primární prevence, která by si jistě zasloužila dlouhodobě větší pozornost. Ve školách momentálně chybí kvalifikovaní metodici primární prevence, čemuž nepomáhá ani fakt, že těmto pracovníkům není snížen hodinový úvazek přímé pedagogické činnosti a finanční ohodnocení za tuto funkci není také nijak závratné.

Hlavním záměrem této práce bylo analyzovat konkrétní preventivní program vybrané školy a zjistit možnosti, jaké nabízí. Toto téma si autorka práce vybrala především pro to, aby do oblasti prevence blíže pronikla a mohla se jí v budoucnosti věnovat. Psaní teoretické části této práce bylo velice obohacující a velkým přínosem byly především rozhovory s metodiky prevence. Autorka díky nim měla možnost nahlédnout do problematiky hlouběji a mohla tedy porovnat, jak se dají získané teoretické znalosti aplikovat přímo v praxi. Důležitou roli při psaní této práce sehrálo i uvědomění, jak důležitou roli v rámci současné školy metodik prevence zastává a jak podstatnou částí jeho práce je spolupráce se všemi zúčastněnými subjekty.

Do příprav této diplomové práce zasáhla velkou měrou situace ohledně pandemie onemocnění covid a následné uzavření škol. Dá se předpokládat, že s důsledky této situace se budou školy potýkat ještě dlouhou dobu a zároveň před nimi stojí další výzva v podobě začleňování žáků ukrajinské národnosti. Na toto by měly reagovat i preventivní programy škol. Teoretická část této práce se kromě analýzy konkrétního programu vybrané školy soustředila i na dva programy specifické primární prevence. V této části práce bylo zjištěno, že cíleně zaměřené programy mají schopnost zvyšovat žakovskou informovanost a zároveň měnit postoje zúčastněných. V dlouhodobé perspektivě mohou být tyto programy efektivním nástrojem, jak rizikovému chování předcházet a mělo by

být dbáno na jejich promyšlený a systematický výběr. Efektivním nástrojem pro tento výběr může být dobře zvolená evaluace, což se autorka snažila zdůraznit v poslední kapitole této práce.

SEZNAM ZKRATEK

ČKPT – Česká koalice proti tabáku

ČŠI – Česká školní inspekce

EU – Evropská unie

IKT – anglicky ICT, informační a komunikační technologie

KŠKP – Krajský školský koordinátor prevence

KAD – Klinika adiktologie 1. LF UK

KÚ – Krajský úřad

KŠKP – Krajský školský koordinátor prevence

MP – Metodik prevence

MPP – Minimální preventivní program

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MV – Ministerstvo vnitra

MZ – Ministerstvo zdravotnictví

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

PPŠ – Preventivní program školy

RVP – Rámcový vzdělávací program

ŠMP – Školní metodik prevence

ÚV ČR – Úřad vlády České republiky

ZŠ – Základní škola

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, 2010. Monografie. ISBN 978-80-87258-47-7.

BENDL, Stanislav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Univerzita Karlova, 2016. ISBN 978-80-7290-881-3

CIKLOVÁ, Kateřina. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence*. Ostrava: EconomPress, 2016. ISBN 978-80-905065-6-5.

GALLA, Maurice, RICHTER, Jiří, ed. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí: příručka o efektivní školní drogové prevenci*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2005. Metodika. No 4. ISBN 80-86734-38-2.

GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, ed. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4368-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál (vydavatelství), 2005. ISBN 80-7367-040-2. Klapko, Gulová 2013

JESSOR, Richard. *Risk behaviour in adolescence: a psychosocial framework for understanding and action*. J Adolesc Health. 1991. ISBN 12-597-605.

KALINA, Kamil. *Drogy a drogové závislosti 1: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6.

KOTULÁN, Jaroslav. *Zdravotní nauky pro pedagogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-2179-9.

MAŇÁK, Josef, Štefan ŠVEC a Vlastimil ŠVEC, ed. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Masarykova univerzita., 2005. Pedagogický výzkum v teorii a praxi, sv. 3. ISBN 80-7315-102-2.

MIOVSKÝ, Michal, Anna AUJEZKÁ, Iva BUREŠOVÁ, et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. Monografie. ISBN 978-80-7422-391-4.

MIOVSKÝ, M., Skácelová, L., Čablová, L., Veselá, M., & Zapletalová, J. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. Praha: 2012 Univerzita Karlova v Praze & Togga.

- MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. Monografie. ISBN 978-80-7422-391-4.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál (vydavatelství), 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, ed. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-078-6.
- MIOVSKÝ, Michal, Roman GABRHELÍK, Miroslav CHARVÁT, Lenka ŠŤASTNÁ, Lucie JURYSTOVÁ a Veronika MARTANOVÁ. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. Monografie. ISBN 978-80-7422-391-4.
- NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál (vydavatelství), 2007. ISBN 978-80-7367-267-6.
- PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodik prevence a jeho role na základní škole*. V Praze: Pasparta Publishing (nakladatelství), 2019. ISBN 978-80-88290-28-5.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualizované vyd. Praha: Portál (vydavatelství), 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál (vydavatelství), 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.
- SOVINOVÁ, H., CSÉMY, L. & KERNOVÁ, V. (2014). *Užívání tabáku a alkoholu v České republice: zpráva o situaci za období posledních deseti let*. Praha: Státní zdravotní ústav.
- STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada Publishing, 2014. Psyché. ISBN 978-80-210-7527-6.
- TITMANOVÁ, Michaela. *Prevence rizikového chování*. Praha: Univerzita Karlova, 2018. ISBN 978-80-7603-034-3.

TYŠER, Jiří. *Školní metodik prevence: Soubor materiálů*. Most: Hněvín, 2006. ISBN 80-86654-17-6.

UHL, A. (1998). *Evaluation of primary prevention in the field of illicit drugs: Definitions – Concepts - Problems*. (pp. 135–220). In: A. Springer & A. Uhl (Eds.). *Evaluation Research in Regard to Primary Prevention of Drug Abuse*. A COST-A6 Publication, European Commission Social Sciences, Brussels.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Akční plán realizace Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2021 [online]. MŠMT, 2019b. Dostupné z:

https://www.msmt.cz/uploads/akcni_plan_primarni_prevence_2019_21.pdf

Aktualizované přílohy Metodického doporučení - Alkohol, Návykové látky, Tabák, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 20.02.2022]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/aktualizovane-prilohy-metodickeho-doporuceni-alkohol>

ČSFR. Úmluva o právech dítěte: Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte. In: USA, 1990, 104/1991. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

Definition of well-being. *LEXICO: Powered by OXFORD* [online]. Oxford University Press [cit. 2021–5–27]. Dostupné z: https://www.lexico.com/definition/well_being

Digitální wellbeing pro Strategii 2030+. Metodický portál RVP - Spomocník [online]. Dostupné z: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/22594/>

Jak vytvořit minimální preventivní program. NÚV: Národní ústav pro vzdělávání [online]. (b). Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/doporucene-zdroje/jak-vytvorit-minimalnipreventivni-program>

Klinika Adiktologie [online]. Copyright © [cit. 21.08.2021]. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/file/331/minim-prevent-program-web.pdf>

PARTNERSTVÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ 2030+. *Wellbeing rozšířená definice* [online]. listopad 2021 [cit. 2021–11–25]. Dostupné z: <https://www.podporainkluze.cz/material/co-je-wellbeing/>

Práce se třídou - Jules a Jim, z. ú.. Primární prevence a vzdělávání pedagogů - Jules a Jim, z. ú. [online]. Copyright © 2010 [cit. 20.02.2022]. Dostupné z:

https://julesajim.cz/prace_se_tridou/

Problematika primární prevence rizikového chování, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. Copyright © [cit. 15.07.2021]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>

Prohlížeč | MKN-10 klasifikace. Prohlížeč | MKN-10 klasifikace [online]. Dostupné z:

<https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F17.2>

Prohlížeč. MKN-10 klasifikace. Prohlížeč| *MKN-10 klasifikace* [online]. Dostupné z:

<https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F17.2>

Přehled českých programů specifické prevence se zaměřením na užívání tabáku

[online]. [cit. 20.02.2022]. Dostupné z:

https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/864653/mod_resource/content/1/Programy_%20prevence

Strategie a koncepce MŠMT, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 14.04.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>

SOVINOVÁ, H. & KOSTELECKÁ, L. (2017). *Czech Republic 2016 Country Report: Global Youth Tobacco Survey (GYTS)*. Retrieved from

http://www.szu.cz/uploads/documents/czpz/zavislosti/koureni/Country_Report_2016_GYTS.1.2018.pdf.

Strategie a koncepce MŠMT, MŠMT ČR. *MŠMT ČR*. [online]. Copyright 2013 [cit. 30.1.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>

Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování - Klinika Adiktologie . Klinika Adiktologie [online]. Dostupné z:

<https://www.adiktologie.cz/standardy-odborne-zpusobilosti-poskytovatelu-programu-skolske-primarni-prevence-rizikoveho-chovani>

Metodická podpora a vzdělávání krajských školských koordinátorů prevence v roce 2016, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro

vzdělávání) [online]. Copyright © Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/vzdelavani-v-prevenci/kskp>

Metodické dokumenty (doporučení a pokyny), MŠMT ČR. [online]. Copyright ©2013 [cit. 26.10.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Metodické doporučení č. j. MSMT-43301/2013: Metodické doporučení MŠMT pro práci s Individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodicke-doporuceni-msmt-propraci-s-individualnim>

Metodické doporučení č. j.: 21291/2010-28: Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. In: MŠMT. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-apokyny>

Metodický pokyn č. j. 14514/2000-51: Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/file/7253?highlightWords=14514%2F2000>

Metodický pokyn č. j. 24246/2008-6: Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Dostupné také z:

https://is.muni.cz/el/1421/podzim2013/PBSNPB23/um/prevence_sikany.pdf

Metodický pokyn č. j. MSMT-21149/2016: Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. In: MŠMT. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Metodický pokyn č. j.: 10194/2002-14: Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví. Dostupné také z: <http://www.atre.cz/zakony/page0332.htm>

Metodický pokyn č. j.: 37 014/2005-25: Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné také z: <http://www.atre.cz/zakony/page0237.htm>

Národní strategie prevence a snižování škod spojených se závislostním chováním 2019–2027. Vláda České republiky: Strategické dokumenty [online]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/strategie-a-plany/narodni-strategieprevence-a-snizovani-skod-spojonych-se-zavislostnim-chovanim-2019_2027-173695/

Netolismus – vše o závislostech. Netolismus – vše o online závislostech [online]. Dostupné z: <https://www.netolismus.cz/>

Školský zákon - novela. Prevence-info.cz: Prevence rizikového chování [online]. [cit. 2020-03- 12] (a). Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/legislativa/skolsky-zakon-novela>

Úvodní stránka | Vláda ČR [online]. Copyright Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/NSZ-2019-2027_po_vlade.pdf
72/2005 Sb. Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>

Vyhláška č. 116/2011 Sb.: Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Dostupné také z: <https://www.sagit.cz/info/sb11116>

Vyhláška č. 139/1997 Sb.: Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o podmínkách odborné a pedagogické způsobilosti pedagogických pracovníků a o předpokladech kvalifikace výchovných poradců. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-139>

Vyhláška č. 197/2016 Sb.: Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další vyhlášky. Dostupné také z: <https://www.sagit.cz/info/sb16197>

Vyhláška č. 27/2016 Sb.: Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27>

Vyhláška č. 317/2005 Sb.: Vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. Dostupné také z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-317>

Vyhláška č. 364/2005 Sb.: Vyhláška o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a ze školní matriky (vyhláška o dokumentaci škol a školských zařízení). Dostupné také z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-364>

Zákon č. 167/1998 Sb.: Zákon o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-167>

Zákon č. 359/1999 Sb.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Dostupné také z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 258/1996 Sb.: Zákon o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon). Dostupné také z: <https://www.fulsoft.cz/sbirka-zakonu-online/258-1996-sb/>

Zákon č. 561/2004 Sb.: Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Dostupné také z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561/zneni20190215>

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Dostupné také z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

Well-being. *Cambridge Dictionary* [online]. Cambridge: © Cambridge University Press [cit. 2021–5–27]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/well-being>

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Základní formy rizikového chování.....	16
Tabulka č. 2 – Klasifikace online rizik pro dětské uživatele internetu.....	24
Tabulka č. 3 – Harmonogram postupu realizace opatření Akčního plánu.....	26
Tabulka č. 4 – Pilíře politiky primární prevence.....	27
Tabulka č. 5 – Doporučená struktura pro popis charakteristik a vnitřních zdrojů školy jako podklad pro MPP.....	59
Tabulka č. 6 – Preventivní program školy 2020/21.....	64
Tabulka č. 7 – Struktura skladby aktivit PPŠ.....	65
Tabulka č. 8 – Náhled PPŠ pro školní rok 2021/2022, program Nekuřátka.....	73
Tabulka č. 9 – Škodlivost kouření.....	76
Tabulka č. 10 – Škodlivost pasivního kouření.....	77
Tabulka č. 11 – Škodlivost e-cigaret.....	78
Tabulka č. 12 - Rozhodnutí žáků vztahující se ke kuřáctví.....	79
Tabulka č. 13 – Reakce na nabídnutou cigaretu.....	79
Tabulka č. 14 - Povědomí žáků o závislosti na tabákových výrobcích.....	81
Tabulka č. 15 – Povědomí o možnosti onemocnění.....	82
Tabulka č. 16 – Nejčastěji uvedené onemocnění způsobené kouřením.....	82
Tabulka č. 17 – Obtížnost dotazníků.....	84
Tabulka č. 18 – Zhodnocení programu.....	84
Tabulka č. 19 – Nově získané informace.....	86
Tabulka č. 20 – Náhled PPŠ pro školní rok 2021/2022, program Netolismus.....	90
Tabulka č. 21 – Pojem digitální well-being.....	91
Tabulka č. 22 – Míra ovládnutí času stráveného v online prostředí.....	92
Tabulka č. 23 – Udržování psychické a fyzické pohody.....	93
Tabulka č. 24 – Přínosy pohybu v online prostředí.....	94

Tabulka č. 25 – Nevýhody pohybu v online prostředí.....	95
Tabulka č. 26 – Jak kontrolovat čas v online prostředí.....	96
Tabulka č. 27 – Množství času stráveného v online prostředí.....	97
Tabulka č. 28 – Jak na vlastní digitální well-being?.....	97
Tabulka č. 29 – Obtížnost dotazníků.....	99
Tabulka č. 30 – Zhodnocení programu.....	100
Tabulka č. 31 – Nově získané informace.....	100

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 – Škodlivost kouření.....	75
Graf č. 2 – Škodlivost pasivního kouření.....	76
Graf č. 3 – Škodlivost e-cigaret.....	77
Graf č. 4 – Rozhodnutí žáků vztahující se ke kuřáctví.....	78
Graf č. 5 – Povědomí žáků o závislosti na tabákových výrobcích.....	78
Graf č. 6 – Povědomí o možnosti onemocnění.....	81
Graf č. 7 – Obtížnost dotazníků.....	83
Graf č. 8 – Zhodnocení programu.....	84
Graf č. 9 – Míra ovládnutí času stráveného v online prostředí.....	92
Graf č. 10 – Udržování psychické a fyzické pohody.....	93
Graf č. 11 – Množství času stráveného v online prostředí.....	96
Graf č. 12 – Obtížnost dotazníků.....	98
Graf č. 13 – Zhodnocení programu.....	99

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 – Schematické vyjádření koordinační role MŠMT v systému prevence rizikového chování ve školství.....	34
Obrázek č. 2 – Schéma vertikální úrovně koordinace.....	35
Obrázek č. 3 – Pomůcka při přípravě a tvorbě MPP: otázky vztažené k jednotlivým fázím procesu tvorby.....	44

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Přepis rozhovoru s preventistkou 1. stupně	
Příloha č. 2 – Přepis rozhovoru s preventistkou 2. stupně	
Příloha č. 3 – Dotazníkové šetření Nekuřátka, 1. testování	
Příloha č. 4 – Dotazníkové šetření Nekuřátka, 2. testování	
Příloha č. 5 – Dotazníkové šetření Digitální well-being, 1. testování	
Příloha č. 6 – Dotazníkové šetření Digitální well-being, 2. testování	